

PRIETENIA

PRZYJAŹNI

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSISJE

PRIJATELSTVA

PRIJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.
Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsag@upcmail.hu

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149

Előfizethető az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

OTP Bank Dél-dunántúli Régió,
7570 Barcs, Séta tér 5.

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatia Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Horváth Csaba ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhaszú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

támogatta.

Szép
Karácsonyt
(grafika, 2017)

Szyksznian Wanda alkotásai

Boldog Új Évet
(grafika, 2017)

Címlapunkon: Szyksznian Wanda: Krampusz és Mikulás
grafika, 2017

Blickpunkt 2018

Tizenegyedik alkalommal is nagy sikerrel rendezte meg a Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtár (Zentrum) a *Blickpunkt – Képek versenyét*. Idén 301 kép indult a fotópályázaton, és a három fődíj mellett hat különdíjat is kiosztott a zsűri.

Fődíj / fotó kategória:

Baracs Dénes – Fekedi reggel

Fődíj / archív fotó kategória:
Kuti Livia – Búcsú a vendégektől,
Györköny

Barátság különdíj:

Jilg-Keresztúri Anna – János bácsi

Eidenpenz János az egyik utolsó „sváb”
bácsi Perbálon, aki még folyékonyan
beszél németül.

Barátság különdíj: Huber Éva – Áhitat

A bátaszéki Orbán-kápolna a több mint 300 éves molyhos tölgygel. A kápolnát a német telepések építették az 1730-as években a szőlőhegyek patrónusának, Szent Orbánnak a tiszteletére.

Fődíj / képeslap kategória:

Beck Veronika – Ahol otthon vagyok: Bóly

Horvátok Napja/Dan Hrvata – Pécssett

Az Országos Horvát Önkormányzat és a Magyarországi Horvátok Szövetsége szervezésében az idei Országos Horvát Nap novemberben, Pécssett került megrendezésre, a Horvát Köztársaság elnöke, Kolinda *Grabar-Kitarović* és Magyarország köztársasági elnöke, Áder János fővédnökségével. A kulturális rendezvénynek a Kodály Központ adott otthont. A jelenlévőket *Gugán János*, az Országos Horvát Önkormányzat, *Osztrogonác József*, a Magyarországi Horvátok Szövetsége elnöke, *Mladen Andrić*, a Horvát Köztársaság magyarországi nagykövete, *Ivana Perušić*, a Horvát Köztársaság Határon-túli Központi Hivatalának államtitkár-helyettese köszöntötte. Majd átadták az Önkormányzat és a Szövetség kitüntetéseit: *Dusnok község polgármesterének, Palotai Péternek, Biczákné Popovics Anna* tanárnak, *Dervár Ferenc „Kume”* kulturális munkájában végzett kimagasló tevékenységéért, a pécsi *August Šenoa Kórusnak*, a petriventei Kulturális Egyesületnek és *Bunyevácné Simara Rózsának*, valamint *Vesna Halugának*, a Horvát Köztársaság volt pécsi főkonzulasszonyának. „*Farsangtól karácsonyig*” baranyai horvát népszokások címmel a Baranya megyei horvát kulturális egyesületek, kórusok és tamburazenekarok adtak egész estet betöltő, közös műsort.

Gohér Krisztina felvételei

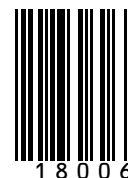

A kitüntetettek (a képek sorrendjében): August Šenoa Kórus, Palotai Péter, Bunyevácné Simara Rózsa, Vesna Haluga, Dervár Ferenc „Kume”, Biczákné Popovics Anna, petriventei Kulturális Egyesület

Ára: 300 Ft

9 771218 014004

1 8 0 0 6

Nurok sã szãnãtãcsã îñ Krisun
sã bukurijã îñ ánu no!

Baxtalo Krechuno, Naj majbaxtalo
nyevo berhs te del Tumen o del!

Весела коледа
и честита нова година!

Καλα Χριστουγεννα και
Ευτυχιομενο το νεο ετος!

Sretan Božić i novu godinu!

Spokojnych, zdrowych Świąt Bożego
Narodzenia oraz wszelkiej pomysłności
w Nowym Roku!

Fröhliche Weihnachten
und ein gesegnetes, glückliches Neujahr!

Veselé Vianoce a šťastlivý nový rok!

Щасливого Нового Року
і беселих Різдвяних Свят!

Sãrbãtori fericite! La mulți ani!

Приятни Крачунни Шята
і Шастливый Новый Рик!

Желимо Вам срећне божићне
празнике и Нову годину!

Τύνηρησφρη ύνη ησρη:

Vesele božične praznike
in srečno novo leto!

Kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új esztendőt kívánunk!

BARÁTSÁG

XXV. évfolyam, 6. szám

2018. december 15.

TARTALOM

NÉPEK KARÁCSONYA

Hagyományok, hitek, szokások,
varázatok 9484

KÖZÖS EURÓPÁNK

Az óvodától az érettségiig
25 éves a Nikola Tesla Szerb Oktatási
Intézet 9496
Szláv kisebbségek szemináriuma 9499
A Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes
közleménye a romákkal szembeni
gyilkosságsorozat kezdetének tízéves
évfordulója kapcsán 9501
200 éves a németkéri templom 9502
Romák a bélyegeken 9508
Búcsúzunk Choli Daróczi Józseftől 9512
Budapesti Szlovák Szakkollégium 9514
A haza ott van, ahol teremtünk, alkotunk
Beszélgetés Diószegi György Antallal 9515
Séta Németbányán 9518
Milosevits Péter:
EX CATHEDRA, ZAKÓBAN
(elbeszélés) 9522
Ruszin ünnepek 2018-ban 9524

BEMUTATJUK

Dr. Tóth Ágnes nemzetiségkutatót 9527

KIÁLLÍTÁS

A mi szecesszióink 9532
A handlétől a Grand Caféig 9534

HÁZAINK TÁJA

Év végi dínomdánom 9536

INHALT, CONTENTS 9538

CÍMLAPUNKON:

Szyksznian Wanda alkotásai, a hátó borítón a
Blickpunkt idei díjazottai és a Horvátok Napja

Hagyományok, hitek, szokások, varázsok...

Címszavak a Karácsonylexikonból

A DÓ • Mikszáth Kálmán nevezte tréfásan (bár a korabeli adókvetésre nézvést némi kritikai éllel) az adományért házhözjáró karácsonyt köszöntőknek évről évre illendően leszurkolt juttatásokat. Falusi karácsony című elbeszélésében így ír: „Fölzeng az ablak alatt az ének. Betlehemes fiúk kántálják a kis Jézuska születési történetét. Fújja tudószakadtából a három napkeleti király: Melchior, Gáspár, Baltazár. S mihelyt királyok – mindjárt adó kell nekik. Szerencsére olcsók. Egy-két marok diót visz ki nekik Zsuzsi, s ezzel odább állnak.”

AJÁNDÉK • Fekete-Afrikában, a Kongói Köztársaság keresztényei szerint elképzelhetetlen, hogy egy újszülött – pont az, akinek születésnapját ünnepli a világ – kimaradjon a megajándékozottak közül. Ezért aztán a karácsonyi szentmisén egyesével odalejtenek az oltárhoz (nem túlzás: énekszóra, tánclépésekkel járulnak elé), hogy a csecsemő Jézuskának szánt ajándékokat elé púposítsák. A gyümölcsöket, labdákat, süteményfélét, ételfalatkákat, a virágokat, hánctfonatokat és más kézimunkákat, a gyermekrajzokat... Mindegy, hogy mit, de valamivel mindenképpen kedveskednek a földre született égi ünnepeltnek.

ALAKOS KALÁCS • Országszerte sokfelé tették – elsősorban a gyerekek kedvére – különlegessé december legjelesebb ünnepét oly módon is, hogy kelt tésztából süített alkalmi kalácsokat valamilyen jellegzetes alakra, többnyire madárrá formázták. A székelyeknél például és Kalocsa környékén,

Zala és Vas megyében galambot, Szeged vidékén pipicskét (közelebbről meg nem határozható kismadarat). Volt, ahol e madárkalácsnak kukuca volt a neve, s egy olyan kislánynak is emlékezetes pillanatokot szerzett, aki később jeles költővé lett. Emléke így örök időkre megmarad. *Nemes Nagy Ágnes* (ő volt az a kislány) ekként verselte meg: „Van egy kalács: kukuca, / friss kalácsból kalácsforma. / Azt mondják, ha jó leszek, / meg is kapom karácsonyra. [...] frissen szabad kézbe vennem, / karácsonykor meleg madár / ülhet majd a tenyeremben...”

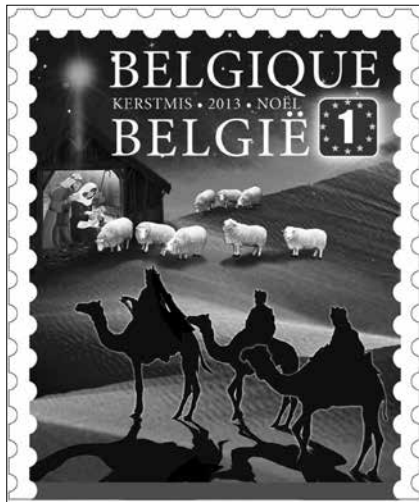
ALMADÍJ • Romániában régi gyökerei vannak annak a szokásnak, hogy a jónak ítélt gyermekeket a karácsonyi vacsora után egy különösen pirosló, fényesre tisztított nagyméretű almával jutalmazták. (A rosszak meg csak leshetnek.) A szokás eredetét egy arrafelé több százada ismert karácsonyi énekre vezetik vissza, melyben Mária két almát ad a Jézuskának.

ANGYALI KOLBÁSZ • Régen az asztalra szánt ünnepi kolbászneműt még az éjféle misére indulás előtt kisütötték az asszonyok. Ki is porciózták, fel is tálalták, ám senki nem nyúlt hozzá, míg haza nem tértek, mert „angyali kolbász” volt. Elnevezése azt a hiedelmet tükrözi, hogy az éj közepén (amikor a falu lakói épp a templomban időznek) az angyalok a földre szállnak, és egyesével végig szemlézik a házakat, érdemesek-e a benne élők egy újabb évnvi áldásra. Nem a mennyei zsúritagok lekenyerezésére (lekolbászolására?) álltak ott a kívánatos falatok,

hanem annak szemléltetésére, hogy szép lakomára készülnek. Persze, ha éppen megkóstolni kerelkedett volna kedvük a mennyei vendégeknek, azt se bánták volna. Ahol – és amikor – kolbászra nem tellett, hurka került a tányérokba, ám azok is felmagasztosultak, hisz küllemükkel-tartalmukkal mit sem törődve, csakúgy angyali kolbásznak neveztettek.

APRÓSZENTEK-HORDÁS • A Felvidék magyarlakta településében és a mai Észak-Magyarországon – legtovább talán Nógrádban és Zemplénben – még a múlt század derekán is bevett pásztorszokás volt december 24-én felkeresni mindazon gazdákat, kiknek jószágait évközben terelgették, legeltették, őrizték. Nem mentek üres kézzel: mindenhová egy jókora vesszőnyalábbal tértek be. Azért mentek ilyen sokkal, hogy a gazdasszonynak legyen választéka. Miután meghallgatta ugyanis a köszöntőjüket, ezek egyikével veregette meg hátukat, ülepüket. Legfőképp csak jelképesen, ha azonban elégedetlen volt előző évi szolgálatukkal némileg – vagy jócskán – erősebben. Igazi bántalmazássá azonban nem fajult a dolog.

Aprószenteknek a katolikus szertartásrendben azokat a két év alatti zsidó kisfiúkat nevezik, akiket Jézus születése hírére, Máté evangéliuma szerint Heródes király lemészároltatott. A karácsonyi ünnepkörben, december 28-án tartják emléknapiukat. Európa-szerte ezen a napon gyermekek járnak körbe szerencsehozó veszőzésért. Az említett pásztortársaság azonban napokkal megelőzi ezt. Az ő esetükben a házhöz vitt

csapkodóágakat nevezik aprószenteknek, amelyek szerencsét biztosítanak. Egyrészt akként, hogy a pásztor a „megveretése” közben, vagy utána-közben ezt hajtogatva szökecs néhányat: „Így ugráljanak kendtek borjai, disznai!”. Másrészt pedig úgy, hogy aprószentek napján a háziak szaporaságot biztosító eljárásuként, valamennyi lábasjóságukat (néhol gyermekeiket is) megcsapkodták a már karácsonykor munkára fogott és e célra félretett suhintó vesszővel.

ARANYHANG • Az 1876 és 1950 között működött közigazgatási egységben, a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei (pl. pomázi, budakalászi stb.) szerbek körében az I. világháború kitöréséig igazi aranypénzt tettek karácsonykor egy pohárba. Az ünnep hajnalától folyvást arról ittak merített kútvizet és jóféle borocskákat. Úgy hitték, ha így cseleksznek, nekik is olyan csengőn érces hangjuk lesz, mint az aranyérmének, ha asztalra hull.

BÉKEFÉNY • Rómában a szenteste kezdetekor, délutáni hat órakor a pápai palota ablakában megjelenik a katolikus egyházfő, hogy minden évben nagy látványosságot kelte lángra kapasson egy gyertyát. A láng Betlehemből érkezik, cserkészfiúk az ottani Születés templomában égő olajlámpáról gyűjtött mécsesekkel stafétaként adják át országról országra, ahol mindenütt tovább sokszorozzák. Így terjed szét ka-

rácsonyra az egész világban. A „Lumen de la Pace” (a béke fénye) Vatikánba érkezése, s az arról felvilágító egyházfői gyertya magasba emelése mindig sokakat vonz, üdvrivalgás és zúgó taps kíséri.

BÉLYEGZÉS • Ma már nagyon sok országban – hazánkban is – előszeretettel használnak a posták olyan díszes bélyegzőket, amelyek karácsonyi motívumokkal díszítettek. Használatukkal kívánják még ünnepélyesebb külsővel felruházni az adventi küldeményeket. Ezek a külön díjszabásért igényelhető alkalmi pecsétnyomások a kezdetekben nemcsak a szépség és a különlegesség révén készítették sokakat örvendezésre, hanem a jóság tudatával is. A ritkaságnak számító bélyegzésekből keletkezett bevételeket előre meghirdetett jótékonyági célokra fordították. Elsőként 1907. december 9-én az amerikai Delaware állambeli Wilmington postamestere vezette be. Ott az egész befolyt összeg a tüdővész elleni küzdelmet szolgálta.

BETLEHEMI CSILLAG • Időszámításunk előtt 7-ben egy rendkívül ritka égi jelenség szegeztette a tekinteteket az éjszakai égboltra. A Jupiter és a Szaturnusz rövid időn belül háromszor is együttállt, s így akár azt a látszatot is kelthették, hogy egy bizonyos útirányban haladnak. Akkoriban nagyon sokan fürkészték a csillagokat, hiszen a személyre szabott horoszkópkészítés a tudósi fizetések jövedelmező – és biztos – kiegészítője volt. Ha máshonnan nem, Az ember tragédiájából ismerhetjük, hogy Johannes Kepler, a csillagász is rákényszerült az efféle álságos jövőjóslatokra. Ezek teremtettek anyagi alapot számára, hogy érdemi kutatásokra is legyen lehetősége. A valaha volt bolygóegyüttállások kiszámítása közben fedezte fel két égi kísérről korábbi összejegyzeteit is, és ekként jutott arra a következtetésre, hogy ezt értelmezhetnék az emberek célszerűen mozgó betlehemi csillagnak. Ő volt az első,

aki erre hivatkozva azt állította, rosszul határozták meg a keresztény időszámítás első évét, hiszen az mégis csak képtelenség, hogy Jézus – önmaga születését megelőzően – a Krisztus előtti hetedik évben jött volna világra.

BOMBÁZÁS • Guam az Egyesült Államok egyik külbirtoka, egy csendes-óceáni sziget (valójában számos nagyméretű, többnyire lakható atoll, azaz gyűrű alakú korallzátony együttese), több mint ötezer kilométerre Hawaiitól. Itt történt 1952 decemberében, hogy az egyik gyakorlatozó B29-es nehézbombázó legénysége a nekik lelkesen integető helybéliek láttán, a közelgő karácsonyra tekintettel, összeszedte apróbb emléktárgyait, tartalék élelmiszereit, cigarettáit, és néhány dobozba téve ledobta az alatt levőknek. Miután a bázisukon beszámoltak tettükről, parancsnokaiknak is megtetszett a dolog, mivel a helyi polinéz lakossággal való kapcsolatépítés remek eszközének tartották. A rákövetkező évben már a felkészülési tervben is szerepelt az „Operation Christmas Drop”, melyet jótékonyági szervezetek bevonásával azóta is minden évben végrehajtanak. Ez az „adománybombázás” ugyanis jelentősen hozzásegíthet a légi utánpótlás hadi helyzetben történő célba juttatásának készségi szintre emeléséhez. A guamiak pedig, ha tehetik, azóta nyilván még szebben és kedvesebben integetnek.

BOROTVAHAB • A világháló közösségi oldalainak köszönhetően bármely örület viharos sebességgel szétszáguld a bolygón. Különösen akkor, ha nem is olyan

őrült, mint amilyennek első pillanatra látszik. Csak egy flakonnyi borotvahab, egy vidám család, ünnepi hangulat, egy fényképezőgép (talán, de nem feltétlen egy szelfibot) szükséges, és már is mehet a mókás kép a digitális térbe. A feladat előtte csupáncsak annyi, hogy mindahány jelenlévő – a kislányok és a nagymamák is – vastag Mikulás-habszakállt varázsoljanak orcáikra és úgy kiáltanak csííztt az optikába.

BŐSÉGKÍVÁNÁS • A Károlyváros környékén fellelhető népszokásokat és babonákat is kutató *Margalits* Ede az 1890-es évek végén rögzítette: az ottani horvátoknál szenteste, gyertyagyújtáskor a legfiatalabb házaspár férfi átmegy a másik szobába, fejére teszi a karácsonyi terjedelmes kalácskenyereket, melynek tetején nagy mélyedés van, majd énekszóval belép a nagyszobába, mindenféle bőséget kívánva. A néprajzi gyűjtő azt is leírta, hogy az említett kalács ezután az asztalra kerül, annak díszes lesz. „Jóféle édességekkel töltik meg”, de csak a háromkirályok napján (vízkeresztkor, január 6-án) fogyasztják el.

BÚZASZÓRÁS • A belorusz (belarusz, fehérorosz) falvakban élő gyerekek karácsony napjaiban házról-házra járnak és énekszóval kísérve a műveletet, egy görbe, göcsörtös nagy faággal óvatosan megkocogtatják a kapukat s a lakásajtókat. Ezért a szolgáltatásért ajándékot várnak és kapnak.

Ha elégedettek az adománnyal, akkor tarisznyáikból egy-egy maroknyi búzát szórnak be az ajtón. Szerencsekívánalmuk ezzel válik csak igazán megalapozottá: vagyis csakis így válhat valóra újabb hangosan kinyilvánított óhajuk, mely szerint a Jóisten hozzájuk hasonlóan árassza el a ház népét gazdagsággal. Ha fukar kezekkel mérik számukra az ajándékot, ők is keveset szórnak, s a változatlan kívánságmondásuk ekkor valójában éppen ellenkező előjelűvé válik. Mindenütt igyekeznek hát csakugyan jóltartani őket.

CIGÁNYBÁL • A bihari nagyközségben, Pocsajban vált hagyománnyá, hogy a helyi romák december 22-én vagy 23-án táncmulatsággal hozzák magukat ünnepi hangulatba. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat 2006-ban rendezte meg először a Cigánybált, amit utódja a Roma Nemzetiségi Önkormányzat is rendre megtart. Az esemény azért is fontos számukra, mert alkalmat teremt a békülésre, mivel a régi cigányok szerint karácsony előtt minden haragot száműzni kell a szívből, különben megharagszik, s bosszút áll a felettükvaló.

CHRISTMAS WORLD • A karácsonyi díszek gyártásával, forgalmazásával, az ünnepi dekorációk tervezésével, kivitelezésével foglalkozó vállalkozások és kiskereskedők Frankfurt am Mainban évente megrendezett nemzetközi találkozója. A helyi kiállítás

és vásár a világot minden égtájáról 35-40 ezer szakmai látogatót vonz a városba. Alkalmanként 40-50 ország 900-1100 kiállítója mutatta-mutatja be ilyenkor karácsonyi termékeit, áruit, szolgáltatásait. Mindig az év elején tartják meg, nagyon közel az előző ünnephez, szinte még annak hangulatában. A következő Christmas World kiállítás például 2019. január 25-28. között várja majd az érdeklődőket.

CUMI • Portugália több nagy bevásárlóközpontja néhány éve igen hasznos szolgáltatást eszelt ki a kisgyermekes családok örömeire. A feldíszített nagy karácsonyfák szomszédságában újabban akad náluk egy olyan is, ami csupa tenyérnyínelig alig nagyobb, különféle ruhákba öltöztetett játékbabákkal, kismackókkal, kutyusokkal van telefüggesztve. A fácska azon pódium melletti lépcsőnél áll, ahol a gyerekek sorban állnak, hogy a nagyszakállú Papa Noel (Karácsonyapó) elé járulhassanak. Az öregúr segítői, a szorgos manók minden számukra átadott, vagy általuk elkunyerált cuclióért leveszik az egykori cumitulajdosnos által kiválasztott babát, így ütve nyélbe a szülők által jóváhagyott, várva várt üzletet. Aki valaha is próbálta, tudja jól: attól a gyerektől, aki rászokott, a lehetlennel határos elvenni a gumiszopogatóját. Itt azonban – egy kis segítséggel – önként mond le róla. Cumiját az illetékes manó a kiválasztott játékszer helyére akasztja. Fanfár- és csengettyűhang hívja fel a figyelmet a rendkívüli eseményre. A manók tapsolnak, miképpen a jelenlévő többi szülő is. Kellhet-e ennél nagyobb lelkesítés a következő üzletelő kisgyerekeknek?

CSILLAGPINATA • December 23-ig nyolc alkalommal viszik vándorútra Mária és József szobrát a mexikói gyerekek. Estéről estére bekopognak a házakba (pontos járatterv alapján minde-nüvé csak egyszer mennek), hogy megtudakolják, befogadnák-e ott Jézus szüleit, világra jöhetnek-e

otthonukban a Megváltó. Mihelyt bebocsáttatnak, előadják énekes köszöntőjüket. Azt követően egy mennyezetre függesztett papírcsomaghoz vezetik őket, amelynek oldalai vékony kartonból készültek és csillagot formáznak. Kötelezően hétágút, mert a hét főbűnre utalnak vele. A gyerekek a magukkal hozott botokkal, nagyokat ugrálva addig püfölik a nevezett aggatmányt, amíg az felszakad, ágait veszti, s kihull belőle a sok ajándék-édesség. És íme, máris lehet gyakorolni is a pákosztosság (falánkság), kapzsiság és irigység főbűnétől való tartózkodást... A gyerekek ezt teszik. Tisztességgel, vita nélkül megosztóznak a közösen szerzett zsákmányon.

CSÓKTILALOM • Nagysikerű filmek révén ma már az egész világ ismeri az angolszász szokást, mely szerint a karácsonyi fagyöngy alatt szabad a csók: bárki bárkit büntetlenül megcsókolhat. Volt azonban egy év, amikor az USA atlanti-óceáni partjainál fekvő New Jersey államában megtört a hagyomány. 1926 adventjén az orvosok tiltották el a lakosságot a rutinszerű csókcserétől. Szinte hadjáratnak ható „Tilos a csók!” kampányuk kiváltó oka az volt, hogy akkor hágott tetőfokára a világháborút járt katonák által harctérről hazahurcolt járványoszerű vírusos fogínybetegség, amely gyors sorvadáshoz és tömeges fogvesztéshez vezetett. A hagyományörzők szerencséjére, azonban ahogy jött a ragály, úgy is tűnt el a semmiből a semmibe. A következő karácsonyon már semmi sem zavarta az ősi szabad-ságjog gyakorlását.

DIÓTILTÁS • Miközben a dióval kapcsolatos szertartások, a diófogyasztás az egész Kárpát-medencében és a Balkánon karácsonyi egészségbiztosító eljárásnak, jövőjóslásnak számítanak, a XIX. század végén élt Árva vármegyei lengyel népességnél karácsonykor tilos volt diós süteményeket készíteni, illetve enni, sőt még diótörésbe sem volt ta-

nácsos belekezdeni. Ófeléjük ugyanis az a tanítás járta, hogy akinek a gyomra ekkor jut dióhoz, azt egész rákövetkező évben fekélyek fogják gyötörni, akik pedig diót törnek ilyenkor (ki kardot ránt, kard által vész alapon) csonttörések érik majd, esetleg a koponyáját is bezúzza.

ELŐHÍRNÖK • Kisebb gyermekcöknek már az is különlegessé teszi a karácsonyt, hogy sokáig fennmaradhatnak, hogy éjjel is járhatnak az utcán az éjféle misére menet és jövet. Hát még, ha a hajnalodást is a szabad ég alatt csatangolva tölthetik!? A bolgár karácsonyköszöntő csapatok, a koledárok népviseletben járják a szent éjjeltől kora reggelig a település utcáit. A házak előtt és falai között is nótás-verses boldogság-, gazdagság- és egészségkívánalmakat adnak elő. A túlnyomóan fiatal felnőtt férfiaktól álló csoportosulások létszáma tíz alá sohasem apadhat: többnyire 12-15 fősek. Nemcsak jó torkú énekesek és népi rigmusmondók vannak közöttük, hanem néhány kislány is. Ők azok, akiket – szemmel tartva mozgásukat – mindig előreküldenek, hogy illendően, egy kis versikével értesítsék a háziakat a közelgő jóindulatú sokadalom érkezéséről, időt adva nekik a fogadásukra történő méltó felkészülésre.

ÉGETÉS • Régi skót babona szerint a január 6-án, vízkeresztkor az otthonokból egységesen e napon eltávolított díszefosztott karácsonyfákat feltétlenül el kell égetni, különben szellemük szerencsétlenségeket hoz a ház lakóira. Hajdanában a megfelelő mennyiségű vizesvödörrel érkezett környékbeliek utcánként raktak máglyát a túleveles fatetekből, és szép karácsonyi énekeket zengve közösen búcsúztatták a lángra kapott örökzöldeket.

ÉLŐ KARÁCSONYFA • Aki azt hiszi, hogy az az eszme, ami az otthonokban feldíszítendő fenyőfák kivágása helyett élő fák alkalmazását szorgalmazza, a huszadik

század végének környezetvédő mozgalmáiból sarjad – az erősen téved. E szándék már a megelőző századfordulón megszületett, s az ügynek már 1908-ban is volt magyar szószólója. *Knotik* Rezső kertész az évben A kert című folyóiratban megjelent tárcájában ekként kardoskodott: „...akár midőn ezrivel van kipécézve fatalpakra a Dunapart karácsonyi piacán, akár akkor, midőn már kialudtak rajt az ünnep mécsesek, és mint megunt portékát egyéb hulladékkal távolítják el a lakásokból. Nem jól van ez így! [...] Ne vágjátok ki az élőfát! Hagyjátok élni a jó isten élő teremtményeit, tehát élőfáit is. Ne fa-hullákkal csináljatok örömet szeretteiteknek, hanem élő növény árnyába halmozzátok a nekik szánt figyelem és szeretet jeleit! Az élő karácsonyfa egy olyan eszme, mely dicséretére válik azon kertésznek, a kinek agyában az megszülemlett.”

FAGYHALÁL • Amikor a sajtó nagyhatalom lett, a napi- és hetilapok sokasága minden decemberben karácsonyi novellákkal, elbeszélésekkel tölte tele tárcarovatát. Többnyire középszerű, vagy bántóan gyatra tollforgatók közöltek giccsbe hajló, könnyfakasztó történeteket. *Andersen* kis gyufaárus leánykája nyomán sorra születtek a magára hagyott, szegény árvagyerekek éppen karácsonykor bekövetkező fagyhalálát elbeszélő munkadarabok. A jelenség annyira elharapózott és oly bosszantó volt, hogy a világ több pontján is tollhegyre tűzték, gunyorosan bírálták. „Régtől fogva az a szokás, hogy a karácsonyi elbeszélésekben megfagyasztanak évente néhány szegény kisfiút és kisleányt. A jobbacska karácsonyi elbeszélés hőse, a kisfiú vagy a kislány, rendszerint valami nagy ház ablaka előtt áll, és az üvegen keresztül gyönyörködik a pazar szobákban tündöklő karácsonyfában, sok kellemetlenséget és keserűséget érez át, azután megfagy” – írta például *Gorkij*, aki igazán ismerte a szegénység és a nyomor legmélyebb bugyrait. Jaroslav *Hašek* pedig ekként emlé-

kezett: „Ahogyan szenteste, valamikor a boldog békeidőkben, nem hiányozhatott a vacsoraasztalról a ponty feketemártással és a halászlé, úgy kihagyhatatlan volt a karácsonyi elbeszélésből egy-két hulla, azaz emberek, akik megfagytak az ablak alatt, miközben befelé kukucskáltak gyertyagyújtáskor.” A túlzott kíváncsiság árthatmas – tette hozzá.

FÉNYVILLAMOS • 2009-től számít Budapest egyik karácsonyi nevezetességének. December első napjaiban esténként indítja útjára a Budapesti Közlekedési Vállalat azon villamosait, amelyek összes szerelvénye elképzelhetetlen mennyiségű parányi izzósorokkal van teleaggatva. Ezek bekapcsolása után szinte ki sem látszik a fényárból. Teljes sötétedés után messziről nézve olyan, mintha pöttöm csillagok szaladgálnának a síneken. Egy-egy villamosra nagyjából három és fél kilométer hosszú fényfűzér kerül (több mint 39 ezer hidegfehér és kék ledes izzóval). A kocsikon normál díjszabással lehet utazni, szabályos menetrend szerint. Kezdetben csak a pesti Dunakorzón közlekedtek a csillogó díszruhás villamosok, aztán ahogy teltek az évek egyre több budai és pesti vonalon is indítottak járatokat. Népszerűségüket megirigyelve 2012-től Miskolcon, 2013-tól Debrecenben és 2016-tól Szegeden is futnak hasonlóan felcsinosított turistacsalogató villamosok. Milánóban, Ausztráliában és Kanadában is több helyütt van hagyománya a karácsonyi villamosindításnak. A külhoni járművek viszont nem fényfűzerekkel, hanem másfajta, nagyrészt nappali díszítéssel suhannak a síneken.

FILMEK • Amennyiben a földkerekség valamennyi mese- és játékfilmjét, amikben néhány jelenetben feltűnik, vagy főszereplő a Mikulás (Santa Claus, Gyed Maroz stb.) egyvégtében levétítenénk, több mint két hónapig el sem mozdulhatnánk a mozivászon elől. D'Artagnan, Robin Hood, Zorro, Superman, Pókem-

ber, sőt még Drakula sem mondhat magáénak ilyen szériát. Ha azokat a filmeket is hozzácsapnánk ezekhez, amelyek úgy szólnak karácsonyról, hogy az öreg ajándékhozó alakja nem tűnik fel benne, s megfejlének a televíziós szappanoperák ünnepi epizódjaival is, akkor egy január 1-jén induló szüntelen vetítésnek (az idei karácsonyi filmtermést nem beleszámítva) nagyjából július első hetében lenne vége.

E tárgyban világelsőként a „Scrooge és Marley szelleme” című, 1901-ben forgatott brit némafilmet tartja számon a filmtörténet. Walter R. Booth forgatta *Dickens* Karácsonyi énekéből. Mindössze 6 perc 20 másodperc alatt adta elő a több mint nyolcvanoldalas történetet, ma már mosolyfakasztó filmtrükköket alkalmazva a szellemek megjelenítésére.

FOKHAGYMA • Az átai sokácok – *Bálint* Sándor feljegyzése szerint – szentestére felfrissített szalmazsákjaik négy sarkába fokhagymát tettek, hogy családjukat megvédjék a boszorkányoktól. *Kovács* Endre A karácsonyi ünnepkör népszokásai Doroszlón című munkájának egyik adatközlője viszont egy merőben más jellegű szokást beszél el, melyben ugyancsak a fokhagyma az egyik főszereplő. „1935-be gyűttem ide férhő. Akkó még itt tartották a régi szokásokat. Karácsony bűtyyin úgy kezdődött az ebéd, hogy mézes fokhagymát ettünk, hogy olyan erős legyen a hitünk, mind a fokhajma...” Sárísápon és környékén még az 1950-es években is fokhagymát adtak a karácsonyi vacsora végeztével a kakaóknak, hogy ne verekedjenek egymással.

FONOTT SZÍVEK • Dániában kedvelt karácsonyfadísz. Színes cérnákból, kötőfonalakból, de háncsból is fonják különböző méreteket. Hagyományosan minden családtagnak van egy ilyen szívecskéje, amit személyesen kell a fára felakasztania. Főképp sajátkezü alkotások ezek. Az elhunyt szeretteik (fonott) szíveit is

megőrzik, és azokat a karácsonyi vacsora kezdetén néma emlékezővel helyezik el a körbeállt fa ágain.

FRANK, ANNE • A tizenhat éves korában, Bergen-Belsen náci koncentrációs táborában elpusztított zsidó kislány 1933-ban családjával együtt Németországból Hollandiába menekült, ám 1940-ben azt is megszállta a német hadigépezet. 1942 nyarán, amikor megkezdtek az ottani zsidók deportálását is, a család elrejtőzött egy tikos épület-szárnyban, ami évekig volt védés- és rabhelyük. Holland ismerőseik látták el őket élelmiszerekkel, ruhával, hírekkel, mígnem 1944 augusztusában rejtekhelyükön rajta nem ütött a Gestapo. Anne naplót vezetett, amit a háború után világszerte kiadtak. Ebben említette meg, hogy a börtönfenyegetéssel mit sem törődő holland jöteveik egyike, *Miep Gies* még karácsonyi ajándékokkal is meglepte a családot. Amiként ők is egymást, hogy valami öröm is legyen az életükben. „Karácsonyra extra adag olajat, édességet és szirupot kapunk. „Karácsonyi ajándékul” kapok egy két és fél centes pénzdarabból készült, ragyogóra csiszolt brosstűt. Ki sem mondhatom, milyen gyönyörű. *Dussel* úr anyának és *Van Daannénak* szép tortát ajándékozott, *Miep* sütötte az ő kérésére. *Miepnek* rengeteg munkája mellett még erre is időt kellett szakítania. Magam is készítettem valamit *Miepnek* és *Ellinek*. (*Elli Voskuil*, másik segítőjük volt – *a szerk.*) Két egész hónapig megtakarítottam a kásámról a cukrot s abból *Koophuis* úr közvetítésével szaloncukrot csináltatok.” – olvasható a naplóban.

GRÁNÁTALMA • Görögország egyes vidékein karácsonykor gránátalmát akasztanak az ajtók fölé, ami újévre megszárad. Akkor megtörik, s magjait egy éjszakára szétszórják a szobákban. Úgy hiszik, ez egész évre biztosítja egészségüket. Más görög tájakon a karácsonyi misére visznek magukkal családonként egy-egy gránátalmát, amit aztán

hazatérve a családfő a bejárat előtt földhöz csap. Minél nagyobb erővel, hogy magjai lehetőleg szanaszét ugráljanak. Így távozzon mitőlünk a baj! – jelenti ki az eredmény láttán. Megint másutt az így hazavitt és pocskéká tett gyümölcs fölött ez a szózat hangzik el: Amennyi magja van, annyi aranypénzünk legyen egész esztendőben! (A gyerekek ekkor tüstént összekapkodják a bolhaként szerteugratott magokat, mivel az lesz az életben a leggazdagabb közülük, aki a legtöbbet tudja végül tenyeréből leszámolni.)

GYERMEKVONAT • A svájci Zentralstelle der Schweizerischen segélyakciójaként (Hilfsaktion für Ungarische Kinder) 1924-ben több, úgynevezett karácsonyi gyermekvonat is indult Magyarországról. Az így kiutaztatott 642 különösen nehéz sorsú magyar kisfiú és kislány tölthette az ünnepeket és az egész telet a svájci Solothurn kanton jószágos nevelőszülőinél, meghitt családi körben.

GYERTYA • Karácsonyfát díszítő elemként először idősebb Lucas Cranach egy 1509-ben készített rézmetszeten találkozhatunk gyertyákkal. Ezeket a fenyőágakra kötött csillagdíszek közé rögzítették. Írásműben a legré-

gibb ilyen emlékről *Lisolette* pfalzi grófnő egy 1708-ban keltezett levelében számolt be. (1660-ban, gyerekként gyűjtöttak a szeme láttára, az ő öröme a család karácsonyfáján gyertyaszálakat.) A különlegesen keskeny alkalmi gyertyácskákat kezdetben kizárólag szenteste idejére gyűjtötták meg.

HALOTTAK ÉTKE • Szerbiában a karácsonyi vacsora végeztével, hagyományosan minden ételt egy terítővel leborítva másnap reggelig az asztalon hagynak. A hiedelem szerint hajnalig a halottak szellemei jönnek látogatóba, az élelmiszer számukra marad „feltálalva”.

HÁROMSZÖGGYERTYÁK • Észtországban rendkívül népszerű a karácsony napjaira utcai ablakokba tett – egy egyenlő oldalú háromszög két szárán és csúcsán, egymástól azonos távolságban elhelyezett hét – lobogást utánzó – elektromos izzójú gyertyaalakzat. Szinte minden otthon ablakában ott világít az ünnepek idején.

HATTYÚ • A japán kereskedelmi célzatú és magánkarácsonyfák egyedi, de arrafelé legnépszerűbb dísze a hajtogatással készített (origami) papírhattyú. Elsöprő

többségben természetesen fehér változatban, de minden fára kerül legalább egy koromfekete, egy halványkék vagy orgonaszín példány is.

HEGEDŰSZÓ • 1965 karácsonyán az akkori Csehszlovákia galántai járásában a Vágfarkasdon (Vlčany) élő romák az ünneplés különleges formáját választották, amivel az egész környék tiszteletét kiváltották. Egy elhivatott pap, *Alaxa* János plébános az egyik ünnepi misén – kérésükre – cigány nyelven olvasta fel a szentleckét és evangéliumot. A közös imák is a kárpáti cigány nyelvjárás szerint hangzottak el, még az énekek is cigányul szóltak. Orgona helyett az alkalommal *Sárközi* Aladár, a híres felvidéki primás és társai hegedűi kísérték a zsoldárokat. A kíváncsiság és a hegedűszó magyar és szlovák hívőket is odacsábított. Visszaemlékezések szerint attól kezdve egészen más tekintettel néztek a helyi roma közösségre.

HIDEGREKORD • Kelet-Szibériában, Jakutföldön is ünneplik az emberek a karácsonyt. Ezt az egyszerűnek tűnő kijelentést azzal lehet megfejezni, hogy az ottani Ojmjakonban is élnek emberek. A körülményekhez (a -30 és -50 °C-os átlagos téli hőmérséklet-hez) képest meglehetősen sokan: több mint félezren. Hogy jobban átérizzük az első mondat jelentőségét: el kell árulnunk, hogy Ojmjakon az Oroszország leghidegebb térségében fekvő legfagyosabb falu, melyben a tavalyi karácsony egyik napján -54 °C-ot mértek. Rettenetes hideg – mondanánk, de jobb, ha nem tesszük, mert az ünnep második napjával összevetve akár melegnek is nevezhetnénk. Akkor ugyanis két fokkal tovább mérséklődött a hivatalosan mért hőérték. Mondani se kell, ez volt minden idők, bolygónkon mért leghidegebb karácsonyi helyszíne.

HÚSVÉTI MÁGLYA • Németországban sok helyen húsvétkor hordják közös gúlába a karácsonyfák ma-

radványait, hogy tavaszközön-
téseként és egyben Jézusra is em-
lékezve elhamvasszák azokat. Ha
belegondolunk, ez gyönyörű jel-
kép! A születésnapjára feldíszített
facsonkokat a halála, illetve feltá-
madása napjaiban füstoszlopként
küldik fel a mennybolt fölé.

IDŐJÓSLÁS • Az éjféle miséről
hazafelé mentükben sokan
fürkészik aggodva az eget, mert
az jót és rosszat is mesélhet a jö-
vőről – elsősorban az időjárásról.
Csak az ősök által továbbadott ta-
paszlatok szerint kell értelmezni
a megfigyeléseket.

„Karácsony éjszakáján, ha esik
földre hó, ez reménységet ad,
hogy leszen minden jó” – állíto-
ták a nyírségi parasztgazdák. A
székely Sóvidéken viszont úgy
tartják: „Ha csillagos az ég bolto-
zatja / Tele lesz búzával a kamra. /
De ha felhő borítja az eget, / Éhez-
ni fogsz majd eleget.” Göcsejben
ugyanezt hitték, csak más sza-
vakkal foglalták szabályba: „Ha a
karácsony éjszakáján, akkor sötét
pajta, ha felhős, akkor világos paj-
ta lesz a következő évben.” (Értsd:
ha tele van, attól sötét, ha üres,
akkor világos.)

ISTEN PIROGJA • A litvánul plot-
kelinek nevezett, karácsonyeste
kiosztott süteményt említi a bal-
tikumi ország lakossága ilyen
szépen feldicsérten. A férj nyújt-
ja át e szavakkal a feleségének:
Tessék, itt van az Isten pirogja.
Fogyaszd egészséggel! Maradj jó
háziasszony (és jó anya), s tedd
ilyen széppé következő karácso-
nyunkat is! Ezután a gyermekek
kerülnek sorra. Az apjuk nekik
is ad egy-egy süteményt, amit ők
is az iméntihez hasonló kenettel-
jes mondatok kíséretében vehet-
nek át. Számukra az atyai szózat
azt kéri, hogy Isten pirogja tegye
őket jó és megelégedett emberek-
ké, s örvendezzenek majdan ők is,
gyermekük népes körében.

JULTOMTE • Ő a Mikulás mun-
káját segítő svédországi ma-
nócska. Nemcsak a szállítmányo-
zásban működik közre, hanem
afféle kérdezőbiztosként is. Adat-

felvételt végez, illetve ellenőrzi,
hogy helytállóak-e öreg munka-
adójának személyi nyilvántar-
tásai. Öltözetét tekintve olyan,
mint egy törpemikulás, hófehér
szakállát is úgy viseli, mint a fő-
nöke. Amikor kocogtat az ajtókon
„Van-e jól viselkedő gyerek eb-
ben a lakásban?” – teszi fel a kér-
dést. Eredetileg láthatatlan volt,
az otthonokat s a bennük élőket
vigyázta. Csak, amikor az északi
germán-skandináv mitológiá-
nak véglegesen leáldozott, akkor
kényszerült új állást vállalni.

KESZTYŰ • 1925-ben a Lurdi
Szűz Mária és a Szent Család
Képes Naptára ismertette azt ka-
rácsony előtt való napon hagyo-
mányos temesi szerb szokást, ami
úgy zajlott, hogy a háziasszony
megtöltött egy kesztyűt min-
denféle gabonaféleséggel, majd
felakasztotta a szoba ajtajára. Ka-
rácsony első napján mindjárt reg-
gel betoppant a „polezsnik”, az a
jóraivaló férfi vendég, akivel előre

megbeszélték, hogy karácsony
mindkét napján első idegenként
érkezzen a házhoz. Megjöttekor
udvariasan leültették és az asz-
szony a kesztyűből rászórt egy
kevés gabonát. Így hulljon az Is-
ten áldása rá és e házra! – mon-
ta. Másnap megismétlődött a ce-
remónia, ebéd után pedig jókora
vigassággal, dudaszóval kísérték
haza a vendéget.

KÉVÉK • Király György iván-
csai néprajzi gyűjtő Tizenket-
tedik gyerek című önéletrajzi
munkájában az 1930-as évek
karácsonyestéire is emlékezett.
„Amikor eljött a szenteste, akkor
édesapám hozott egy fél marékra
való szénát meg szalmát. Ezek kis
kéveformákra voltak megcsinál-
va, de úgy, hogy a széna az egy
igen vékonyka széna kötéllel, a
szalma meg vékonyka szalma
kötéllel volt összekötve. Pár szál
szénából-szalmából voltak ezek
a kötelek összesodorva. Ezeket a
kis kévéket odatette édesapám az
ő ágya alá, az ágy lába mellé. A
Jézuskának kellett a széna, hogy
legyen mire feküdni neki, a szal-
ma meg kellett a birkáknak, hogy
legyen nekik is.”

KÍVÁNSÁGFA • Az olaszok igazán
előzékeny emberek, de hogy a
római Termini vasútállomás ve-
zetése az, ahhoz kétség sem fér-
het. Náluk ugyanis advent idején
különböző színű és alakú papírla-
pocskák és apró függesztő drótok
várják a befutó szerelvények uta-
sait. Meg egy feldíszítésre kínált
fenyő. A vasutasok, és az állomá-
son megforduló karácsonyi kí-
vánságaikat felírják egy-egy for-
mára vágott cédulára, majd elhe-
lyezik a fán. Az állomásfőnökség
még létrával is segíti e ténykedé-
süket. Karácsony napjaira minden
évben gyönyörűen pompázik a fa.

KORONAFÁ • Régen a csipkefa-
ként és koronafaként is emlegetett
fehér akác fajta frissen metszett
levéltelen tuskés ágát díszítették
fel, s tették az almáriumra a Lu-
ca-búza mellé. Maga a koronafa
név is azért terjedt el, mert a le-
velefosztott akácvenyige – külö-

növebb képzelőerő sem kell hozzá – a templomi festményeken látható krisztusi töviskoronára emlékeztet.

KÓRUS-CSÚCS • Minden idők eddigi legnagyobb karácsonyi kórus-összejövételét, közös éneklését a dél-karolinai Greenville Egyetem szervezte meg. 2004 decemberében – mivel bejelentett Guinness-rekord kísérletnek szánták, hivatalos számláló biztosok is megjelentek, így egész pontosan tudható – 7514 torok zengte teli torokból egyebek mellett a Csendes éjrt is.

LEGO • Vannak játékok, amelyek éppúgy „örökzöldek” mint a fenyő, amely alá meglepetésként odarakják. A LEGO nevű műanyag építőjáték is ilyen – immár hét évtizedes – megunhatatlan portéka. Gyártójának, a világ harmadik, közel tízezer dolgozót foglalkoztató nemzetközi cégcsoportjának statisztikája szerint a karácsonyi időszakban az öt földrészen átlagosan másodpercenként csaknem huszonnyolc LEGO-készletet értékesítenek.

LIKTÖMÉS • Göcsejben így nevezik az egyik igen fontos karácsonyi óvintézkedést. Miután megébédelték, mindannyian szétszédnek és szalmával tömítik a lakás falain, ajtajain, bútorain s a melléképületeken: ólakon, istállókon talált lyukakat. Erről az eljárásról az eleik azt hagyományozták rájuk, hogy általa vehetik elejét bármiféle anyagi veszteségnek. Ha e napra sikeresen dugítják el a réseket, esztendőn át nem veszik el semmi sem a háztól, sőt még arra is, mit másutt hagynak el, könnyen rátalálnak.

MECHANIKUS BETLEHEM • Felső-Ausztria járási székhelyén, Steyer városában, annak is a búcsújáró templomában – a Christkindl plébánián – található egy egészen kivételes, kerékpárláncos mechanika, amely tengelyek, áttételek, fogaslécok és -kerekek által betlehemi jelenetet mozgat. A szerkezet közel három-

száz fából faragott alak (emberek és állatok) nagy részét készlet helyváltoztatásra, illetve különféle mozdulatokra. A terjedelmes jelenetet a bibliaillusztrációk nyomán elképzelt környezetbe rendezték. A jászol körül, a barlang előtt, de távolabb is felváltva folynak a látványos események... Ez a műalkotás az 1920-as években készült. A ma elsőnek tartott mozgó Betlehemet 1870-ben egy máltai ezermester készítette, aki Qormi településen élt. Ő a figurák mozgatását vízzel, annak csöpögtetésével oldotta meg.

MEGEMLÉKEZÉS • A Latin-Amerika számos országában (is) élő khelderás romák feltehetően ott kialakult karácsonyi szokása, hogy a család minden elhunyt tagjának fényképét (nemzedékekre és a legrégebbi fotókig visszamenőleg) szenteste elhelyezik a vacsoraasztalnak helyt adó szoba egyik sarkában. Az étkezés végeztével a legidősebb családtag maga köré gyűjti a jelenlévőket s a képeken szereplők mindegyikéről elbeszéli azt a né-

hány fontos, vagy érdekes tudnivalót, amelyek legtöbbjét maga is gyerekként hallotta a nagyszüleitől. A megemlékezést mécsesgyújtás követi a tabló tövében, amelyet karácsony mindkét reggelén megismételnek. E feladatot a legkorosabb családtag felügyeletével a legidősebb fiúgyermek végzi.

MIRHA • A napkelti bölcseknek (vagy ha úgy tetszik háromkirályoknak) Máté evangéliuma szerinti egyik ajándéka volt, amit az újszülött Jézus jászla elé vittek. Értéke a másik két hódolati jelképpel, az arannyal és tömjénnel vetekedett, a legdrágább portékák egyike volt. A mirha a szappanfávirágúak rendjébe tartozó szomáliai balzsamfa (*Commiphora abessynica*) nevű sivatagi növényből nyert fűszeres illatú oleogyanta. Már az ókori egyiptomiak is használták, elsősorban balzsamozáshoz és gyógykencékhez. Ma a mirha Kelet-Afrikában, Arábiában és Indiában honos, parfümök fontos adaléka, de az ottani népi gyógyászat hörgőhurutra, fogágybetegségekre és sebfertőzések elkerülésére is alkalmazza.

Akad, aki a három ajándék mi-benlétében is külön jelképet lát. A mennybe szálló füstű tömjén Jézus égi királyságát, a földi életet igazgató arany pedig emberként való megtestesülését idézte, az ókori kultúrák halottkultuszával kapcsolatot tartó mirha viszont a feltámadás ígérteit hordozta.

NAPLEÁNY • Lettországból egymás mellett él – és békésen megfér – karácsonykor a Jézus születéséről, és ősi mitológiájuk Sauléjéről átörökölt emlékezés. Saule a Nap szüze, vagy Napleány(a) újjászületését is felemlítik ilyenkor, akinek az volt a tiszte az óhitben, hogy a Napot aranyból készült tűzszekerén körbehordozza az égen. Tiszteletére ma is több vidéken máglyákat gyűjtanak a magaslatokon a téli napforduló (december 21.) éjszakáján. A XIX. század vége felé viszont már egyértelműen a szent éjszakára

került át az esemény időpontja. A néprajzkutatók szerint mára a népszokás eredete is elhomályosulna, ha a sajtó időről időre nem emlékeztetné rá.

NE VÁSÁROLJ SEMMIT! NAP • Ez a november utolsó péntekjén megtartott tiltakozónap 1992-ben a kanadai Ted *Dave* kezdeményezésére indult világhódító útjára. Nevezett reklámszakembert az Egyesült Államokban november negyedik csütörtökét, a háladási napját követő fekete péntek (Black Friday) bőszítette fel. Ott ugyanis azon a napon kezdődik meg a hatalmas bevezető kedvezményekkel is ösztönzött, halálos túlekedésekkel járó karácsonyi bevásárló szezon. A csatlakozó szervezetek és a felhívásukkal rokonszenvező személyek azóta is ezzel az önkorlátozó tiltakozó nappal szeretnék felhívni a figyelmet a felesleges karácsonyi ajándékoknál sokkal fontosabb szeretetre. A kritikus tiltakozás tartalma idővel kiszélesedett a nyugati túlfogyasztás és az erre sarkalló reklámok – különösen a karácsonyi vásárlásra buzdító hírverések ellen. Tavaly már hatvannál is több országban sokszázezeren vettek részt az egy napos vásárlási bojtben.

NEMZETI GYERTYÁK • Horvátországban vált az utóbbi évtizedekben nagy divattá, hogy karácsonykor a három vagy hatágas

gyertyatartókban piros, fehér és kék (a nemzeti színeket követő) viaszrudak kanócait gyűjtják meg karácsony tiszteletére. Árulnak már olyan nagyobb átmérőjű gyertyaváltozatot is, amely színével egymaga idézi fel a nemzeti trikolorot.

NYÍRFASEPRŐ • A boszorkányjárművek megsemmisítését jelképező – így az ünnepi napokat veszélymentesebbé tévő – varázseljárást több Vas megyei településen is alkalmazták. Az éjféle misére mentükben ugyanis lánggra gyűjtött nyírfaseprők fáklafényeivel világítják meg az utat.

OTANNENBAUM • (A magyar nyelvű változatban: Ó, szép fenyő...), a népszerű karácsonyi ének eredetileg egy sziléziai népdal volt, egészen más szöveggel. 1819-ben Joachim August *Zarnack* prédikátor-tanár e XVI. századtól ismert, általa gyűjtött és rögzített dallamra írt új szöveget, egy érzelmes költeményt. Verse egy hűtlen szerelmes álhatatlanságát vetette össze a fenyőfa ragaszkodásával, mely a legzordabb körülmények közepette is kitart. Öt évvel később Ernst *Anschütz* német pedagógus, zeneszerző az első versszakot megtartva, a következő hármat új, saját szövegűre cserélte ki. Csak ezzel vált a dallam a földteke minden pontján ismert karácsonyi énekké.

PARKELJ • Ő a szlovén Krampusz. Kettejük szerepköre is azonos: a rossz gyerekeknek sibat (virgácsot) osztogat. A előző századelőn még úgy festették le, hogy éppoly nagy zsákkal jár, mint a Mikulás, amibe berakja komisz lurkókat és magával viszi őket. Mára kevésbé vészjós az érkezése... Talán mert karácsony közeledtével a szlovén apróságok körében is megfogytakoznak a rakoncátlanok.

PÉKINASOK • Karácsony történetében igen fontos szerepet töltek be. Nemcsak – és nem elsősorban – azzal, hogy a decemberek során alkalmi pékáruk sokaságát kellett készíteniük és házhoz hordaniuk. Ennél jóval több írható dicsőségükre. Ismereteink szerint 1419-ben freiburgi pékinasok állítottak először karácsonyfát. Ráadásul nem is maguknak. A helyi Szentlélek Kórházban fekvő betegeket akartak felvidítani vele. Arról is van feljegyzés, hogy mézeskalács bábokkal, almával és színes papírcsíkokkal akasztották tele.

PÓLYAFÉNZ • *Szongott* Kristóf Szamosújvárott, 1901-ben kiadott, a városról írt monográfiájában az erdélyi örmény népelet jó néhány érdekes jelenségéről is említést tett. Az ott élt örmény gyerekek például karácsony napján reggel és ünnep előestéjén úgy jártak kántálni házról-házra, hogy a „Sír a Jézus, mert nincs pólyája...” kezdetű dalt énekelték. Ebben igen érzékletessé tették, milyen nagy gondban van a kis Jézus anyukája, hogy valahogy úrrá legyen az égető hiányon. Mária az ének szerint végül saját ruhájából kénytelen egy darabot kihalászni, hogy legyen némi bugyolavászna. Csoda-e, ha már csak a pólyapótlásra tekintettel is, megnyíltak a szívek, kamrák és pénztárcák a kis kántálók előtt?

PRODUKCIÓ • Hiába áll rajta esetleg a neve, óvodai, bölcsődei jele, akár el is árulhatják melyik díszes csomagocska kié, sem gyermek sem felnőtt nem nyithatja ki... Ingyen legalábbis. Ajándéka-

ihoz Észtországból csak akként juthat hozzá bárki is, ha minden egyes darabért külön-külön énekel valamit, verset, mesét mond, tánc lépésekre, vagy tornamutatóványokra ragadtatja magát. Nemcsak hosszabbá, hanem meggyengítőbbé válik így, mulatságosabb és emlékezetesebb is lesz az ajándék bontás.

REKORDKOSZORÚ • A világ eddigi legnagyobb karácsonyi koszorúját 1988-ban egy clemons-ville-i farmon készítették el. Az átmérője egészen kivételes (116 méteres!) volt, de a súlya is tekintélyt parancsolt, hiszen több mint négy tonnát nyomott. A teher jelentős részét az a tölgyfakert adta, amit friss örökzöldekkel és szalagokkal borítottak.

REPÜLÉSI ENGEDÉLY • A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után rettenetesen megszigorították az Egyesült Államok légtérhasználatát, s mivel a hatalmas karácsonyi repülőforgalom különösen alkalmasnak látszott újabb gaztettekre, a fenyegetettségre tekintettel újabb korlátozásokat is bevezettek. Nem kis számban voltak olyan gyerekek, akik aggódtak jól megérdemelt ajándékaik időbeni megérkezése miatt. Őt év alatt – ha hinni lehet a közlekedési tárca közleményének – a milliót is megközelítette azon levelek száma, amiben arra kérték az illetékes minisztert, legalább Santa

Claus szarvasszánja repülését ne tegye nehezebbé. 2005-ben végül sajtótájékoztatón jelentették be: a miniszter aláírta, és kiadta a hivatalos engedélyt: „Santa Claus rénszarvas-szánjának teljes és mindenható érvényes engedélyt adunk arra, hogy leereszkedjen minden olyan ház tetejére, amelyben jó gyerekek laknak”. Az engedélykiadás – és bejelentése – azóta minden évben rendre megtörténik.

ROZMARING • Erdélyi szász néphiedelem szerint karácsony éjjeli idejében néhány percre minden fa rozmaringgá válik, s világoskék-től a liláig, sokféle árnyalatban virágot bontva, fűszeres illatot árasztva vesz részt az általános örömmünneplésben.

SODRÓFA • E keményfából készült hengerre mindig sok munka hárult karácsony előtt. A háziasszonyok a süteménynek, levesbetétnek, mákoscíknak gyúrt tészta elegyengetésében vették hasznát. Néhálynak azonban csak ünnep után kezdődött a dolga. A göcseji magyaroknál minden karácsonyra új sodrófát készítettek. Munkára azonban nem fogták, mert csak a virrasztó éjszakára készültek el vele. Nem volt szabad elkapkodni a dolgot, és hamarabb készre munkálni, mert úgy nem szerezhette meg különleges hatóerejét. Ezt a hengergetőt ugyanis arra szánték, hogy telemerítkezzen karácsony varázsával. Váltótársa elkészültéig aztán a valamely kórságba esett embereken és állatokon alkalmazták, gyógyhatást remélve tőle, átgörgettek vele fájó testtájukat.

SONKA • Az a magyar, aki karácsony napján Finnországba téved, úgy hiheti, hogy ünnepvetés szemtanúja lett. Ott, ahol a helyi hagyományos étrendhez ragaszkodnak, egyszerre csak főtt tojásokat és sonkát tálalnak elé, jobb helyeken majonézes tormamártással. Hogy mégse érezze teljesen egy hazai húsvéti asztalnál magát, arról az gondoskodik,

hogy a sonka itt nem főzve, hanem tepsi-ben történt hosszas sütés és ízesített zsírral történt locsolás, a sonka belseje hőmérsékletének lelkiismeretes és többszöri mérése után kerül csak terítékre.

SOPRON • „A hűség városa” ki-tüntető címet Sopron az I. világháborút lezáró békekötéssel kapcsolatos, a Magyarországhoz tartozásról döntő 1921-es népszavazás nyomán kapta meg. Pedig a helyi polgárok már korábban is tanújelét adták hagyományaikhoz való makacs ragaszkodásuknak, hűségüknek. Draskovich György győri püspök 1583-ban szembesült ezzel. Akkor gyűlt meg a baja a soproni evangélikusokkal, mert hiába rendelte el az év szeptember 21-én egész egyházmegyéjében a XIII. Gergely pápa bevezette naptár alkalmazását, a nevezett poncichterek fitytyet hánytak erre. Ellenállásukat tapasztalva a püspök novemberben a Szent Mihály-templom ajtajára is kiszegeztette utasítását, és meghagyta, hogy minden hívő az új naptár szerint ünnepelje már a legközelebbi karácsonyt. Az Ikva patak völgyében épült település lutheránusait azonban ez sem tántorította el: csak azért is tíz nappal később ülték meg a karácsonyt – pont úgy, ahogy korábban szokták.

SZALMÁN HÁLÁS • Egyes svéd vidékeken máig szokás az üdvözítő éjszakáján padlóra vetett vastag szalmán aludni. A

gyönyörűen bevetett ágyak ilyenkor üresen maradnak. Ha a kis Jézusnak csecsemőként a legelső éjén nem jutott csak egy jászolnyi szalma – így mondják – ilyenkor másoknak sem illendő kényelmesebb hálólhelyen álomra szenderülni.

SZÁZRÉTŰ • *Szigeti Andor*, a jeles gasztronómus emlékezett meg arról, hogy a makovaca (a száزرétű) régebben a bosnyák falvak közkedvelt tézstaféléje volt. Olyan sütemény, amit az 1900-as évek elejétől évente csak egyetlen alkalomra, karácsonyra sütöttek meg. A sok ré(eg)ből álló jellegzetes desszert más délszláv népeknél is ismert. Rendszerint gibanica néven emlegetik.

SZILVAFÜZÉR • A lipótói németiség karácsonyi szokásait összegyűjtő *Englenderné Hock Ibolya* megemlékezett a régi díszítési hagyományokról is. Az ehető díszek voltak itt divatban. Az almákkal, pattogatott kukoricával és sztaniolba csomagolt diógömböcskékkel telerakott fákat cernára fűzött, hosszú aszaltszilva-füzérekkel tették még inycsiklandozóbbá.

SZÓTLAN VÍZ • A dunaújvárosi szerbek régi szokása szerint a karácsonyi dióssütemény készítéséhez szükséges vizet a család

hozta személyesen egy zöld kancsóban a pentelei kútról. Napfelkelte előtt kellett odamennie, de egy szót sem válthatott az ugyanez okból odasereglett többi férfival. Úgy kellett hazamennie valamennyiüknek, hogy legfeljebb csak fejcsóválással, bólogatásokkal, arcjátékkal adhattak bármit mások tudtára. Ha mégis szót fecsértek, fordulhattak vissza, mert a náluk lévő víz ezzel már is elvesztette egészségvarázsát. Háza küszöbét átlépve az így pocskékká tett vízre nem mondhatta volna, hogy „életet és egészséget hoztam”.

TÁL • Szlovákia egyes vidékein egy díszesebb mintázatú tálat tesznek a karácsonyfa alá, ami afféle kívánsággyűjteményként mindvégig a lába mellett marad. Pénzerméket, fokhagymafejeket, és kenyeret vagy zsemlyét helyeznek bele. Szavak nélkül is érti, akinek értenie kell: pénzben, egészségben és élelemben is eleget remélnek az égiektől.

TÉLI SZÜNETHET • Vannak országok, ahol a tanulóakra mifelőlünk nézve káprázatosan hosszú iskolai szünettel köszönt rá a karácsony. Az afrikai Kamerunban, ahol a lakosság közel 70%-a keresztény, a diákoknak egy egész hónap szabadságot adnak. Még mielőtt

elérzékenyülnénk, említsük meg, hogy ott ez a néhány hét a betakarítás időszaka. A kormányzat azért ilyen jólelkű, mert népgazdasági érdekeknek tekinti, hogy a dolgozó gyerekek is segítsék a szülők kávé- és mogyorószüretelését. Mindenképpen szólni kell azonban a romániai gyakorlathoz is. Már csak azért is, mert ott tél van decemberben. Nem is akármilyen! Az előző tanévben december 23-tól január 14-ig tartott, 23 napos volt az iskolai téli tanszünet, a mostaniban pedig december 22. és január 13. közé jelölték ki, csak úgy 23 napra szabva.

TERMŐÁG • Mielőtt a karácsonyfa-állítás szokása vidéken is elterjedt, a magyar nyelvterületen úgynevezett életfát készítettek termőágakból (kökény, mogyoró, galagonya, fagyöngy, boróka stb.), s azt a házak mestergerendájára kötözték. Almával, aranyozott dióval, mézeskaláccsal tették látványosabbá. A karácsonyfa ugyan szép lassan bekerült minden otthonba, de a termőágot még közel egy évszázadig ugyanúgy elkészítették melléje. Nem is annyira a karácsonyfa, mint a mestergerenda nélküli új otthonok merítették feledésbe.

TOVLIS BABUA • A grúz gyerekek ajándékhozója (a keleti grúz nyelvjárásban Tovlis papa). Hó nagyapó (mert nevének ez a fordítása) kalaptetőtől csizmatalpig hófehér öltözetet visel. Kalapja, köpenye, sőt teli zsákja is hattyúszínű.

ÜNNEPRÖVIDÜLÉS • Amikor az 1094. évi konstanzi zsinat véglegesen helybenhagyta a karácsonyi ünnep időpontját, négy napos megemlékezést vezetett be.

Az ünnepi ciklus később egy nappal megrövidült, a protestánsok pedig 1826-tól kezdve, Poroszországból kiindulva csak kettő, az anglikánok viszont csak egyetlen napig ünnepelnek.

ÜRES SZÉK • Kelet-Fehéroroszországban a karácsonyi asztalnál egy széket mindig szabadon hagynak Jézus számára, aki ilyenkor valamilyen szükségét szenvedő, koldus vagy hajléktalan képében jelenik meg. Persze csak akkor, ha az adott családot méltónak ítéli erre.

VADDISZNÓKENYÉR • Svédországban a karácsonyi fehérkenyeret nagyon sok helyen vaddisznót mintázó formában sütik ki. Azt remélik, hogy aki eszik belőle, ezáltal oly sok energiával töltkezik meg és annyi életerő szorul majd beléje, amennyivel a megmintázott vadkan büszkélkedhet.

VÁNOČNÍ KUBA • A csehországi karácsonyok meleg előétele vagy körete. Régi receptek alapján gombával, vörös- és fokhagymával, majoránnával, köménnyel, fekete borssal, sóval ízesített árpagyöngyből készítik. A pirított és párolt alapanyagokat kisütik, póréhagymával, sült szalonnával díszítik, majd azon melegében tálladják.

VERÉB • A magyarországi bolgárkertészek szokásai a XVIII-XX. században című munkájában *Uricskayné Szabeva* Aszja a Polikraiste nevű bolgár településről egykor Halásztelekre származottak emlékei alapján felidéz egy nagyon régi hagyományt. „A karácsonyi böjtöt követően az erő visszanyerése érdekében, amikor véget ért a disznóhúsevés tilalma, először sült verebet ettek (a gyerekek lőtték ki csúzlijukkal a verebet, megtisztították és megsütötték azokat), hogy könnyű legyen az év.”

VIRÁGOS FA • A meggykompót és meggyesrétes kedvelői igencsak örülhetnek, hogy végül a fenyő

lett a karácsony fája. Adam *Albert*, híres német csatafestő, 1786-ban ugyanis még így tudósít a le nem zárt küzdelemről. „Nördingenben nem használják a komor fenyőt karácsonyfául, hanem már hetekkel azelőtt egy fiatal cseresznye- vagy meggyfát kivágnak és a szoba valamelyik szögletében egy fazék vízbe állítják. Karácsonyra az ilyen fa teljesen kivirágzik. A családok versenyeznek abban, hogy melyikük karácsonyfáját borítja több és szebb virág.”

VÖRÖSBEGY • Néhány éve ugyanitt írtunk arról, hogy ez a piciny madárka miként lett Angliában a karácsony egyik jelképévé. A Nobel-díjas svéd író, *Zelma Lagerlöf* viszont azt meséli a Skandináviában is karácsonyi becsben tartott jószág érdemeiről, hogy a vörösbegy kezdetben szürke volt. Nemcsak a melle, hanem egész maga a farktolla legcsücskétől a feje búbjáig. A teremtéstől kezdődően nemzedékről nemzedékre hiába protestált e szörnyű színhibéért, csak nem orvosolták jogos bánatát. Az édenkerti szürkebegy sokadik ükunokája azonban nem bírta elviselni a keresztre feszített Jézus szenvedéseit, s a töviskorona egyik tüskéjét kicsipegette a homlokából. Közben ráfröccsent néhány vércsepp, ami együttérzése jutalmaként neki és utódainak végre megszerezte a régóta várt külsínt, valamint az annak megfelelő új nevet is.

WASSAIL • A wassail szó abból az angolszász szövegfordulattól származik (waeseke hael), ami jó egészséget jelent. A eredeti wassail egy olyan ital, ami nagy adag világos sörből készül, amihez (a továbbiakat még elmondani is borzasztó) tejfölt, sült almából készült pépet, és nyerstojást adnak, majd szegfűszeggel, gyömbérrel és szerecsendióval, no meg cukorral teszik... azzá, ami lesz. Ezt szolgálják fel hatalmas ezüst- vagy bádogedényekből. Hagyományosan csak a karácsonyeste itták, de gazdagabb közösségekben a brit karácsonyi kör mind a tizenkét napján fo-

gyasztották. Még egy társasági – uradalmi, kollégiumi – szertartás is kialakult: az edényt nagy harsanással vitték egy terembe/szobába, ahol hagyományos karácsonyi dalt énekeltek eme italtól, amit, gőzforrón szolgáltak fel. Egyébként látványszennyezésnek sem utolsó: néhol ugyanis azért nevezik „báránygyapjúnak”, mert a pörkölt almapép felúszik a tetejére (és ez az egyetlen szalonképes dolog, amire úgy emlékeztet, hogy az ki is mondható).

YULEMACSKA • Ma már az európai gyerekek leginkább arcokat vágnak, ha valami ruhaféle lapul a díszpapír alatt. Nem ilyen ajándéokra vágnak. Izlandi kortársaik azonban pont fordítva vannak ezzel. Ők azon aggódnak, hogy feltétlenül kapjanak valami új öltözetet, lehetőleg már karácsony előtt. A szigetországban ugyanis elevenen él az ősi mondák – és a téli napforduló körüli egykori szertartások Yulemacskája (a mai mesékben: Jolakotturinn) története. Ez a képzelet szülte lény magával ragadja azokat a gyerekeket, akik nem voltak eléggé szófogadók és szorgalmasak ahhoz, hogy valamely rokonuk új ruhával lepje meg őket karácsony környékén.

ZABOLÁS • Régi magyar falusi környezetben szokás volt, hogy a család zabbal telt szakajtót tett szenteste az egyik földszinti, utcai ablakba. Ezt a rakományt, a hozzáfűzött magyarázat szerint Szent Józsefnek szánták, hogy midőn Egyiptomba menekül a Szent Családdal, tudja mivel etetni a jámbor csacsiját. Harangszókor megbízott emberek zsákokba gyűjtötték a terményt és az üres szakajtóval háromszor megkopogtatták az ablakot. Szent József így jelezte, hogy az ajándékot köszönettel fogadta. Az összegyűjtött gabonát aztán a faluközösség eladta, az árából pedig meleg kabátot, cipőt, csizmát, sapkát vettek, amiket eljuttattak a rászoruló, nélkülöző gyerekekhez.

Hegedűs Sándor összeállítása

Óvodától az érettségiig

25 éves a Nicola Tesla Szerb Oktatási Központ

Budapest szívében, a Rózsák terén, egy felújított, több mint százéves, patinás épületben működik a *Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvi Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium*. Az intézmény kétszázmillió forintos kormányzati támogatást kapott bővítésre. Két évvel ezelőtt Soltész Miklós államtitkár és Szutor Lászlóné, a Szerb Országos Önkormányzat elnöke írta alá az erről szóló megállapodást. Az intézmény fejlesztése nagyban hozzájárul a magyarországi szerb közösség megmaradásához. Az újabb óvodai termek kialakítása, a könyvtár létrehozása, az udvar és homlokzat felújítása, a diákotthon gépészeti felújítása az iskola fennállásának huszonötödik évfordulójára fejeződött be.

Az évforduló kiváló alkalmat adott az új közösségi terek ünnepélyes átadására, melyre november 16-án került sor. Az ünnepségen Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkára, Mladen Šarčević szerb oktatási miniszter, Szutor Lászlóné, a Szerb Országos Önkormányzat elnöke, Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke, tartományi képviselő, Alexov Lyubomir, szerb nemzetiségi szószóló, szerb ortodox egyházi vezetők, valamint Lásztity Jovánka, az intézmény igazgatónöje és pedagógusok, diákok vettek részt. A szerb és magyar himnusz eléneklése után nemzeti színű szalaggal átkötött cipőt s kalácsot helyeztek el az asztalon az intézmény egy-egy korosztályának képviselői. Az új közösségi terem egyházi felszentelése és megáldá-

Soltész Miklós államtitkár és Lásztity Jovánka, az intézmény vezetője

sa során megemlékeztek a szerb oktatás és kultúra védőszentjéről, *Szent Száva* első szerb érsekről is. A tanítványokból álló énekkar, néptáncsoport és a legkisebbek, az óvodások előadásukkal tanúsították, hogy anyanyelvüket, kulturális hagyományukat a pedagógusok munkájával nemcsak megőrzik, hanem szeretik, és magas színvonalon művelik is.

Soltész Miklós köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a szerb kisebbség számíthat a magyar kormányra.

A Nikola Tesla szerb iskola-központ bővítésére fordított kétszáz millió forintos kormányzati támogatást a következő időszakban további 2,4 milliárdos követi majd, amit Lóréven, Battonyán és Szegeden a magyarországi szerb iskolarendszer fejlesztésére fordítanak. Felhívta az iskola diákjainak figyelmét arra, hogy rajtuk múlik, megőrzik-e és továbbadják-e azt a kultúrát, amit az iskolában is

A 25 éves, felújított iskola felszentelése

Jaksity Iván felvételei

A kórus előadása nagy sikert aratott

volabbról jelentkező diákok is tanulhattak itt az első osztálytól az érettségig. A szerb-horvát, majd horvát-szerb általános iskola és gimnázium 1992-ben, Jugoszlávia szétesése után különvált. A szerb iskola – nyolc általános iskolai, egy gimnáziumi nyelvi előkészítő és négy gimnáziumi osztállyal – 1993 szeptemberében kezdte meg működését, maradvá a Rózsák terén. Az egy évvel később indult óvodai csoporttal, iskola előkészítővel, majd az 1995-től működő önálló szerb diá-

megismerhettek. Mladen Šarčević szerb oktatási miniszter arról beszélt, hogy Szerbia miként igyekszik eleget tenni a kisebbségi jogok védelmének, és kijelentette: kormánya jó együttműködést ápol a Vajdasági Magyar Szövetséggel.

Lásztity Jovánka, az intézmény igazgatónője megköszönte a kormány támogatását, és kifejezte, mennyire fontosak az eddigi eredmények és a továbbhaladás. A fejlesztés keretében az óvodai férőhelyek száma most megkétszereződött, az épület több tere is megújult. Az intézmény az utóbbi öt-tíz évben egyébként is jelentős változásokon ment keresztül. 2013-ban a Szerb Országos Önkormányzat lett a fenntartója, s egy évvel később átvette a lórévi általános iskolát, majd az óvodát is. Jelenleg három óvoda, három általános iskola és egy nyilvános könyvtár tartozik hozzá. Az igazgatónőt személyes kapcsolat fűzi az iskolához. Itt tanított az édesanyja, majd ő is itt végzett. A belgrádi orvosi egyetem elvégzése után vendégtanárként – az orvosi munkájával párhuzamosan – biológiát oktatott, mígnem két hivatása közül a pedagógusit választotta.

A magyarországi szerb oktatás múltja a XVIII. századig nyúlik vissza és a XX. század küszöbén csúcsosodik ki. Egykor minden hazai szerb iskola a szerb ortodox egyházé, illetve a helyi egyházi közösségé volt. Az 1948-as államosításig szinte minden szerbek lakta településen létezett szerb oktatási intézmény, akkortól kezdve azonban csak *Pomázon* és *Battonyán* működhetett délszláv általános iskola. A háborút követően, még 1946-ban Pécsent délszláv tanítóképző indult, amely a következő évben Budapestre, az Abonyi utcába, majd 1950-ben a Rózsák terére költözött. Itt, ebben a nagy múltú épületben 1876-1952-ig Óvónőképző Intézet, Főiskola és annak gyakorló óvodája működött. 1954-ben a pomázi iskolát és kollégiumot, a pécsi Horvát Gimnáziumot is Budapestre költöztették, ami országos beiskolázású státusszal járt. Az általános és középiskolai oktatás mellett ekkor már működött a diákotthon is, így tá-

kotthonnal vált teljessé az ifjúság szerb anyanyelvű nevelésének, oktatásának lehetősége. Az épületben az irodákon, osztálytermeken kívül, tanulószoba, ebédlő, büfé, tornaterem, focipálya és könyvtár van, ami most újabb óvodai teremmel, udvarral és közösségi térrel bővült.

Az intézmény 2008-ban vette fel Nicola Tesla nevét. A névadó talán a legismertebb szerb az egész világon. Tesla 1856-ban a katonai határőrvidék kis településén, *Smiljanban*, ortodox szerb papi családban született. Tanult Grazban és Prágában is. Életének magyarországi vonatkozásai is vannak. Pomázon voltak rokonai, akiket magyarországi itt léte idején rendszeresen meglátogatott. 1881-ben költözött Budapestre. Az Egyesült Államokban az American Telephone Company cég főmérnöke lett, egyben *Puskás* Tivadar munkatársa is. *Szigeti* Antal barátjával a Városligetben sétálgatva lerajzolta a porba a váltóáramú motor működését, melynek elvén már öt éve dolgozott, s amit Amerikában készített el a gyakorlatban használható formában.

A jelenleg óvodát, általános iskolát, gimnáziumot és diákotthont is magába foglaló komplex intézmény fő profilja a szerb nyelv és kultúra ápolása, a hazai szerbség identitásának megőrzése. Az oktatás szerb nyelven, illetve kéttannyelvű osztályokban folyik. Szükség esetén nyelvi előkészítő osztály segíti a magyar vagy szerb nyelv tanulását. A környező országokból is sokan ülnek be az itteni iskolapadokba. A vajdaságiak közül például többen azért jönnek, hogy magyarul tanuljanak, a magyarországi egyes házasságokban született gyermekeket pedig szülei a szerb nyelv elsajátítása érdekében íratják be. A határon túlról érkező diákoknak jó lehetőséget biztosít az, hogy innen külföldi ösztöndíjakra pályázhatnak. A Vajdaságból érkező magyar anyanyelvűeknek, magyar állampolgárként igen kedvező lehetőséget jelent, hogy ebben az intézményben érettségiznek. Az itt végzők az Eötvös Loránd Tudományegyetem szlavisztika szakán, vagy a Szegedi Egyetem Szláv

Filológiai Tanszékén tanulhatnak tovább. Akik szerb nemzetiségi óvodapedagógusi vagy tanítói oklevelet kívánnak szerezni, az ELTE Tanító- és Óvóképző Karán folytathatnak felsőfokú tanulmányokat.

Budapest mellett *Battonyáról, Deszkről, Hercegszántóról, Pécsről, Siklósról, Sümegről, Siófokról, Szegedről, Pomázról, Lórévről, Szigetcsépről, Százhalombattáról, Újszentiván* – különóra keretében, Hercegszántón a horvát oktatás mellett különóránban tanulhatnak szerbül a gyerekek. A kollégiumi élet önállóságra szoktat, hétvégenként több idő jut kulturális és sportrendezvényekre, a város történelmi nevezetességeinek, emlékhelyeinek megtekintésére, színház- és operalátogatásra, vagy koncerteken, tréningeken, kirándulásokon, a tanulók választása szerinti érdekes előadásokon való részvételre, de bekapcsolódhatnak a diákok a kórusba és a néptáncsoportba is. Az iskola évtizedek óta a *Tabán Hagyományőrző Néptáncsoport* bázisintézménye. A nemzeti identitás fejlesztéséhez a népismeret tantárgy is hozzájárul, de néprajzi ismeretekkel találkoznak a diákok a szerb nyelv és irodalom, valamint a történelem, a földrajz, a rajz, az ének-zene és az osztályfőnöki órák keretében is. A szerb folklór, az anyanyelv és az anyanyelvi irodalom tanulásával is erősödik identitásuk.

Balányi Klára

Az óvoda és az iskola diáktáncosai a színpadon

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2019-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Szláv kisebbségek szemináriuma

Az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) Szláv Kisebbségek Munkacsoportja 2018. október 18-21-én tartotta meg az idei szemináriumát. Az évente megrendezett, immár XXI. ilyen nemzetközi fórumra Pilisszentkereszten (szlovák nevén: Mlynkyben), a FUEN és a Szlovák Önkormányzat közös szervezésében került sor. Az esemény nemcsak arra adott gazdag lehetőséget, hogy a résztvevő szláv nemzetiségek kisebbségei megismerjék egymás helyzetét, hanem tapasztalatcserére és új elhatározásokra is.

A szeminárium ünnepélyes megnyitójára az Országház Delegációs termében került sor. Paulik Antal, a magyarországi szlovákok országgyűlési szószólója, a megnyitó házigazdája köszöntötte Vincze Lórántot és Bernard Zieschet az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója elnökét s alelnökét, Tircsi Richárdot, az Emberi Erőforrások Minisztériuma nemzetiségi főosztályának vezetőjét, Holterné Racskó Erzsébetet, az Országos Szlovák Önkormányzat s az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége elnökét, Ritter Imre nemzetiségi országgyűlési képviselőt, a megjelent nemzetiségi szószólókat, a szeminárium résztvevőit, valamint a rendezvény megszervezésében közreműködő munkatársakat.

A felszólalók bemutatták a FUEN tevékenységét, szó esett Magyarország nemzetiségpolitikájáról, az eddig elért eredmények mellett a rövidebb és hosszabb távú célokról. Az egyes országokból érkező szláv kisebbségek képviselői beszámoltak saját helyzetükről. A civil szervezetként működő nemzetiségek elsősorban az önkormányzati intézményrendszer sajátosságai, az oktatási lehetőségek állami támogatottsága felől érdeklődtek. Tíz országból több mint harminc résztvevő osztotta meg véleményét, és vitatta meg a regionális helyzet javítását s az európai szintű együttműködés erősítését szolgáló közös lehetőségeket.

Vincze Lóránt felidézte, hogy amikor előbb a német, majd a szláv szervezetek is úgy döntöttek, hogy közös csoportot hoznak létre, akkor a FUEN támogatta őket saját programjuk kidolgozásában és abban is, hogy évente találkozzanak a közös célok s feladatok kijelölésére. A nemzetiségek identitása szempontjából a nyelv megőrzése a legfontosabb, ehhez pedig az oktatás, a hagyományápolás a legfőbb eszköz. E terület támogatása épp ezért közös törekvés a FUEN-en belül, miként azoknak a kisebbségeknek pártfogása is, amelyeket hivatalosan nem ismertek el. Az a sajnálatos tény ugyanis, hogy egyes kisebbségek nem gyakorolhatják jogaikat, szolidaritásra késztet. Az érdekérvényesítés, esélyegyenlőség felé tett lépés az az 1,3 millió aláírás, amelyet a MinoritySafePack kampány során tizenegy EU-s tagállamból sikerült összegyűjteni. E kezdeményezés azt

a célt szolgálja, hogy a kisebbségi jogok szintjét ne az határozza meg, hogy a közösség szülőföldje Európa mely szegletében fekszik. Az aláírt dokumentumokat átadják az Európai Bizottság elnökének, de várhatóan csak a jövő tavaszi választások után felálló bizottság, egy más összetételű Európai Parlament dönt majd róla.

Magyarország számára kiemelten fontos a kisebbségek támogatása – mondta Tircsi Richárd –, a nyelv és kultúra megőrzésének, a kulturális autonómiának és a hatékony nemzetiségi képviseletnek a biztosítása, hiszen Közép-Európa több országában jelentős számú magyar nemzetiség él. Minden országnak nagy hangsúlyt kell helyeznie a kisebbségek támogatására. Ebben – jelentette ki – Magyarország jó példával szeretne elől járni, hogy élő közösségek alakuljanak és működjenek. Hazánkban az utóbbi tíz évben jelentősen megnövekedett a nemzetiségi identitásukat vállalók száma, ami azt igazolja, nemzetiségpolitikánk jól működik, mindenki büszkén megélheti valamely nemzetiséghez tartozását. Ennek biztosítására a maihoz hasonló összegű forrás korábban soha sem állt rendelkezésre. A nemzetiségi célú támogatások mértéke a 2010. évi kormányváltás óta több mint négyszeresére emelkedett. Az állami támogatásoknak számtalan formája van, a költségvetés segíti a nemzetiségi önkormányzatok működését, intézményeit, médiáját. Pályázatok és tanulmányi ösztöndíjak formájában is lehet forrásokhoz jutni. Ezek keretében kapnak támogatást a kulturális programok, az anyanyelvi hitélet és a nemzetiségi kutatások. Megnőtt az igény a nemzetiségi nyelvoktatásra, amelynek eredményességét növelik az anyanyelvi gyermektáborok. A

kormány hússzorosára növelte a nyelvi táborok támogatását az elmúlt időszakban. Az alaptörvény nyilvánítja, a nemzetiségi törvény pedig biztosítja a nemzetiségek alapvető jogait, amelyek megfelelnek az európai uniós elvárásoknak. 2014-től a nemzetiségek a szószólói intézményen keresztül kapcsolódnak be az országgyűlés munkájába, ez évtől pedig a magyar országgyűlésnek német nemzetiségi képviselő is tagja.

Magyarország az Európa Tanács Nemzeti Kisebbség Védelméről szóló Keretegyezmény első aláírói közé tartozik, és szintén az elsők között, 1992-ben csatlakozott az Európa Tanács regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájához. Jelenleg nyolc nemzetiségi nyelvre vonatkozóan vannak vállalásaink.

Ritter Imre a magyarországi nemzetiségek országgyűlési bizottsága nevében köszöntötte a jelenlevőket, s tájékoztatta őket arról is, hogy az országgyűlés ülésein a nemzetiségi szószólók már hagyományosan anyanyelvükön kezdik beszédüket. Goethe szavaival elmondta, hogy a tolerancia csak átmeneti állapot lehet, melynek elismeréshez kell vezetnie. A nemzetiségre vonatkozóan talán ez a legtalálóbb idézet – jelentette ki, majd így folytatta: a magyar törvényhozásban az ötéves munka során a nemzetiségi bizottságban és az országos önkormányzatokkal kapcsolatosan ezen a téren nagy előrelépés történt. A tizenhárom magyarországi nemzetiség – a maguk különböző mentalitása, történelme, lélekszáma, s adott esetben eltérő érdekei ellenére, időnként komoly vitákat követően – minden érdemi kérdésben egyezsége tudott jutni, és mindig egységesen tudta benyújtani indítványait a parlamentben. A magyar országgyűlés messzemenően elismeri a nemzetiségeket, s minden kezdeményezésüket – egyetlen ellenszavazat vagy tartózkodás nélkül – támogatta. Az Európai Unióban azonban még csak az elfogadás és megtűrés szintjét sikerült elérni, az elismerés még várat magára.

Ezért is fontos ez a mostani esemény. A MinoritySafePack kezdeményezéssel az Európában élő őshonos nemzetiségek „betették a lábukat” az Európai

Parlament ajtájába, azt már nem lehet becsukni előttük. Ennek sikerét egységesen lehet kívívni, közösen lehet megnyerni a jövő évi európai parlamenti választásokat követően.

A szeminárium megnyitóján tíz magyarországi nemzetiség szószólója volt jelen, ami bizonyítja, hogy a nemzetiségpolitikát érintő nemzetközi szintű eseményekre is odafigyelnek, elismerik a FÜEN tekintélyét – mondta Paulik Antal. – A XXI. FÜEN-szeminárium a szláv nemzetiségeket hozzásegíti ahhoz, hogy megismerjék egymás és a szervezet munkáját. A tizenhárom magyarországi nemzetiség közül nyolc tartozik a szláv csoportba: a bolgár, a horvát, a lengyel, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. A horvátok kivételével – akik a szemináriummal egy időben zajló pécsi Nemzetközi Tudományos Kroatisztikai Konferencián voltak – valamennyien részt vettek az eseményen.

Mint a szlovák nemzetiség képviselője a rendezvényen ismertette az eredményeket. Kiemelten szolt arról, hogy a nemzetiségi érdekek képviselője a regionális szervezetektől kezdve a parlamenti szintig megoldott, s az önkormányzati rendszer biztosítja a nemzetiségek nyelvi és kulturális identitása megőrzését, ápolását, fejlesztését. Ennek jogszabályi háttere adott, a nemzetiségi kezdeményezések finanszírozása is kedvező irányba mozdult el, az azonban mégis elgondolkodásra ad okot, hogy a nemzetiségi iskolák tanulói létszáma csökken, a diplomás fiatalok aránya szintén, és egyre nehezebb pótolni a nyugdíjba menő nemzetiségi diplomásokat, pedagógusokat, aktivistákat, egyéb szakembereket. Az ifjúság körében nem sikerült megállítani a nyelvvesztést, az identitás gyengülését. Az alapok adottak olyan stratégiák kidolgozásához, amelyek mentén megvalósulhat a továbblépés.

Bernhard Ziesch emlékeztetett rá, hogy az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója több évtizedes múltra tekint vissza. A nemzetiségeknek mindig segítségre, modellekre van szükségük ahhoz, hogy az érdekképviselőként, a parlamentben megállják a helyüket. A szláv nemzetiségeken belüli intenzív tapasztalatcseréje szélesíti a résztvevők látókörét. Ha-

zatarterve a gyakorlatba is átültethető az iskolai képzés, a kulturális lehetőségek, a diszkrimináció elleni küzdelem modelljei és a digitális technika nyelvoktatásban történő alkalmazása. Az európai intézmények kevésbé foglalkoznak a nemzetiségek helyzetével, ezért kezdeményezni kell felőlük a kérdést.

A megnyitó további részében az egyes országok szláv nemzetiségeit képviselő résztvevők beszámoltak sajátos helyzetükről, lehetőségeikről, illetve ezek hiányáról.

Somogyi Zsuzsanna felvételei

Az észtszországi Orosz Iskola képviselője például elmondta, hogy csak civil szervezetként tudnak működni. Az orosz annak ellenére sem hivatalos nyelv, hogy a lakosság csaknem harminc százaléka orosz. Iskoláikat, óvodáikat be akarják zárni, s csupán alapszintű orosz nyelvoktatás van. Bizonytalan helyzetüket az is jelzi, hogy egyedül a magyar nagykövetség vette fel velük a kapcsolatot. Az ukrajnai ruszinok mai helyzetét alapvetően meghatározza, hogy Kárpátalján Sztálin likvidálni akarta a ruszin nemzetiséget. A Horvátországból és Bulgáriából érkező szerb kisebbség képviselői az érdekképviselet lehetőségeiről, valamint a magyarországi eredményekről, különös tekintettel a nyelvoktatásról és az önkormányzati rendszerről érdeklődtek. Válaszul magyarországi szószólók ismertették az itthoni intézményeket, működésüket. A párbeszédben Hollerné Racskó Erzsébet is hangsúlyozta, hogy a nemzetiségi törvénymódosításnak az volt az útja, hogy az összes nemzetiség összefogott, s egy-egy egyéni érdekéről lemondva, folyamatos érdekegyeztetéssel együttesen lépett fel. Ritter Imre ismertette Magyarország nemzetiségpolitikájában az elmúlt öt év alatt

történt változásokat, de rámutatott az előző száz év Európában egyedülálló veszteségeire is. Figyelmeztetett rá, hogy a szomszédos országokkal való jó kapcsolat kialakításában fontos szerepe van a határon túli magyarsággal, az egyházakkal való kapcsolatnak. Ez jelentős elmozdulást eredményez a politikában és a szemléletben is. Az elismerés alapja a megismerés, amit ez a rendezvény is szolgál, és szolidaritást fejez ki azokkal, akik hátrányt szenvednek nemzetiségi voltuk miatt.

A megnyitó után vendégek és vendéglátók megtekintették az Országházat.

A szeminárium résztvevői a program egyes helyszínein a gyakorlatban ismerkedhettek meg Magyarország nemzetiségpolitikájával és láthatták annak megvalósulását. Az ülésezések mellett meglátogatták a budapesti szlovák gimnáziumot, a dabas-sári közösséget, a szlovák óvodát, iskolát, a vallási közösséget, a néptáncsoportot, a pilisszentkereszti közösségi házat és egy borkóstolón is részt vettek.

A kísérők és a vendégek személyes, baráti szinten is folytathatták a tapasztalatcserét.

B. K.

A Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes közleménye a romákkal szembeni gyilkosságsorozat kezdetének tízéves évfordulója kapcsán

2008. november harmadikán, tíz évvel ezelőtt halt meg a romák elleni gyilkosságsorozat első két áldozata. A nagycsécsi Illés Évát és sógorát, Nagy Józsefet a fejükön, illetve a nyakukon érte a halálos lövés. 2009 augusztusáig további négy embert öltek meg a gyilkosok, az áldozatok között volt egy öt éves kisfiú is. Az áldozatok egyetlen bűne az volt, hogy romának születtek.

A 2008-2009-es, romák sérelmére elkövetett sorozatgyilkosság a második világháborút követően hazánk legsúlyosabb gyűlölet motiválta bűncselekmény-sorozata volt. A két év leforgása alatt rasszista indítékkal elkövetett támadássorozatnak hat halálos áldozata, valamint öt súlyos sebesültje és számos további sértettje volt.

2018. november 3-án, szombaton a nagycsécsi áldozatokra emlékeztek többen a helyszínen, majd a megjelentek emléktáblát helyeztek el a temetőben.

Ezen a szomorú évfordulón az emlékezés mellett arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy az előítéletek, az idegengyűlölet és a rasszizmus olyan folyamatosan jelen lévő, újra és újra felerősödő jelenségek, amelyek súlyosan veszélyeztetik társadalmunk működését. A kirekesztő, megbélyegző, emberi méltóságot sértő magatartások ellen valamennyiünknek kötelességünk fellépni. Különös figyelemmel kell lennünk arra is, hogyan nyilatkozunk, beszélünk azokról az érzékeny társadalmi közösségekről, amelyek különösen veszélyeztetettek a gyűlölet-bűncselekmények potenciális célcsoportjaiként. Nem véletlen, hogy annak idején a romákkal szembeni gyilkosságsorozat nyomán indult elsőfokú büntetőeljárás során az ügyészi vádirat is a gyűlölet-bűncselekmények előzményeként említi az online és offline gyűlöletbeszédet.

Mint a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek jogainak védelméért felelős ombudsmanhelyettes hangsúlyozni kívánom tehát, hogy a gyűlöletbeszéd elleni hathatós fellépés, a fiatalok megfelelő tájékoztatása továbbra is fontos feladat, hogy hazánkban soha többé ne történhessen meg az, ami tíz évvel ezelőtt számos honfitársunk életébe került.

Ahogy arra már korábban is számos alkalommal felhívtam a figyelmet, a társadalom egészséges védekező mechanizmusa csak akkor alakulhat ki a káros tendenciákkal szemben, ha az ifjúságot már kiskorától kezdve valós történelmi ismeretekkel vértesszük fel annak érdekében, hogy felismerjék a kirekesztő és gyűlöletkeltő szándékot. Ezzel nemcsak azt segíthetjük elő, hogy a roma/cigány közösségek élhessenek az Alaptörvényben meghatározott önazonosságuk szabad vállalásához és megőrzéséhez való jogukkal, hanem azt is, hogy a társadalom tagjaiban megerősödjön az emberi jogok tiszteletén alapuló értékrend.

Szalayné Sándor Erzsébet Prof. HC
egyetemi tanár, ombudsmanhelyettes

200 éves a németkéri Szent Kereszt felmagasztalása katolikus templom

A bátaszéki születésű **Kolbert Mátyás** volt a németkéri önálló egyházközség utolsó, a megalakulás óta tizenötödik plébánosa. 2016-ban kérte nyugdíjazását. Szekszárdra került, ahol ez év februárjában rövid betegség után elhunyt. Sajnos nem érthette meg a templom felszentelésének 200. évfordulóját, amelyről 2018. szeptember 16-án ünnepi szentmisével és kiállítással emlékeztek meg Németkéren. Bizonyára nagy örömet jelentett volna Kolbert atya számára, ha jelen lehetett volna patronáltja, a németkéri születésű és nemrég felszentelt **Fekete Zoltán** celebrálta szertartáson. A résztvevők tisztelegtek az ősök, a templomépítők és az egyházközséget irányító papok emléke előtt. A jeles alkalommal szentelték fel az itt szolgáló lelképásztorok nevét és szolgálati idejét megörökítő márványtáblát, melyet a Németkéri Német Nemzetiségi Önkormányzat állíttatott. Az évforduló alkalmából megjelentetett kiadvány összefoglalja a lelképásztorok életrajzát és a templom történetét. A mise után megnyitott – fényképfelvételekben és tárgyokban egyaránt gazdag – kiállítás az egyházi év ünnepeivel, az évfordulókkal, a családi vallásossággal kapcsolatos emlékeket mutatta be.

1785-86-ban jöttek Németkérra a német ősök. Ötvenegy családfő neve szerepel az első jegyzéken. Vallásilag egységes területről, Mainz és Aschaffenburg környékéről, többen *Jakobsthal*, *Sommerkahl* településekről érkeztek. Házaik elkészültéig érkezési helyükön, *Dunaföldváron* helyezték el őket. Kijelölték a templom, a plébánia és az iskola helyét is, de ezek megépítésére fedezet hiányában akkor még nem kerülhetett sor. A kéri hívőknek így 1788-ig Földvárra, majd Paksra kellett járniuk hóban-fagyban, tűző napsütésben. Ebben az időben mintegy 365 lelket számolt a település. A falut alapító első betelepülők családnevei közül az alábbiak még ma is jelen vannak Németkéren (több a kitelepítettek között, Németországban is megtalálható): *Ambach*, *Bachmann*, *Braun*, *Büttel* (ma *Büttl*), *Elmauer*, *Kunkel* (*Kunzl*, *Gungl*), *Küfer* (*Kiefer*), *Rothenbücher* (*Rodenbücher*), *Schlosser*, *Steigerwald*, *Wahl*. Keserves sorsukat ecsetelve folyamatosan kérvényezték, hogy legyen önálló papjuk, hisz gyerekeiket nem tudták magukkal vinni a hosszú útra, betegek nem kaphattak lelki segílyt, halottait a szentségek felvétele nélkül kellett eltemetniük.

1789. február 5-én azzal a kéréssel fordultak a helytartótanácshoz, hogy engedje át nekik haszonélvezetre a kéri plébánia számára fenntartott telket, ők majd ennek jövedelméből évi 150 forintot felajánlanak a 7 km-re lévő Vajta papjának, aki ennyiért hajlandó lett volna ellátni a papi teendőket. Erre azonban már nem került sor, a püspök ugyanis abban az évben a ferences tartományfőnök hozzájárulásával *Spáth* Tamás földvári ferencrendi atyát bízta meg a lelkészséggel. 1790-ben megépült a plébánia épülete, két termét használták ideiglenesen istentiszteletekre. A pécsi kanonok által összeállított kimutatás alapján érkezett meg az eltörölt szerzetesrendek templomaiból lefoglalt és Németkére juttatott felszerelés. A templom már 1787-ben szerepelt a telepítési költségek között, építésre 24 800 forintot, temp-

lomfelszerelésre 700 forintot, a plébánia építésére 4000 forintot szántak. A tervet *Niedermayer Xavér*, budai ácsmester és tervező készítette el.

A kéri plébánia 1805-ben vált önállóvá. A hívők az istentiszteletek érdekében nagy áldozatokra voltak képesek, így két évtizeddel a letelepedés után, 1815. április 4-én *Góczy Konrád* (1810-1818) plébános idejében megtörtént az alapkövetétel, 1818-ra készült el a ma is álló, egyhajós templom. Kőkeretes főbejárata az épület déli homlokzatán van. A templom mellett Szentháromság-szobor és egy kőkereszt áll. Az 1818. szeptember 14-én fölszentelt templomba elsőként *Markovics György* (1818-1832) plébános vezethette a híveket. Az eseményről pontos adatokat tudunk meg az 1828-as egyházlátogatás jegyzőkönyvéből: „1818-ban a Magyar Királyi Helytartótanács bőkezűségének köszönhetően erős, szilárd anyagból épült a templom, a Szent Kereszt tiszteletének ajánlva. *Bregovics János* paksi plébános és földvári kerületi esperes áldotta meg. A padlózat téglával van kirakva. A templom 17 öl hosszú, 8 öl széles, 5 ablaka van és 3 kapuja, a főbejárat a torony alatt van, egy kapu oldalt, egy a sekrestyénél. A templom teteje a toronnyal együtt zsindegyel fedett, a toronyban 3 harang van, a nagyobb 225 fontos harangot 1809-ben öntötték, a 170 fontos közepes harangot 1759-ben, a 80 fontos legkisebb harangot 1740-ben. A nagyobb, nemes oltár (főoltár) mellett van két illendően felszerelt mellékoltár, melyek közül az egyik a Boldogság Szűz Mária tiszteletére, a másik a Szent Kereszt tiszteletére lett ajánlva. Ezen kívül van egy díszes szószék, keresztelő kút, 32 szék/pad, a Szent sír, megfelelő kórus új orgonával és más egyéb hangszerekkel felszerelve.”

Bognár István 1832-ben került plébánosnak Németkére, 1858-ben ott is halt meg. Neki köszönhetjük a Németkére települők listájának kiegészítését. 1840-ben az év kezdetén a kereszteltek anyakönyve

200 éves a németkéri katolikus templom 2018, szerkesztette Szauer Ágnes és Schönveitz János.

A kiadvány megjelenését támogatta: a Németkéri Római Katolikus Plébánia.

1936. szeptember 20. Ünnepi szentmise a betelepítés 150. évfordulója alkalmából

betelt. Az utolsó lapokra a plébános feljegyezte a falu ismert történelmét. 1840. február 6-án összehívta a családok idős képviselőit és feljegyezte életkorukat, ideérkezésük évét, származási helyüket. Az anyakönyv újrakötésekor a bejegyzést leragasztották, Frost esperes talált rá 1928-ban. A később betelepülők családneve közül még megtalálhatók: *Bachmann, Baumann, Bayerle* (ma *Payerle*), *Barta, Beszterics* (*Pesztericz*), *Faber* (*Fóber*), *Hermann, Keller, Klettlinger, Krausz, Luxenburger, Mayer, Menczer, Pamer, Rauth, Reich, Sauer* (*Szauer*), *Schönhardt, Staub, Stollár*.

1848-ban a magyar és az osztrák sereg *Ozoránál* készült megütközni. Ennek hírére kis csapatot toboroztak a németkériek, és felszerelkeztek kapával, kaszával. Tüzes hazaszeretetükben megfélekedtek még a papjuk iránti tiszteletről is. Plébánosukat, Bognár Istvánt, aki egyúttal Tolna megye tiszteletbeli táblabírája volt, kihurcolták házából és őt közrefogva elindultak az elnyomó osztrákok ellen. „*Das ist auch solch ein schwarz-gelber Hund*” (Ez is egy olyan fekete-sárga kutya! – császári érzelmű). Így vitték a falun végig, míg a faluvégen többükben felülkerekedett a jobb érzés és kiszabadították őt a veszélyből.

Németkéren az 1873. évi népszámláláskor 179 házat és 1440 lakost számoltak össze. A templomban a mise latinul folyt, de németül imádkoztak és énekeltek a hívek. A németkériek a XX. század elejétől egyébként jól beszéltek magyarul, főleg a férfiak. A két háború között három vasárnap német, egy vasárnap magyar mise volt. Húsvét előtt egy-egy passiót énekeltek németül illetve magyarul. A hívek imakönyvül *Winterberg* különböző imakönyveit, to-

vább *Sibour*, párizsi érsek *Das Paradies der christlichen Seele* című könyvét használták.

Az egyházi zene, a templomi szolgálat ellátása a kántortanítók feladata volt. *Herold János* (1775-1864) és fia *István* (1837-1873), majd *Stelczer Antal* (1873-1902) gondosan ápolták az egyházi zenei hagyományokat. Méltó utódjuk lett *Welsch Károly*, aki harminckét éven keresztül működött a faluban, és az egész egyházmegyében ismertté tette a németkéri énekeseket.

A kassai születésű *dr. Onczay Gézá*t 1887. február 24-én nevezték ki Németkérré. Ajándékozások, közadakozások révén az ő működése alatt gazdagodott legjobban a templom kegytárgyakkal, szobrokkal, festményekkel. Ezekről már ideérkezése után rögtön leltárt is készített, az adományozóik nevével együtt. A még ma is látható kőkeresztnek többségének felállítására is az ő nevéhez fűződik. Németkéri szolgálata alatt épült egy új iskolaépület, (beszentelés 1892. október 16.), s került magasabb torony a templomra. Az ezüstszürke toronysüvegen megörökítették az évszámot is. A toronyra a keresztet *Johann Bachmann* (1878-1907) 1896. október 29-én, csütörtökön 11 órakor helyezte el a tornyon. A pontos időpontot leendő felesége, az 1882-ben született *Elsässer Julianna* jegyezte fel. A keresztet 2016-ban, a torony felújításakor a plébánia épületében helyezték el.

1905-ben *Angster József* és Fiai pécsi orgonagyártók építették az új orgonát. 1909-ben készült el a kálváriakápolna és a tizenégy stáció özv. *Feld Jánosné*, született *Bachmann Katalin* tizenegyezer koronás felajánlásának köszönhetően.

A felvétel az 1930-as években készült, a mise alatt a templom lépcsőjén is állnak a hívek

A templomtorony 2016-ban lecserélt keresztje, 120 évig díszítette a tornyot

Onczay plébános 1916. január 26-án, hosszú szenvedés és a szentségek felvétele után hunyt el, temetésén nagy számban jelentek meg a kerületi papok és a környékbeli hívek is. *Braun* István, németkéri születésű mágocsi plébános 1933-ban sírja fölé egy monumentális Jó Pásztor szobrot állíttatott. A síremléket, nagyszámú hívő jelenlétében az év június 29-én áldotta meg nagymányoki születésű *Frost* Péter plébános, akit 1916. május 20-án neveztek ki plébánosnak Németkérre. Viszontagságos időben kezdte meg plébánosi tevékenységét. Az elhúzódó háború a németkéri templom berendezéseit sem kímélte, 1916 szeptemberében két harangját (205 kg és 26 kg), 1918. április 30-án pedig az orgona homlokzatsípjait szerelték le katonai célra.

Ezekben a nehéz időkben „méltó szerénységgel, de magasztos érzéseknek megfelelő tartalommal és jubiláris ünnephez illő keretek között” ünnepelte meg Németkér község lakossága és plébániája a templom felszentelésének 100. évfordulóját 1918. szeptember 15-én. *Frost* Péter plébános fáradkozó gondoskodása a évfordulót valóban magasztos ünnepé emelte. A plébánia templom árván hagyott harangja nemcsak a község, hanem a közeli környék lakosságának nagy tömegét hívta a templom falai közé, ahol az ünnepi szentmisét *Halvax* József apát, mágocsi esperes tartotta meg (1883-1887 között ő volt Németkér plébánosa). Az apáti misén többek között két németkéri születésű pap, *Ambach* Mihály dunakömlői esperes és *Braun* István cikói plébános segédkezett. A templom társadalmi és hitéleti jelentőségét, történetének főbb eseményeit „magasztos érzésektől áthatott, költői ihlettel termékeny prédikációban” *Virág* Ferenc esperes méltatta. E magas színvonalú egyházi szertartás zenei hatását *Griesbacher* Peter: *Missa „Stella Maris“* opus 141. vegyes karra írt latin miseéneke tette teljessé. A harminctagú egyházi kórus betanítása, orgona kísérettel vezetése *Welsch* Károly kántortanító választékos zenei ízlését, képzettségét, sok munkáját dicsérte.

Frost esperes a megyében az elsők között pótolta a hívek adakozása révén a templomtoronyból rekvirált lélekharangot, melyet a templombúcsú napján, 1920. szeptember 19-én áldott meg. Keresztszülei *Rodenbücher* András és neje, *Braun* Mária voltak. A harang az András nevet kapta. (A harangot *Wágner* Károly szekszárdi harangöntő készítette 8000 koronáért. Súlya 35 kg.) A másik harang 1921. március 19-én érkezett meg. (Ezt *Szlezák* László budapesti harangöntő készítette 45000 koronáért. Súlya 270 kg.) Így lett a németkéri az egyházmegye első, teljesen felszerelt templomtornya. *Frost* Péter papi hivatása mellett sokoldalú társadalmi tevékenységet vállalt. Egy új iskola megépítése volt a szívügye. Már 1921-től elkezdődtek a tervezési munkálatok, s 1924. július 6-án volt az alapkövetétel. A folyamatosan épülő új iskolában 1924. október 27-én, két ideiglenes tanteremben kezdődött meg a tanítás. 1926. november 24-én avatták fel az emeletes iskolát (kériesen Stockhochschul). 1927-ben egy 35 éves községi óhaj valósulhatott meg. *Ambach* Mihály dunaföldvári esperes közbenjárásának köszönhetően 1927. május 4-én az iskolaszék szerződést kötött a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Szerzetes Társulatával. A lakhelyek és az óvoda kialakítása, bútorozása után az első apácák már augusztusban beköltöztek a zárdába, s szeptemberben már tanítottak is. Az itt tartózkodó apácák létszáma általában kilenc volt, s közülük hat tanító- vagy óvónő volt, három pedig laikus (szakács, mosónő, kertész).

Az ezt követő években hihetetlen nagy teher nehezedett a plébános vállára. A gazdasági világválság, a hitéleti hanyatlás kihatott az egészségére, egyre többször betegeskedett. 1934 közepén megpályázta a palotabozsoki plébániát és elköltözött Németkérre.

1932-ben jelent meg *Rogér Schilling*, ciszterci rendi apát munkája, Németkér és Dunakömlőd a betelepítéstől eltelt mintegy 150 évének rendkívül alapos leírása. *Schilling* páter ebben említi meg érdekességként, hogy a németkéri templomban az oltáriszent-

ség kitételekor és Szűz Mária ünnepein istentisztelet alatt egy fehér ruhás „szűz lány” selyem párnán fehér mirtuszkoronát tartott, mellette jobbról és balról egy-egy fiú állt égő lámpással a kezében. A hagyomány eredetéről és jelentőségéről annak idején a németkériek csak annyit tudtak mondani, hogy ez valamiféle Bruderschafts-Kranz (barát/sági koszorú). Valószínűleg ennek hagyománya öröklődött, hiszen a 60-as években is szokás volt, hogy nagyobb ünnepeken négy kislány liliomot, illetve négy nagylány lámpást tartva állt az oltár előtti térben. A körmenetekben is szerepet kaptak ezek a lányok – a baldachin (Himmel) mellett mentek.

A lakosság száma 1900-ban 1862 fő volt, ami 1930-ra 2142-re növekedett. 1935-től harmincöt éven át Hoffmann Kálmán volt Németkér plébánosa. Ambach Mihály dunaföldvári apátplébános és kerületi esperes jelenlétében vette át a plébániát. Felkarolta a hitbuzgalmi egyesületeket, a már régebben létező Oltáregyletet, Mária Társulatot, a Katolikus Ifjúsági Egyletet, Szívgyárdát, a Jézus Szíve Társulatot, a férfiak számára pedig Credo Egyesületet szervezett. 1935. június 3. és július 25. között sikerült a templom belső felújítása, ami a szentek szobraira, a fémfelületekre, az aranyozásokra és a falak újrameszelésére terjedt ki. Az 1623 pengős költség 92%-át közvetlenül a hívek biztosították (közülük ketten 350, illetve 180 pengőt hagyományoztak e célra), így a templom tartalékforrásaiból a munkálatokra csak 128 pengőt kellett biztosítani.

1936-ban Hoffmann Kálmán plébános honosította meg külföldi mintára az úgynevezett jubileumi szentáldozást. A gyerekek elsőáldozásával egy időben a 25 és 50 évvel azelőtti áldozók is részt vettek az ünnepi szentmisén. Ebben az évben 32 fő végzett ezüst, 16 arany szentáldozást. Így történt ez a háború végéig, de a kitelepítés utáni évtizedekben erre az eseményre hosszú ideig nem került sor. A hagyományt csak 1979 körül, németországi kezdeményezésre élesztették fel. Az 1920-as évek elején születettek érkeztek haza arany elsőáldozásra, közöttük az Németkéren született Otto Rodenbücher (1922-1984), schwabachi pap is, aki 1946. június 5-én szüleit követve csatlakozott a kitelepítettekhez. A hosszú vonatúton folyamatosan tartotta a lelket a végsőig el-

keseredett emberekben, imádkozott velük. Neki köszönhetjük a vagonokba zsúfolt emberekről készült pontos névjegyzéket, amit a felügyelőkől rövid időre kölcsönkapott iratok alapján készített. Az itthon megkezdett teológiai tanulmányait a németországi Eichstätt Katolikus Egyetemén folytatta. 1948. december 18-án szentelték pappá, ami valóságos népünnepe volt, a környéken lakó valamennyi honfitársa részt vett a szertartáson. A mise után fénykép készült a németkérieiről, külön a nőkről és a férfiakról, mert egy képre nem fértek el valamennyien. Ő pedig életfeladatának tekintette egy, a németkériek által is lakott körzetben építendő templom megvalósítását. Ő lett az 1967-ben Nürnberg közelében szentelt schwabachi Szent Péter és Pál templom első papja. Tizenöt évig gondozta egyházközsége híveit. A jubileumi szentáldozás minden évben különleges jelentést kapott Németkéren, hisz a jubilánsok nagy része külföldről, Németországból, Kanadából vagy az Egyesült Államokból érkezett.

Hoffmann Kálmán szervezésében 1936. szeptember 19-én és 20-án a búcsúval együtt emlékeztek meg a betelepítés 150. évfordulójáról, a fúvószenekar közreműködésével. Számos vendég érkezett akkor is, köztük több egyházi méltóság. Megemlékeztek az ősök eredményeiről, magasztalták teljesítményüket. Német nyelvű emléktáblát helyeztek el a következő szöveggel: „Zur Erinnerung an die 150jährige Ansiedlungsfeier. 1786-1936” (A betelepítés 150. évfordulójának emlékére). Az ünnepség keretében beszentelték és emlékhellyé nyilvánították az első tanító, Johann Herold még ma is álló sírját. Herold még az óhazában született, tízévesen indult útnak családjával, s került Németkérré. A sírkő felirata magyarul: „Itt nyugszik Isten nevében Johann Herold, meghalt 1864. január 3-án életének 89. évében. 52 éven át Németkér tanítója. Béke porainak.”

Az 1937-es esztendő a következő évben Budapesten rendezendő XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra történő készülődés jegyében telt. Az esperesi kerület október 31-én Eucharisztikus napot rendezett, melyen a németkériek 115 kocsin, mintegy 600-an vettek részt a községi előljárákkal és tanítókkal együtt, s a teljes zenekar is elkísérte őket. 1938 májusában hatvanegy németkéri utazott

A kálvária télen és a templom napjainkban

Ahogy régen!
2016. június
5-én
a szentmisén
a táncsoport
tagjai
viseletben
álltak
a padosorok
mellett

a kongresszusra. Ugyancsak 1937-ben cseréltette ki a közalapítványi uradalom a templomtorony korhadt gerendázatát és festette újra a bádofedelelt.

1940-ben szerveződött meg a Volksbund der Ungarndeutschen. Az iskolában az addigi vegyes nyelvű oktatás helyett szeptembertől három különböző tagozat indult: tiszta magyar 20, német 90 és a vegyes 200 tanulóval. Sorozások következtek, majd 1941-ben Magyarország is belépett a világháborúba. A harctéri hírek, az elesettekről szóló értesítések rányomták bélyegüket a hívek hangulatára, családtagjaikért érzett aggodalmukban az imádság erejében bíztak. A katonákért rendszeresen mondatkák szentmisét, többen felajánlásokat tettek a templom javára, megnövekedett a gyónások, áldozások száma, a templom hétköznapiakon is megtelt. 1941 augusztusára már hat hősi halottja volt Németkérnek, húsz főről pedig semmit sem tudtak a hozzátartozók. Az 1941. évi népszámláláskor a község 2411 lakosának tették fel azt a kérdést, hogy mi az anyanyelve, és hogy milyen nemzetiséghez tartozik. 2053-an vallották magukat német anyanyelvűnek, 1175 fő tekintette magát német nemzetiségűnek. 1942-ben az Oroszországban harcoló 2. magyar hadsereg katonái hazaindultak, úgy hitték, le is szerelhetnek. A háborúnak azonban még nem volt vége. A rettegés és a nehézségek fokozódtak, az ellátás akadozott. 1943. július 10-én helyezték Németkérre Isgum Józsefet káplánnak, aki 1945-ig szolgált Hoffmann plébános mellett. Nagyon sokat foglalkozott a fiatalokkal, a Katolikus Legényegylet tagjait fogta össze, a Szívőgárda mozgalom fiú tagjaival is ő fog-

lalkozott. E mozgalom célja: a valláserkölcsei és hazafias nevelés elmélyítése, ezen belül a családi élet megszerettetése, a tekintélytiszteltet fejlesztése, a munkára és a kötelességteljesítésre nevelés volt. A vasárnapi 3 órás litánia előtt jöttek össze a templom melletti iskolában. Ez időben két kispap is élt a faluban, Rodenbücher Ottó másodéves pécsi teológus és Polgár László jezsuita kispap. Az 1943-as karácsonyi ünnepekben nem volt prédikáció, a templomban is kevesen voltak.

1944-ben a község valamennyi hadra fogható, német nevű férfit a Waffen-SS-be sorozták be. Néhányuknak sikerült megszöknie és a magyar hadseregbe bevonulnia. A többieket a budai harcokban vetették be, tíz halottról tudunk. 1944. november 26-án az oroszoktól való félelmükben negyven család menekült nyugatra. A drezdai bombázást átvészelt többségük visszatért azonban Németkérre. A szovjet csapatok december 3-án érték el Németkért, s 1945. január 5-én kezdődött meg a deportálás. Néhány napi élelemmel és ruhával indultak „kis munkára” 18-40 év közötti férfiak és nők. Január 6-án a férfiak a szekszárdi fegyházba kerültek, a nőket pedig az ukrainai Donbászba vitték. 1945 tavaszán további ötvennégy férfit vittek Tolnára. Nyáron elkezdődött a németek kitelepítésének előkészítése. Házaikat kizajátították, vagyonukat elkobozták, a családokat összeköltöztették. Júliusban már jöttek az első magyar telepesek. 1946-tól aztán három hullámban Németország nyugati és keleti részébe üzték el az itt élő németek túlnyomó részét. A kitelepítési névjegyzékre felkerült 2496 személyből 1855-öt telepítettek ki. He-

2016. június 5. Kolbert Máttyás prédikál a kitelepítési emlékmisén

lyükre *Endrődről* és *Mezőtúrról* jöttek magyar családok. Más élet kezdődött. A templomban félig üresek voltak a padok, misére többnyire a régi németkériek jártak, az új telepesek közül csak páran. 1947 novemberében érkeztek az áttelepített felvidéki magyarok, közülük majdnem mindenki református volt.

1948-ban az iskolát is államosították, az apácákat eltiltották a tanítástól. Egy ideig még a zárdában maradhattak, majd el kellett hagyniuk helyüket. A zárdakápolna oltára, padjai a templomba kerültek. 1949-ben érkeztek haza az elhurcoltak az ukrainai Donbaszból, a kitelepítés elől elmenekültek közül is többen visszakerültek Németkérrre. Többségük család, vagyon és ház nélkül maradt. Az 1947-es kitelepítés elől mintegy kétszázan menekültek el. Duna-földváron vagy Pakson húzták meg magukat, csak az 50-es években mertek visszatelepülni a faluba. Bár nagyon lecsökkent a templomba járók száma, de folyamatosan volt a falunak papja, volt hittanoktatás, elsőáldozás és bérálás, templomi esküvő. Az őslakosokat és leszármazottaikat egyházi szertartás keretében temették. Misét is „íráttak” az elhunytak emlékére. Feltételezhető, hogy az egyházközség megalakulásától kezdve készültek úgynevezett „alapító levelek”, melyekben az elhunytak emlékére tettek különböző összegű alapítványt a rokonok. Az alapító levél tartalmazta a nem ritkán magas (akár 3000 pengő) összeget, a szentmise évenkénti időpontját. Egy 1916. október 25-én kelt alapító levél szerint 200 pengőt adományoztak a németkéri származású plébánosok, *Mayer György*, *Ambach Mihály* és *Braun István Dr.* *Onczay Géza* volt németkéri plébános,

kerületi esperes lelki üdvéért évente január 27-én mondandó koporsós gyászmisére.

Az őslakosok és az új telepesek között nagy volt a feszültség, a bizalmatlanság, a hitélet stagnált, a politikai nyomás miatt a hitoktatás megszervezése is nehézségekbe ütközött. Ebben a nehéz időszakban is Hoffmann esperes volt a hívek lelki gondozója. 1969-ben még meglátogatta régi híveit Büchenbachban és Schwabachban, 1970. június 12-én tüdőembóliában meghalt. Temetésén harminchat pap vett részt, *Bognár István* (volt németkéri plébános) kriptájában temették el.

Hoffmann esperes halála után, 1970-ben *Isgum József* lett az új németkéri plébános. Jó kapcsolata megmaradt az itthon maradt és a kitelepített „legényeivel”, jól ismerte egyházközsége híveit. A *Historia* domusból hiányzó évek történéseit visszaemlékezésésként írta meg, gondosan feljegyezve az eseményeket, köztük a kitelepítést, a kitelepített családok, személyek nevét, lakcímét. Az 1985-ben szervezett nagy ünnepségnek maga is tevékeny résztvevője volt, amikor megünnepelték a németek betelepítésének kétszázadik évfordulóját. A háromnapos ünnepség kiemelkedő eseménye volt az ünnepi szentmise, melyet több plébános celebrált, így a testvértelepülés, Büchenbach papja, *Norbert Kachel* is. A németkérieken kívül énekelt a Schwabach és Büchenbach települések egyesített kórusa, a németkéri születésű *Michael Sommer* vezetésével. Szívszorító találkozásokra került sor, hiszen szinte valamennyi családnak voltak külföldről érkezett vendégei. Aki tudott, hazalátogatott Németországból, Ausztriából, Kanadából és az Egyesült Államokból. *Isgum* 1991-ben parókiát cserélt *Kolbert Máttyás* paksi plébánossal, utóbbi így került Németkérrre, ahol 25 évig szolgálta híveit, és szép sikereket ért el. Nagyon jó kapcsolatot épített ki a településvezetéssel. Ennek a gyümölcsöző kapcsolatnak lett az eredménye, hogy 2013-ban megújult a plébánia épülete, majd 2016-ban lecserélték a templomtornyot. Tartalmas, szép szertartásai miatt sokan tartották esküvőjüket a németkéri templomban, kereszteltették itt a gyermekeiket. A 2012 júliusában megrendezett falunapon a *Németkéri Németiségért Nívódíjat* vehette át *Főber Ferenctől*, a Németkéri Német Nemzetiségi Önkormányzat elnökétől. Búcsúmiséje Németkéren volt 2016. augusztus 5-én. Rövid, de súlyos betegség után 82 éves korában, áldozópapságának ötvennyolcadik évében, 2018. február 23-án Pécsett hunyt el.

2016. június 5-én emlékeztek meg Németkéren a németek betelepüléséről, az 1945-ben elhurcoltakról és az 1946-47-ben elűzöttekről. Az ünnepi szentmisét *Kolbert* atya celebrálta, majd a mise után megállította a Községháza falára került három emléktáblát. Távozása óta nincs állandó papja a falunak, a paplak üresen áll. Jelenleg folyik a templom külső-belső felújítása, a németkériek bizakodóak: talán lesz új lakója a plébániának és a megszépült templomnak.

Szauer Ágnes

Romák a bélyegeken

Április 6-án, a Nemzetközi Roma Nap tiszteletére bocsátotta ki a Magyar Posta azt a tematikájában október 23-ához kapcsolódó bélyegsorozatát, amely 1956 cigány hősei és a hazai cigány/roma művészet előtt egyszerre tiszteleg.

A postabélyeg afféle képes kislexikon-szócikk, színes ország-névjegy, ráadásul nemcsak a kortársaknak szóló, hiszen minden bélyegforgalmazó számára tudható, hogy még évszázadok múlva is őrizni fogják az albumok, emléteni a katalógusok, unokákra hagyományozzák a nagyapák a különféle címleteket. Ezért is kiemelt fontosságú valamennyi ország, minden nép, bármely kor és kultúrkör számára, hogy ki és mi kerül a bélyegekre.

Híres roma személyekről kiadandó bélyegsorozat gondolata Magyarországon először 2004-ben merült fel. Horváth János képviselő nyújtott be határozati javaslatot ez ügyben az országgyűlésben. *Nagyidai Sztojka* Ferenc költőt, *Dankó* Pista nótaszerzőt, *Rácz* Aladár zeneszerzőt, *Czinka* Panna és *Bihari* János primásokot látta volna szívesen a bélyegképeken. Indoklása szerint azért, mert „a bélyegekkel régi adósságát fizetné meg a magyar társadalom, hiszen a roma kisebbség sok tagja öregbítette a magyar kultúra hírnevét”. Elgondolása akkor nem szerzett támogatást, így feledésbe is ment.

Most, tizennégy évvel később ötvenezer példányban jelent meg, tíz darab eltérő – egyenként százszáz forintos – címletet tartalmazó kisív, melynek felső keretén a „Cigány hősök 1956” felirat olvasható. A bélyegképekhez *Szentandrassy* István roma születésű, Kossuth-díjas magyar festőművész drá-

mai hangvételő alkotásai szolgáltak alapul. A kisív-re rendezett bélyegek sorrendjét követve: az indító bélyegen *Dandó* Gyula (1938–1957) diák, szabadságharcos látható, aki 1956-ban a nyíregyházi Forradalmi Diáktanács vezetője volt, a forradalom leverése után letartóztattak, súlyosan bántalmazták, végül több szökési kísérlet után 1957 februárjában határőrök lőtték le Szentgotthárdnál. Őt *Fátoly* István (1934–2004) színházi világosító/villanyszerelő, szabadságharcos követi, aki az egyik terézvárosi csoport vezetője volt, majd a Péterfy Sándor utcai kórházban szervezte az ellenállást, amiért hat év börtönre, valamint teljes vagyonelkobzásra ítélték. A felső sor közepére *Csányi* Sándor (1929–1959) segéd munkás, szabadságharcos került, aki miután 1956. november 4-én kiszabadult a börtönből, azonnal csatlakozott a Thököly úti fegyveres csoporthoz és szembeszállt a szovjet túlerővel, amiért halálra ítélték, majd kivégezték. Szintén ez lett a sorsa a következő bélyegen megörökített *Kolompár* Mátyásnak (1924–1957), aki Kiskunmajsán a helyi tömegmozdulásban vállalt magára olyan szerepet, amiért először tizenkét év börtönre ítélték, majd ezt életvesztésre súlyosbították. Több okból is kilóg a sorból *Cziffra* György, világhírű, Magyarországon született zongoraművész. Édesapja világot járt cigány muzsikos, cimbalmos volt. Zongoraművész fia azonban roma gyökereiről, arról, hogy cigány családban nevelkedett *Ágyú* és *virágok* című önéletrajzában említést sem tesz. 1956-ban sem harcolt, bár október 22-ei zeneakadémiai fellépésére (Bartók II. zongoraversenyét adta elő) hallgatói később gyújtóhangú

előadásként emlékeztek. A hivatalos méltatás szerrint azért került a sorozatba, mert „az egyik legismertebb magyar előadóművész, akit minden diktatúra üldözött, és akinek zongorajátéka is az ellenállás szimbólumává vált. 1956-ban külföldre emigrált, és később is sokat tett fiatal zenészek és képzőművészek támogatásáért”.

A kisív alsó sorát *Strausz Károly* „Cigány Karesz” (1928–1986) arcmaása nyitja. Ő a soroksári szabadságharcosokból szervezett különosztág élén egy maroknyi emberrel egészen november 11-ig kitartott. A budapesti ellenállók közül utolsóként tette le a fegyvert. Halálra, majd másodfokon életfogytig tartó börtönre ítélték. Tizenöt év után szabadult. *Kótv Sörös József* (1927–1959) vándoriparos, szabadságharcos, harcolt a november 4-i szovjet invázió napján is, combján megsebesült, Ausztriába szökött, de az amnesztia ígéretével hazatért. Elítélték, harminckét évesen, 1959 februárjában végezték ki – három gyerek maradt utána. Az alsó sor közepére *Dilinkó Gábor* „Bizsu” (1929–2014) került, akit élete utolsó harmadában önképző festőművészként és állományon kívüli dandártábornokként is számos elismeréssel illettek. Ő a Corvin köz a Práter és Kisfaludy utca fegyveres csoportjaiban harcolt, hét évnyi börtönbüntetést kapott. Bizsu élettársát, *Szabó Ilonát* (1939?–1956) – akinek meglehetősen méltatlanul, csak a Corvin köz megnevezését („Kócos”) nyomták a bélyegre – 1956. október 28-án járőrözés közben lőtte le egy orvlövész. Mindössze 17 éves volt ekkor. Övé az utolsó bélyegkép. *Hrozova Erzsébet* „Pötyi” (1938–2013) fonó- és ápolónő képe került kettejük közé, aki férjével a budapesti Víg utcai fegyveres csoporthoz csatlakozott – ahol ellátta a sebesülteket, s ha kellett, fegyvert is fogott. Letartóztatását követően nagyon súlyosan bántalmazták, első fokon halálra ítélték, amit életfogytiglani börtönre enyhítettek, de 1970-ben szabadon bocsátották.

Ez a bélyegkiadás több tekintetben is világszó. Tízrészes roma témájú sorozatot eddig még seholy sem hoztak forgalomba. Arra sem akadt még példa, hogy roma születésű alkotó művei kerüljenek postai ragjegyekre. Miként az is először fordul elő, hogy nem a romák művészi, népművészeti, néprajzi hagyományai, vagy a többségi kultúrához való tevélyleges hozzájárulásuk, hanem a történelemformálásban betöltött szerepük került megörökítésre.

A sorozattal huszonegyre emelkedett azon roma, illetve részben roma személyiségeknek száma, akiket szülőhazájuk és/vagy a nagyvilág azzal tüntetett ki, hogy a legszelesebb körű gyűjtőszennvedély révén népszerűsítse. Bélyegkatalógusokban, gyűjtőlexikonokban, különféle albumokban és kiállításokon leheszen helyük.

A világ első olyan bélyegét, amin cigány ember képe szerepel, szintén Magyarországon nyomták ki. Az 1953-as Zeneszerzők sorozat nyitóértékéről *Bihari János* (1764-1827) a legendás hegedűvirtuóz, primás, komponista, a magyar verbunkos muzsika atyja néz ránk.

Az anyai ágon roma *Charlie Chaplin* (1889-1977) büszkén vállalta cigány gyökereit, emlékirataiban is megemlíti, konferenciákon, interjúkban is emlegette. Többször nyilvánosan kiállt a cigányság jogai mellett, s 1978-ban a második Roma Világkongresszus április 16-át (születése napját) a Cigány Színészek Világnapjává nyilvánította. Mivel az egyetemes filmművészet egyik legismertebb alakja volt, nem meglepő, hogy a cigány származásúak közül róla született a legtöbb bélyeggrafika. Harminc ország hetvenhét színes, enyveshatú aprónyomatványa idézi az emléket. Antigua és Barbuda három évben összesen tizenegy bélyeget szánt neki, Sao Trope és Principe hét, Kazahsztán négy bélyeggel adózott az emlékének, de az Egyesült Államokon és Nagy-Britannián túl Indiában, Kongóban, Burkina Fasóban, a Maldív-szigeteken, sőt – abbaahygyva a tételes felsorolást – még a Vatikánban is borítékokra került. Hazánkban az 1993-ban kiadott *Komikusok* című sorozat 30 forintos címlete örökítette meg.

Barbara Apolonia Chałupec (1897-1987) egy vagyonyvesztett nemesi famíliából származó lengyel anyától és egy szlovákiai roma zenész/bányász családhoz tartozó apától született. Lengyel, német, de főként amerikai filmszillag volt. Művésznevén, *Pola Negriként* vált világhírességgé. (Ő volt egy 1918-as német némafilmben a filmtörténet első *Carmenje*, s egy időben Chaplin élettársaként is emlegették a lapok.) Róla Lengyelországban 1996-ban, a brit Man-szigeten pedig az idén adtak ki bélyeget.

A cigányoknak Spanyolországban döntő hatása volt a nemzeti hagyományok részét képező flamenco muzsika és tánc kialakulására, gazdagítására

s fennmaradására is. Ezt a többségi társadalom is igen nagyra tartja. A műfaj legnagyobb táncosának és énekesének mindmáig a roma születésű Carmen Amaya (1913-1963) számít. Őrá a New Yorki Világkiállításra kiadott 1964-es sorozat egyik címe és egy 1996-ban megjelent szintén spanyol bélyeg emlékeztet. Ugyanebben az évben adták ki azt a két címetből álló sorozatot is, amelynek egyike María Dolores Flores Ruiz, művésznevén Lola Flores (1923-1995) énekes-táncos, a másik pedig *Camarón de la Isla* (született José Monje Cruz) minden idők legjelentősebb és legbefolyásosabb férfi flamenco énekes emlékének megőrzésére szolgál.

Django Reinhardt (1910-1953) egy zenész-akrobata szinti cigánykaravánban jött a világra, amely akkor éppen a belga utakat járta. Megfordultak később Nyugat- és Dél-Európában, Észak-Afrikában is, míg végül Franciaországban telepedtek le. Django világhírű gitárvirtuóz lett, a dzsesszmuzsika egyik legnagyobb alakja, az úgynevezett szinti szving, s voltaképp a „roma jazz” zenei irányzatának elindítója. „A szving királya” néven is emlegetik. (Tavaly a franciák jeles játékfilmet forgattak kalandos életéről, amelyben Palya Bea is szerepet kapott.) Róla három ország is adott ki bélyeget. Franciaország (ahol elhunyt) 1994-ben, halálának negyvenedik évfordulóján, szülőhelye, Belgium pedig 2004-ben, a Belga dzsessz elnevezésű sorozat nyitóértékeként. A harmadik állam, amelyhez pedig életében semmi köze sem volt, a Kis-Antilláknál fekvő egykori brit gyarmat, Saint Vincent évekkel megelőzött mindenkit. Az ottani postaigazgatóság ugyanis 1989-ben adott ki egy Dzsesszmuzsikások sorozatot, melynek négy címetén a legnagyobbakat vette számba. Django portréja Benny Goodman, Lester Young és Louis Armstrong képmásaival együtt jelent meg.

Juscelino Kubitscheknek (1902-1976), a brazil orvos és politikus anyai nagyanyja cigány, nagyapja cseh volt. E néven és ennek ellenére Brazília legnépszerűbb köztársasági elnöke volt. Az ő 1956 és 1961 közötti államfősége idején lett Brazíliaváros (Brasília) az ország új fővárosa. Az erről született döntést már életében, 1960-ban az Építészet bélyegsorozat és blokk köszöntötte. Ez utóbbi keretrajzán közpon-

ti helyet kapott az alapító dokumentumon szereplő elnöki aláírása. Már hivatalba lépése évében kiadták portréját a Pánamerikai Kongresszus című panamai sorozatban, amelyet szülőhazája csak harminc évvel később tett meg az Elnökök bélyegsor részeként, hogy 2002-ben, születése századik évfordulóján önálló emlékbélyeggel is adózzon életművének.

Akadtt más roma származású ember, aki életében nemcsak aláírását láthatta viszont, hanem önnön portréját is egy-egy postaküldeményen. E személyek egyike a mi háromszoros olimpiai bajnok ökölvívőnk, Papp László – vagy miként a hazai közbeszédben emlegették-emlegetik – Papp Laci (1926-2003) volt. Az 1969. évi Olimpiai aranyérmesek című sorozatban jelent meg róla önálló mongol bélyeg. Olyan legendák közé sorolták, mint Nurmi, Blankers-Koen, Jesse Owens, Wilma Rudolph, Borisz Sahlin, Nakamaya és Schollander. 1971-ben Ajman – az az évben létrejött Egyesült Arab Emirátusok legkisebb tagja –, majd 1978-ban Észak-Korea szentelt egy-egy sorozatcímetet neki, míg végül 2006-ban Magyarország is hasonló emlékhöz juttatta. Az Olimpiai történet című, kétévenként bővülő kibocsátási sorozatának „A XVI. nyári olimpiai játékok – 1956. Melbourne” feliratú blokkja bélyegképen kapott helyet, míg a következő, 2008-ban a Helsinkiben zajlott 1952. évi játékok emlékére kiadott blokkon a bélyegképet övező két fotón is látható. (A 2012-ben megjelent hasonló, a római olimpia magyar hőseit felidéző blokk keretrajzán egy újabb roma olimpiai bajnokunkat, Török Gyulát is megjelenítik – ugyancsak két képpel.)

Ma is él még – csak jövőre lesz ötvenéves – Joaquín Cortés spanyolországi cigány klasszikus bal-

ett- és flamencotáncos, koreográfus, a Spanyolországi Cigány Alapítvány létrehozója, az UNESCO jószolgálati nagykövete. Hazája 2000-ben adott ki egy bélyeget és egy blokkot róla a Híres emberek éveken áthidaló nagysorozatában. A bélyegképen beszédes kézfeje, a blokkon pedig két balettportréja is látható.

Bár a két bélyeg egyikén szereplő személy ereiben egyetlen csepp cigány vér sem csörgedezett, e tárgykörben mégis említést érdemel a Magyar Posta által a 2017. évi, 90. Bélyegnapra kiadott, A Magyar Királyi Honvédség Emlékezete alcímű sorozata. Annak 120 forintos címletén ugyanis a nevezett haderő első főparancsnoka, *Habsburg–Lotaringiai József Károly Lajos* (1833–1905) főherceg, lovassági tábornok, József nádor fia látható, aki cigánysággal kapcsolatos tudományos kutatásaival nemzetközi hírnevet szerzett. Ő írta az első cigány-magyar szótárt és az első cigány nyelvtannal foglalkozó magyar szakkönyvet is, melyekért a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági, majd tiszteleti tagjává, a kolozsvári egyetem tiszteletbeli doktorává választotta.

Persze, amennyiben a katalógusokat böngésszük nemcsak valós roma alakokra lelünk. Prosper *Mérimée*, illetve Georges *Bizet* *Carmenje* 1964-től sorrendben először román, majd magyar, osztrák, francia, kubai, madagaszkári bélyegen tűnt föl. Később ezeket San Marino, Uruguay, Monaco, Bissau-Guinea, Mozambik, Ajman, a Közép-Afrikai Köztársaság, Guinea és Sierra Leone kiadásai követték.

A *Federico García Lorca* spanyol költő tiszteletére kiadott 1998-as olasz bélyegen a háttérben ott kavarognak az általa írt Cigány románcok alakjai. Victor Hugo *Esmeraldája* (A párizsi Notre Dame című regényéből) az 1948-as magyar és a 2002-es monacói Hugo-bélyegen is feltűnik. Franciaország 2003-ba külön bélyegképen jelentette meg *Esmeralda* alakját, San Marino 2007-es kiadása pedig *Gina Lollobrigida*t álmodta bélyegre, a regény filmváltozata női főszerepében.

1970-ben, amikor az osztrák posta a 25 éves brengeni fesztiválszínház köszöntésére vállalkozott, a *Jókai*-műből írt *Strauss*-operett, a Cigánybáró 1951. évi előadásának színpadképét jelenítette meg. 2015-ben hazánkban döntöttek úgy, hogy az első magyarországi előadásról készült fényképet is tartalmazó alkalmi bélyeggel idézik fel *Kálmán Imre* Csárdáskirálynő operettje bemutatásának centenáriumát. A fotón a főszereplőkön kívül a Király Színházi előadás cigányzenekarának ismeretlen nevű tagjai is láthatók.

Cigány táncosok, zenészek rajzolatával jelent meg bélyeg a Szovjetunióban, Argentínában, Gambiában, Ukrajnában, Moldovában, Magyar-, Ír- és Spanyolországban (az utóbbiban több is). 2016-ban az ENSZ bécsi postaigazgatása is gyönyörű blokkal állt elő.

Ukrajna 2017-ben kiadott Cigányok sorozatában külön-külön címleten a hagyományos roma pénzkeresetek közül a kovácmesterséget és a jövőmondást, valamint a vándorlás szekérsorát is felidézi.

Amennyiben a gyűjtőkörökben különösen népszerű Festménysorozatokat is áttekintjük, újabb témánkba vágó alkotásokhoz jutunk. Románia négy ilyen bélyeget és egy többletfestményt is tartalmazó kisívet adott ki. Sierra Leone, a Közép-afrikai Köztársaság, Kuba, a Maldív-szigetek és Jemen két-két, Spanyol- és Lettország, Grenada, az Aden Protektorátus (Dél-Jemen), Észak-Jemen, Nevis, Mikronézia, a Turks- és Caicos-szigetek, Kolumbia, valamint Paraguay egy-egy, romákat ábrázoló képzőművészeti alkotással ismertette meg bélyegek révén is a nagyvilágot.

Talán ez a rövid ismertető is kellő ösztönzést adhat arra, hogy valamely bélyeggyűjtő vagy roma szervezet belekezdjen egy nemzetközi cigány tematikus gyűjtemény létrehozásába, a bélyegek és más, a témába vágó filatéliai elemek (pl. alkalmi bélyegzések, bérmentesítésre nem alkalmas postai emlékévek, elsőnap borítékok, levelezőlapok) katalogizálásába. Ezzel fontos – a cigányságon messze túlmutató – kultúrtörténeti küldetést vállalhatnának magukra. Olyat, amely a más-más nyelvet beszélő, eltérő identitású, különböző történelmet és sorsot megélt, a világ szinte minden országába szétszóródott cigány népeiségeket is közelebb hozná egymáshoz. Országhatárokon átívelő közösség-szervező erőt indíthatnának útjára.

H. S.

Búcsúzunk

Choli Daróczi Józsefre emlékezünk

Hosszas betegség után május 12-én elhunyt Choli Daróczi József (1939-2018) magyarországi pedagógus, lovári roma nyelven és magyarul is alkotó költő, író, műfordító. Az 1970-es évek roma kulturális felpozíciójának egyik legjelentősebb személyisége. Szerkesztőségünk egy viszonylag ismeretlen önéletrajzával emlékezik rá, amit az egykori iskolaotthonos cigány osztály tanítójaként, a Rom Som Klub vezetőjeként jegyeztettek le vele és a Budapesti Művelődési Központ közművelődés-történeti kiadványsorozata, A közművelődés házaiban Budapest harmadik kötetében (szerk.: Slézia Gabriella), öt évvel ezelőtt közzé is tették. (A kiemelések tőlünk.)

Ezerkilencszázhetvenkettő, június elején kerültem a budapesti, XV. kerületi, Pestújhelyi úti általános iskolába, képesítés nélküli tanítónak. Az volt a feladatom, hogy szeptemberre, az iskolakezdés idejére, „iskolázam be” a rákospalotai és a pestújhelyi cigány gyerekeket.

Az első napokban, hónapokban a legnagyobb problémát az jelentette, hogy hogyan kerülök Csepelről Rákospalotára. Soha nem jártam korábban Rákospalotán, de viszonylag pontos és fontos kiindulási pontnak tekinthettem azt a pár nevet, amelyekkel a pestújhelyi úti iskola rendelkezett. Körbejártam a kerületet, meglátogattam azokat a családokat, akiknek ismertem a címét, de semmi többet. De nem is igen lett volna másra időm. Ugyanis a Pestújhelyi úti iskola éppen költözés alatt állt. A Pestújhelyi útról átköltözött az akkor nagyon modern és vadonatúj Újpalotai épületbe, a Kavicsos köz 4. szám alá. Az egész nyarunk azzal telt el, mind a nyolcvanöt tanárnak és tanítónak, hogy szeptemberre „üzemképes”, indulásra kész állapotba hozzuk a „Lila” iskolát, Újpalota első oktatási intézményét. A nyár folyamán sikerült jó kapcsolatba kerülnöm a kerületi Vöröskereszt titkárával, aki „bevitt és bemutatott” a kerületi Tanács elnökének, illetve a szociálpolitikai osztály dolgozóinak. Jó kapcsolatba kerültem a kerület különböző vezetőivel. Így és ekkor ismerkedtem meg a Csokonai Művelődési Ház vezetőjével és Török Virággal, a ház igazgatóhelyettesével.

1972. augusztus végére a vöröskereszt és a tanács segítségével szinte a teljes cigány lakosságot sikerült feltérképezni. Érettségi előtt álló fiatal cigány ember voltam, aki még csodák csodájára országos lapokban (Nagyvilág, Világosság) is megjelent cigány és magyarnyelvű verseivel. Kuriózum és csemege voltam, csodabogár. Nem a cigányok között, a nemcigány értelmiségieknek. Szívesen segítettek. A cigányok értetlenül néztek rám, amikor azt mondtam, hogy tanító vagyok, és én fogom az ő gyerekeiket tanítani. Nem hitték el. Nem is küldték el gyermekeiket iskolába, sem az évnytóra, sem az első tanítási napon. Egyedül ül-

tem (életemben először a katedrán). Tíz óra is elmúlt, amikor kénytelen voltam jelenteni az igazgatónőnek, hogy egyedül vagyok az osztályban, amit akkor *Iskolaotthonos Cigány Osztálynak* aposztrofált a tantestület. Nem csinált belőle nagyobb gondot, rám parancsolt, hogy menjek el a családokhoz, és hozzam be a gyerekeket az iskolába. Nyakamba vettem a kerületet, és délre összeszedtem vagy tíz gyereket. Megkezdtük a tanulást.

Ettől kezdve minden reggel, Csepelről jövet, végigjártam a cigánylakásokat, összeszedtem a gyerekeket, csapatostól mentünk be az új és szép lila színű iskolába. Általában mindig csak a második, harmadik órára értünk be. Egy félévet tanítottam úgy, hogy: Csepel – 52-es busz – gyorsvasút – 6-4-es villamos – 7-es busz – 24-es vagy 70-es busz, azaz: cigánygyerekek – iskola. Lassan-lassan megszoktuk egymást. Mármint a gyerekek és én. A szülők továbbra sem hitték el, hogy nem rendőrségi besúgó vagyok, csak éppen az iskolán, a gyerekeken keresztül próbálom becserkészni őket. (Hogy miért éppen rendőrségi besúgónak gondoltak, ma sem tudom.)

Tavaszi szünet után már csak nagyon ritkán kellett összeszednem a gyerekeket. Akkor, ha a teljes cigányközösséget érintő esemény volt a kerületben. Ha férjhez ment, vagy ha megnősült valamelyik fiatal, ha meghalt valakinek a rokona (egyszer fordult elő az első évben). Esküvő már az első évemben is több volt Rákospalotán. A Péterestyó család nagyon kiterjedt familia most is, szinte az egész Északnyugat-Magyarországon el- és kiterjedt kompániát alkot. Őt esküvőt tartottak 1972-ben. Ilyen alkalmakkor kivétel nélkül egyetlen gyerek sem jött iskolába egy-két nappal az esemény előtt, és egy-két nappal az eseményt követően. A temetésre én is elmentem. Így illik oláh cigányok között. De virrasztani nem mentem el. Mondanom sem kell, nagy problémát jelentettek ezek az „iskolai szabadságok” az iskolavezetésnek. Én kevésbé lepődtem meg, inkább természetesnek tartottam, hiszen saját családban is ez volt az elfogadott norma. Azt nem tudtam, hogyan győzhetem meg az igazgatónőt meg a kollégákat arról, hogy ez ellen a szokás ellen nem érdemes semmilyen eszközzel sem „intézkedni”. Másként kell ütemeznünk a tanmenetünket. Szerencsénkre ezt az iskolaotthonos oktatási rendszer lehetővé tette.

A szülői értekezletekkel viszont következetesen bajban voltunk. Hat bivallyal sem lehetett egyetlen szülőt sem behívni az értekezletre. 1972 novemberében, az utolsó negyedévi szülői értekezlet előtt, azt üzentem a szülőknak, hogy jöjjenek el az iskolába, mert cigányklubot szervezünk. Hangszert hozhatnak? – kérdezték többen is az osztályból. Természetesen nem mondhat-

tam nemet. Hozhatnak, persze. Az adott napon már órákkal az utolsó tanóra előtt megtelt a hatalmas iskolai aula cigány felnőttekkel. Tamburákkal, gitárokkal, ceglédi alumínium kannákkal. Még csörgődobot is hoztak magukkal. Hatalmas lármát, ricsajt csapva az iskola dísztermében. Kétségbeesettem rohantam az igazgatónőhöz, hogy ilyenkor mit lehet kezdeni ennyi emberrel. Azt válaszolta a legtermészetesebb hangon, vigyem be őket az osztályba. Még a radiátorokon is cigányok lógtak, annyian lettünk a tanteremben.

Természetesen meg sem mertem említeni, hogy eszembe sincs klubot rendezni az iskolában. Azt meg pláne nem, hogy csak szülői értekezletre hívtam be őket. Este tízig táncoltunk, zenéltünk, énekeltünk. Így és itt készültünk az első közös iskolai karácsonyra, és attól kezdve minden héten csütörtökön tanítás után az iskola cigányosztályában. Török Virágot kerestem meg, merthogy azért ennyi embert bevinni egy osztályterembe az iskolába, mégsem a legjobb megoldás.

Az akkori Csokonainak volt Pestújhelyen egy fiók-háza, a József Attila Múvelődési Ház, a „Jakó”, itt rendeztük meg az első Rákospalotai Cigány Karácsonyt. A „zenekari együttes” is itt és ekkor kapta a Rom Som nevet. Az együttes első generációs tagjai természetesen Péterestényók voltak. Felnőtt, családos férfiak. Azt gondolom, megérdemli mindegyik, hogy név szerint is megemlítsen őket: a prím tamburás *Laci* volt, öcsce, *Csomi* az áduricás, *Litty*a, a nagybátyjuk volt a bassz tamburicás, és sógoruk, aki nem a Péterestényó famíliához tartozott, volt az ádurica-bundos nagybögős.

Azóta sem láttam bundos nagybögőt. Hatalmas sikerük volt. Ott, a Jakóban látta és hallotta őket először a nagyközönség. A karácsonyfát a színpad közepére állítottuk, eszünkbe sem jutott, hogy a színpad másra fog kelleni. A karácsonyfa alatt mondták el az elsőosztályos, különböző korú gyerekek az iskolában tanult verseket, énekeket cigányul és magyarul. Ezen az esten jelentkeztek a másodgenerációs fiúk és lányok, elsősorban tánccal és énekkel. Itt jelentkezett a minden idők legtehetségesebb tamburicása, egy tizenéves palotai cigány fiú, a Móka, a későbbi együttes vezetője. Modorával, kellemével, zenei virtuóz tudásával, és természetesen fiúi szépségével mindenkit: cigányt, nemcigányt meghódított. Rövid időn belül Móka lett a legfelkapottabb „zenész” Budapesten. Egy filmforgatás kapcsán, amit az NSZK-ban élő *Görgey Margit* rendezett Magyarországon, külföldön is ismert lett a *Rom Som együttes*. Meg is hívtak bennünket a Német Szövetségi Köztársaságba, majd *Dedinszky Erika* révén Hollandiába is.

A következő évben, 1973-ban „Rom-ba” dőlt a Jakó épülete. Így, és ekkor „vitt be” bennünket Török Virág a Csokonaiba. A Csokonaiban élte fénykorát a Rom Som cigányklub, amely komplex módon (már akkor, 1973-79-ben) próbálta „megoldani a cigánykérdést”. Legalábbis megkísérelte, a cigányság belső erőit hívta segítségül. Török Virág, aki ekkorra már a ház igazgatója lett, erején felül foglalkozott mind a klubbal, mind az együttesel. De ma már azt gondolom, sokkal inkább a felnőttoktatás foglalkoztatta. Az a cigány felnőttoktatás, amely „tanulótársává tette, tanulópár-rá egyszerűsítette az anyát a lányával, a fiút az apjával”. Így jött létre a szülői együttérzés fiúval, lánnyal, mert saját bőrükön tapasztalták, hogy a tanulás nem időöltés, nem játék, hanem komoly és felelősségteljes munka. A kérdés megoldása azóta is várat magára. Azt gondolom, nem véletlenül.

Természetesen ettől kezdve többet foglalkoztam az együttes köré szervezett Rom Som klubbal, a klub felnőttcigány oktatást szervező és oktató iskolájával. Egy idő után majdnem minden szülőt beiskoláztunk Török Virággal a felnőtt iskolába. Az volt a motiváció, hogy az általános iskolát összekötöttük a gépkocsivezetői tanfolyammal. A rákospalotai cigányok akkor is és ma is elsősorban kereskedelemről, régiség-kereskedelemről éltek és élnek. Jól jövedelmező foglalkozás! Már a hetvenes évek elején is az volt, sőt! A régiség-kereskedelem sok utazást kíván. Ezért volt szüksége minden rákospalotai, rákosszentmihályi és zuglói cigánynak a jogosítványra. 1975-re majdnem több tanulónk volt a felnőtt cigányosztályban,

Choli Daróczy József

Elvitték a cigányokat

A sok cigányt mind elvitték,
nagy árkokat ásni vitték.

A nagy árok lassan mélyül
víz bugyog fel a mélyérül.
Szegény fiúk, mind mifajták,
a csendőrök úzik, hajtják,
verik őket, kapják kézre,
lemaradót puskavégre.

Az a nagy árok minek kell,
a fekete feneketlen?

Nem tudják, honnan is tudnák,
csendőroktól meg nem tudják!
Ha tudná, hogy minek ásnak,
hogy maguknak, hogy nem másnak,
maguknak, a többieknek,
asszonyoknak, gyerekeknek.

mint a Lila iskolának cigány gyermektanulója.

1975-ben megjelentettük a Rom Som kétnyelvű folyóiratot, melyben cigány írók írásait közöltük cigány és magyar nyelven. A kiadvány részben műsorfüzetként szolgált, ahol a közművelődési programok mellett a felnőttoktatásról is hírt adtunk. Ez volt az *első magyarországi cigányklub*, és ez volt az *első magyarországi kétnyelvű, cigány-magyar újság*.

A Rom Som klub, a Rom Som együttes és a Rom Som cigányújság gyakorlatilag 1978-ig működött. Ugyanis 1978-ban Farkasinszky Lajos, a Fővárosi Tanács elnökhelyettese magához rendelt Török Virággal együtt, aki a Rom Som újság kiadója volt. Ránk parancsolt, hogy kérvényezzük a lap működtetését. Engedélyeztessük megjelentetését. Kérdésünkre, hogy kihez, hova írjuk az engedély iránti kérelmünket, azt válaszolta, hogy hozzá. Megírtuk. Nem engedélyezte. Így bukott el az első magyarországi cigányklub, az első magyarországi cigány folklór együttes, és így bukott el az első magyarországi cigányújság 1979-ben

Bemutatkozik a Budapesti Szlovák Szakkollégium

Az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) 2017-ben dolgozta ki *A magyarországi szlovák nevelési-oktatási rendszer fejlesztési koncepcióját*, melyben a nemzetiségi közoktatási kérdések mellett nagy hangsúlyt fektetnek a pedagógusképzésre és a fiatal szlovák nemzetiségi értelmiség utánpótlására. Ez utóbbi önmagában is igen összetett problémakör: a magyarországi szlovák gimnáziumokban érettségizettek jelentős hányada ugyanis Szlovákiában folytatja egyetemi tanulmányait, a magyarországi felsőoktatási intézményeket választó érettségizettek pedig az egyetemi városokba költözve nehezebben tudnak kapcsolatban maradni otthoni nemzetiségi közösségükkel.

Az OSZÖ közgyűlése 2018 májusában döntött a Budapesti Szlovák Szakkollégium (BSZSZ) megalapításáról, melynek fenntartását a Magyarországi Szlovákokért Közhasznú Alapítványra bízta. A szakkollégium legfőbb célja, hogy a különböző szakokon tanuló nemzetiségi hallgatókat egy intézménybe tömörítse. A BSZSZ a Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Di-

áll. Közéleti estjeinkre olyan vendégeket hívunk meg az intézménybe, akik szakmai tapasztalatukkal garantálják, hogy a szakkollégisták megismerjék időszerű közéleti kérdéseinket, és így képesek legyenek összetett problémák elemzésére. Az első félév előadói között köszönhetjük *Tircsi Richárd* nemzetiségi főosztályvezetőt, *Hollerné Racskó Erzsébet* OSZÖ-elnököt, *dr. Lackner Pál* tábori püspököt, *dr. Katona Csaba* történészt és *Lőrök Lillát*, a Tempus Közalapítvány munkatársát. A közéleti előadások mellett fontosnak tartjuk, hogy a BSZSZ tudományos programokat is megvalósítson. 2018. november 24-re előadásorozatot szerveztünk Csehszlovákia megalapítása századik évfordulója alkalmából. Az előadók történeti, kisebbségpolitikai, nyelvészeti és irodalomtörténeti szempontok alapján vizsgálták Csehszlovákia jelentőségét. A közéleti és tudományos programok mellett ingyenes szlovák és angol nyelvtanfolyamokat szerveztünk szakkollégistáink számára.

A BSZSZ még csak az első félévében jár. Egyelőre reménykedhetünk abban, hogy megvalósul az alapítók szándéka, és olyan nemzetiségi szakkollégiummá válik, amely a hallgatói önkormányzatiság elvén alapulva a budapesti és a főváros környéki felsőoktatási intézményben tanuló szlovák nemzetiségi hallgatók számára magas színvonalú szakmai, közéleti és nyelvi képzést képes biztosítani, ezzel is részt vállalva a felelős magyarországi szlovák értelmiség neveléséből.

Rágyanszki György
igazgató

Kiss Andrea felvételei

ákothton épületében működik. A szakkollégiumba felvételizők kétágyas, saját fürdőszobával ellátott helyiségekben nyerhetnek szállást. Az intézmény összesen tíz egyetemistát tud fogadni.

A BSZSZ képzése a 2018/2019-es tanév őszi félévével kezdődött meg. A szakkollégisták a magyarországi szlovákság eltérő régióiból származnak, többek között van hallgatónk Békéscsabáról, Bükk-szentkeresztről, Dunaegyházáról és Szügyről is. Az OSZÖ az intézmény vezetésére és a szakkollégium koncepciójának kidolgozására *Rágyanszki Györgyöt*, az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék tanársegédjét kérte fel. A szakkollégiumi képzés három modulból

„A haza ott van, ahol teremtünk, alkotunk”

Beszélgetés dr. Diószegi György Antal művelődéskutatóval

Hol máshol is találkozhatnánk hitelesebb helyen egy tudós emberrel, mint könyvek között? Dr. Diószegi György Antalt, a tavaly Nemzetiségekért díjjal kitüntetett művelődéskutatót indulásáról, pályafutásáról, munkásságáról kérdeztük. Mielőtt a legfrissebb tudományos munkájához „beugrana” valaminek még utána nézni, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár aulájában adott időt és válaszolt kérdéseinkre. Arra, hogy mi indította és terelte a kutatói pályájára, s mit szeretne még valóra váltani.

– Mindig azt keresem, ami még nem állt össze, töredékes maradt a nagy kutatók, művészek pályája során. Egy-egy életműről szóló könyv mindig teljesen mutatja be az adott alkotó életútját, engem azonban az érdekel, amit nem tudott befejezni a szerző, ami feldolgozatlan, hiányos maradt. Én a malter szeretek lenni a faragott kövek között. Azt látom, sok csodálatos eredmény nem ér össze, pedig milyen jó lenne, ha összekötné őket valami. Nyomozó típusként a fehér foltokat keresem. Mire nem találtam meg a választ, és miért nem? Melyek azok a morzsalékok, amiket még érdemes összerakni? Édesapám, Diószegi György okleveles gépészmérnök, főiskolai tanár, az ókori görög filozófia szerelmese is ezeket kereste és tanította nekem.

– *Az otthoni légkör mennyiben volt meghatározó kutatói vénája kialakulásában?*

– Nagyon erőteljesen. Tréfásan azt mondhatnám, ha nem jártam volna iskolába, most akkor is ezen az úton járnék. Édesapám teremtette meg azt a teret, amiben aztán kiteljesedhettem. Az ő szabad szelleme csak szempontokat adott nekem, de nem szőtt bele semmibe, hagyott szállni. Mellette sakkozó-matematikai nagybátyám ősműveltsége volt még rám nagy hatással. Azt mondta, nézz fel az égre, az utcablákrákra, az épületekre! Mindig észre lehet venni, felfedezni valamit, ami addig nem tűnt fel. Ilyen váratlan felfedezés volt például az is, amit Vaszilisz Angelidisz barátommal, a Görög Kultúráért Alapítvány elnökével Gyöngyösön a görög örökség után kutatva éltünk meg. Semmit nem találtunk abból, amit kerestünk. Ott álltunk a sáros temetőben, amikor a cipőm orra alól előkerült egy kis kő görög betűvel. Véletlennak tűnhet, de én hiszek a sorsszerűségben. Így leltünk rá egy görög sírra. Sokat utaztunk, rengeteg helyen jártunk, és ezeken az alkalmakon mindig az erősödött meg bennem, hogy a tudományos megalapozottság mellett sok múlik az ilyen „véletlennel”, amit akár Isten ujjának is nevezhetünk.

– *Ilyen véletlen volt az is, amikor tizennégy évesen nagybátyját egy tokaji sakkversenyre kísérve, betértek egy miskolci tárlatra...*

– Ma is ott van a szobám falán annak a kiállításnak a plakátja. Az az impulzus termékeny talajra hullott, amit az otthoni légkör készített elő. Az ősök tisztelete, a kutatószellem áthatotta a mindennapokat. Nagybátyám lelkembe oltotta tokaji görög elődeim emlékét. 1976 nyarán ő vitt el életemben először Tokajba, ahol görög ősünk síremlékénél büszkén mesélt a görög kompániáról. Az általuk felépített görög templomnál – mely napjainkban is a város méltó ékessége – folyt le közöttünk ez a beszélgetés. Kutatói tevékenységemhez családi gyökereim jelentették az alapot: anyai ági felmenőim között a XVII-XIX. századi tokaji görög Papademosz/Szerviczky, Karátsonyi és Demeczky családok tagjai is fellelhetők. Oldalági rokonságban állok a méltán nevezetes pesti görög Takiadisz/Takátsy és Bekella famíliákkal is. Megvolt nagyapám görög nyelvkönyve is. A családomat rendkívül erős Rákóczi-tisztelet jellemezte, a másik nagy hatást pedig a görög mitológia jelentette: nagybátyám ennek történeteit olvasta fel nekem. Ő volt az utolsó a szűkebb rokonságban, aki beszélt görögül. Olyan műveltséget szívtam magamba otthon csak a hallgatással is, amiért – felnőttként tudom –, mennyire hálás lehetek (gyerekkoromban egyszerűen csak élveztem mindezt). Az iskolában vettem észre, hogy én mennyire otthonos vagyok ebben a témában, míg mások alig tudták kimondani a görög istenek nevét. Gimnáziumi magyartanárom, dr. Keresztes Andor, nagyon díjazta ezt, mivel a műveltséget előbbre helyezte a pusztá tárgyi tudásnál.

– *Egyszer mégis előfordult, hogy az iskolai eredményeivel nem voltak otthon elégedettek...*

– Az érettségi előtti nyáron, 1980-ban emiatt fújták le a balatoni nyaralást, s helyette édesapámmal kellett töltenem azt az időt. Vele kellett mennem, kutatni az Országos Széchényi Könyvtárba, akkor még

a Nemzeti Múzeum épületébe. Már az első napon kiderült számomra, hogy ez nem büntetés. Nyáron alig volt olvasó, kedvesek voltak a könyvtárosok, pillanatok alatt megkaptam a kiadványokat, és hamar rájöttem, hogy az iskolai tankönyveknél jóval gazdagabb világ tárult így elélem. Végül nagyon élveztem az egészet, ott dőlt el a sorsom, ahogy ezt most utólag már látom. Ebből a kutatásból jelent meg az első publikációm a reformkorról (Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap) 1981 januárjában, a Magyar Nemzetben. Már az érettségi előtt megtapasztaltam tehát, hogy az iskolai és családi megfelelésen túl van valami ennél több, ami olyan mintha felépítenék egy házat. A szellemi alkotás öröme személyiségformáló erő volt, óriási elismerést jelentett. Minden fiatalnak szüksége lenne már érettségi előtt ilyen megerősítő tapasztalatra.

– *A reformkori kutatómunka és publikáció után nyilván a bölcsészkaron folytatta tanulmányait.*

– Történész akartam lenni, de édesapám azt javasolta, hogy mivel az amúgy is lehetek, és erős igazságérzetem volt, menjek inkább jogi egyetemre. Ma azt mondom, az igazságérzet a legnagyobb adomány és a legnehezebb vállalás. Akkor sem berzenkedtem különösebben a jogász pálya ellen, különösen, hogy első évben jogtörténelemmel kezdtünk, és ez kapcsolódott a történelemhez. Rájöttem, hogy ez a lényeg: minden, amihez ragaszkodunk a történelemben az a jog, ami megvan, és nem csorbítható. A sarokkövet jelentette ez a jogi tanulmány nekem, később a kutatási területeimre is jogtörténész szemmel néztem. A görög kereskedők is lefordították Werbőczit, meg akarták ismerni, mert szükségük volt rá, igazodni akartak hozzá – ami magas szellemi szintre utal! Az egyetemes állam- és jogtörténet pedig az összehasonlító szemléletet alakította ki bennem. Mint kutató is jogi szemmel nézek egy-egy tudományos területre, tehát a jogi tanulmányok későbbiekben is nagyon hasznosnak bizonyultak.

– *És hogyan lett a jogászból művelődéskutató?*

– Jogászként kezdtem dolgozni, de előbb még három évet a bölcsészkaron is elvégeztem. Életem legszebb éveit töltöttem a jogi pályán. Három olyan jó főnököm volt, akiktől sokat tanulhattam, s egyikük valóságos zseni volt. A jogi gondolkodásban ő volt a malter, tőle tanultam meg ezt a szemléletet. Több mint huszonkét évig működtem jogászként, de édesapám halála változást hozott az életembe. Szellemi tevékenysége (540 cikket, filozófiai könyvet írt, gépészmérnökként gondolkodást tanított a műszaki értelmiségnek a főiskolán) soha nem nyomasztott, hanem éppen ellenkezőleg... Nagyon hiányzott. A közigazgatásban eltöltött évek megtanítottak az egyetemes szemléletre, óvatosságra. Olyan ösztönző közegben voltam a kollégák között, amelyben rengeteg élményt kaptam, mindig olyan területen dolgoztam, ahol nap mint nap éreztem, hogy fejlődök, még akkor is, ha az adott feladat éppen gyötrődést

jelentett. Láttam ugyanakkor, hogy a műveltségnek nincs meg az a becsülete, amit érdemelne. Nem azokat a sorokat olvastam, amit szerettem volna, így érlelődött meg bennem a gondolat, hogy akkor ne olvassam, hanem írjam ezeket a sorokat. Mindenkinek megvan az a szabadsága, hogy egy adott tényről írjon valamit. Én a „jó” szavak mellett kötelezem el magam, én a jóról akarok írni. A 48-as görög szabadságharcosokról tartott előadásomon említették először elismerőleg a művelődéskutató munkámat, tehát már jogászként – akkor is ezt a munkát végeztem –, utána jött a váltás, hogy akkor valóban ez legyen a munkaterületem.

– *Hogyan éli meg a művelődéskutató azt, amikor tapasztalja, hogy a mai emberek életéből mennyire hiányzik a műveltség?*

– Leginkább inspirál, egyfajta fegyelmezett túlcselekvési vágy él bennem. Amikor negatív helyzetet látok, pozitív cselekvés indul be nálam. Minden konferencián ott vagyok. Amikor ezeken valami nem tetszöt hallok, addig keresem a megoldást, amíg rá nem találok, ki nem kutatom, meg nem írom. Így ezek is beindítanak egy alkotó tevékenységet, a jogi szellem pedig rendező elvet nyújt a tudáshoz. Az emberiség értéktára pozitív végkicsengésű. Adomány, hogy a görög ősök ide jöttek, a Rákóczi-tisztelet, a magyar hazafiság. Petőfi azt mondta, haza csak ott van, hol jog is van, én pedig úgy érzem, a haza ott van, ahol éppen vagyunk, ahol teremtünk, megalkotunk valamit.

A magyarországi görög családok tagjai annak szellemében jártak el, hogy a világ közepe nem valahol máshol van, hanem ott, ahol élünk (szellemi és lelki értelemben pedig ott is, ahol elődeink éltek). Ez létünk egyik igazi értelme: a nemzedékről nemzedékre való tudati átörökítés a közéleti szerepvállalás és közösségi elváráson keresztül olyan történelmi lelki és szellemi gyökér, ami túlmutat az egyéni látásmódon, így ekként egyre erősebb sorsközöség-tudatot teremt. A közösségi közéleti emlékezet a múltbeli kedvezőtlen tények esetén megóvhat az ismétlődő hibáktól; szerencsés esetben pedig a jó példa erejéből táplálkozva magabiztossá, büszkévé, így önerejéből cselekvővé teheti az értékelvű együttműködést felvállaló közösséget. Ez a pozitív gondolkodás és életmód minden emberi kultúra felvirágzásának az alapja.

– *Mi irányította, lendítette tovább a tudományos munkában, a görögségkutatásban, milyen személyes élmények jelentenek örömet a munkájában?*

– Érdekes, sorsszerű összekapcsolódások is. Egy alkalommal vidéki utunk során meg akartam nézni a Tokaji Múzeumot, aminek épületét 1790-ben egyenesági görög elődöm, Karátsonyi Konstantin Pál építtetett. Zárva találtam, erős zörgetésemre ajtót nyitottak, én pedig lelkesen elmondtam kívánságomat, hozzátéve, hogy az igazgató úr három könyvét is olvastam... Kiderült, éppen vele állok szemben,

és hétfő lévén zárva a múzeum. Ilyen véletlen találkozás és vicces helyzet után Bencsik János, a Tokaji Múzeum igazgatója javasolta, hogy ne csak a saját őseim települését, hanem Magyarország valamennyi görög múltú helyszínét vonjam be a kutatásaimba. 1994 óta tudatosan meghatározott szempontok szerint tárom fel és adom közre a magyarországi görögök XVII-XIX. századi sorstörténetét: a család-, hely- és közösségtörténet egysége jegyében a Kárpát-medence mintegy hetven települése – köztük városok – régi görög örökségét. Karácsonyi ajándék volt számomra, amikor 2017. december 2-án a Tokaji Múzeum meghívására, ezen épületben, görög őseim régi otthonában tarthattam meg nagy érdeklődéssel és szeretettel fogadott előadásomat a tokaji görögök XVIII-XIX. századi értékvilágáról.

Elődeim közül a görög Papademosz család az említett időszakban korszakokon átívelő jelentőségre tett szert Tokajban. Vaszilizs Angelidisszel, 2008 szeptemberében ellátogattunk görög őseim szülőföldjére, a Kozáni közelében található Szérvia városába, ahol személyes családi örökséget is találtunk. Ez igen nagy élményt jelentett számomra. 2010 áprilisában sikerült visszatérnem Szérvia városába, amikor Kozániban egy, a XVIII-XIX. századi magyarországi görögök értékteremtő világát bemutató kiállítás megnyitóján vettünk részt. Mindkét városban olyan melegszívű fogadtatásban volt részünk, ami igazán méltó volt az évezredek filhellén-hungarofil műveltségi kapcsolatrendszer számos értékes történelmi adatához.

Több mint tizenhat éve járok a Kariatidák Görög-Magyar Nők Kulturális Egyesületének rendezvényeire, és a felkérésükre az elmúlt tizenegy év alatt számos alkalommal tartottam előadást. Mindig örömmel teszek eleget a hívásuknak, mert kiváló hagyományörzés folyik a körükben. Nagy öröm az is, amikor a kerületi görög önkormányzatok által szervezett honismereti kirándulások keretében járjuk végig a magyarországi görög emlékhelyeket, ahol természetesen ismertetik a legfontosabb történelmi adatokat és összefüggéseket is. Ezen alkalmakkor mindig remek érzés, amikor csoportképet készítünk, és rendre elhangzanak a következő szavak: „Gyertek, mert majd benne leszünk az Ellinizmoszban!”. (Az Ellinizmosz [Görögség] a magyarországi görögök kétnyelvű folyóirata, a Magyarországi Országos Görög Önkormányzat kiadványa – a szerk.)

Évek múltán is jó visszaneézni ezeket a fényképeket. Amikor egy-egy görög önkormányzat kiadványban örökíti meg a helyi görög örökséget, az ő füzeteikben is megjelennek ezek a felvételek.

– *Megtudhatunk valamit legfrissebb kutatásairól is? Most mivel foglalkozik?*

– Az idén leginkább a „Mátyás király emléké” értékvilága jegyében szerveztem meg kutatói tevékenységemet. A Hunyadiak egyetemes értéket jelentő kora a görög kapcsolatok fényében számos új elemet és összefüggést mutat föl, művelődéstörténeti értelemben különösen. Az évszázadokon átívelő görögbarát magyar és magyarbarát görög kapcsolatrendszer körében folytatott művelődéskutatói tevékenységem keretében 2018-ban indokolt annak felmutatása, hogy Hunyadi Mátyás magyar király és dicsőséges édesapja, Hunyadi János kimagasló értéket jelentenek a görög műveltségi körben is!

Hunyadi Mátyás királyi udvarának könyvtára 2005-ben felkerült az UNESCO Világ emlékezete listájára, mely az emberiség közös szellemi örökségét hivatott rögzíteni. A ma ismeretes corvinák egyharmada görög szerzőktől származik. Ez a korabeli magyar-görög személyes kapcsolatrendszer sokrétű voltára vezethető vissza. Csak néhányat említek az összefonódások közül: Janus Pannoniust baráti szálak fűztek két ciprusi görög humanistához, Ludovico és Filippo Podocataróhoz. Utóbbit Vitéz János is többször vendégül látta Váradon. Az 1489-ben Rómában elhunyt Kosztolányi György (alias Georgius Polycarpus) – Mátyás király diplomatája – Vitéz János pártfogoltjaként tanult Ferrarában. De még hosszan sorolhatnám a kutatás eredményeit.

Mátyás édesapjáról, Hunyadi Jánosról görög hősköltemény is született. A XV. században élt Zóतिकosz Paraszpondülosz 465 soros eposza csodálatos jelzőkkel magasztalta „a fölötte csodálatra méltó Jánost”, aki „a kereszténység és a görögség védője” volt, mint aki a görög Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett az emberiség történetének harmadik legjelentősebb hőse. Ez az eposz egy igazi európai művelődéstörténeti kuriózum!

– *Munkássága elismeréséhez gratulálunk, további eredményes munkát kívánunk!*

B. K.

Séta Németbányán

Patinás épületek, kerek évfordulók a bakonyi faluban

Németbánya, a Bakonyalján megbúvó, fenyvesekkel és a Bitva-patakkal körülölelt, alig száz lelkes, de nagy múltú apró zsákfaló. A Bakony ékszeres dobozának is nevezett német ajkú település idén 265 éves. Tegyük egy képzeletbeli sétát, ismerkedjünk meg a falu múltjával és jelenével!

Alapítása 1753-ra tehető, de határa már a korábbi történeti korokban is lakott volt. A falutól északra levő Pásztorkút-dűlőben későbronzkori halomsírok vannak. Ez azt jelenti, hogy az őskorban, illetve a késő bronzkorban itt már éltek emberek. A jelenlegi település alapítása egy német üvegfúvó mester *Kostaiger* Mihály nevéhez fűződik, aki a városlödi és csehbányai üveghuták után *Németbányán* is létrehozott egyet. Táblaüveget, orvosságos üvegcséket, különféle butéliákat állítottak elő. Az első munkások német telepesek voltak, akik néhány évi adómentesség reményében költöztek ide Bajorországból, Schwarzwaldból, de Tirol környékéről is. A falu német nevét – *Deutschhütten* – a hutáról és az alapító németekről kapta.

Több nemzedék békésen élt az új hazában, de 1905-ben a munkanélküliség miatt megindult az elvándorlás. Az 1900-as népszámláláskor tizenegy személy, a tíz évvel későbbi idején pedig már negyvenhárom tartózkodott „külföldön”, vagyis Amerikában. Munkát keresni mentek. A kivándorlók egyik célpontja az Egyesült Államok keleti partvidéke, Ohio állam, Cleveland városa volt. A nők házicselédként helyezkedtek el, a férfiak nehezebb munkát végeztek. *Koller* Sándor alispán Veszprém vármegye 1905 évi közigazgatásáról szóló jelentésében – ahogy azt *Hudi* József Németbánya története című, 2003-ban kiadott monográfiájában idézi – így írt erről: „Azt, hogy Amerikában a kivándorlóktól mily terhes munkát követelnek, s hogy a visszatértek igen nagy része a megfeszített munkától elsanyarva, lezsarolva és igen gyakran testileg elnyomorodva érkezik haza, a kivándorolni szándékozók, jóllehet erre mindig figyelmeztetve lesznek, figyelembe egyáltalán nem veszik.”

A kivándorlók nem akarták véglegesen elhagyni hazájukat, mégis nagyon kevesen tértek vissza szülőfalujukba. A kint maradtak közül negyvenegyen egy emlékkeresztet állítottak, nevük kőbe vésve olvasható az emlékművön. A köznyelv által amerikai keresztnek nevezett *100 éves emlékművet* Mária Todte asszony kezdeményezésére közel egymillió forintért a Kápolna Alapítvány állította helyre 2013-ban.

1948 januárjában a kis falu ötvenkét családja egy visszafordíthatatlan politikai döntés áldozatává vált. Az 1941-es népszámláláskor magukat német-

Az amerikai kereszt a Fő téren, a harangláb mellett áll, talapzatán a nevekkkel

nek vallókat elszakították családjuktól, szülőföldjüktől: 1948-ban mintegy kétszázötven embert elűztek az egykori anyaországba, a volt NDK területére. Az akkor négyszáz lelket számláló település lakóinak száma így százötvenre csökkent. A kitelepítettek mára ugyan megbékéltek sorsukkal, de szülőföldjüket, a hetven évvel ezelőtti szörnyű eseményeket soha nem tudják elfelejteni.

Maria Todte asszonyt a megbékélés, a megbocsátás vezérelte vissza szülőfalujába. Elhatározta, hogy az elhurcoltak emlékére kápolnát emeltet. Alapítványt hozott létre, és a befolyó összegekből, a helybeliek adományaiból és többmillió saját tőkéből 1998-ban felavatták és beszenteltek a kápolnát. Homlokzatán három évszám olvasható, amelyek dióhéjban magukba foglalják a parányi falucska történetét: 1753 a betelepülés, a falu alapításának

A megbékélés kápolnája gyertyafényben.
A timpanonon a 3 évszámon kívül a magyar címer,
a német címer és a német nemzetiségi címer látható

Mága Zoltán a németbányai kápolnában

éve; 1948, a kiűzetés dátuma; 1998 az emlékkápolna (Gedenkkapelle) építése a kitelepítés 50. évfordulójára. Azóta a község lakói minden év január 6-án, mécsesek fényében emlékeznek szülőföldjüktől megfosztott honfitársaikra. A kápolnaavató világtalálkozón – Todte asszony meghívására – a nemzetközi hírű hegedűművész, *Mága Zoltán* adott felejthetetlen koncertet. Páratlan tehetségével azóta háromszor varázsolta el Németbánya és környéke közönségét. Hogyan lehet az, hogy egy ilyen híres művész az első hívó szóra úgy érkezik Németbányára, mintha hazajönne? Nem titok, hogy a fiatal Mága harminc éve Mária Todte brühli éttermében, szinte névtelen hegedűsként kezdte a pályáját. Mária néni bízott az ifjú muzsikusban, aki annyi segítséget, szeretetet kapott tőle hogy azt máig sem felejt el. Azóta is halálával gondol a Németországban töltött évekre.

Idén ünnepelték a kápolna fennállásának *huszadik évfordulóját* és az idén lenne *180 éves a korábban lebontott iskola*, amely helyén épült fel a kápolna. Németbányának addig soha nem volt temploma. Az istentiszteleteket az iskolában tartották. Az első katolikus népiskolát, amely csak feladatában különbözött egy korabeli parasztháztól, 1838-ban építtette a Veszprémi Püspökség. Az egy tantermes iskola kőből-vályogból épült, tapasztott földes és szalmatető volt. Ötven évvel később korszerűsítették és renoválták. Ez időben építtetett a püspökség tanítói szolgálati lakást is a mindenkori tanítóknak. 1908-ban készült el a korszerű, két szoba-konyhás ház az iskolával szemben. Az épület ez évben lett *110 éves!* A Németbánya története című – már idézett – falumonográfia adatai szerint településnek 1813-tól az iskola 1976-ban történő megszűnéséig pontosan húsz tanítója volt. Közülük tizenhárom „oskolamester” csak egy-két évig dolgozott itt, többnyire képesítetlenek voltak, akik tanítással egészítették ki keresetüket. A tanítók a település jegyzői teendőit is ellátták. A képzett tanítók közül azok, akik orgonálni is tudtak, kántortanítói feladatokat láttak el. *Veinfortner* Ferenc nevét érdemes megjegyezni,

mert ötven éven át (1845-1895), a haláláig oktatta a németbányai nebulókat. Az anyakönyvek szerint 1841-ben *Kiskocsmán, Farkasgyepűn* (német nevén: Wirthshäusl) kezdte pályáját, de négy év múlva már Németbányán tanított. Fizetése a kormányzat által elfogadhatónak ítélt száz ezüstforint negyedét tette ki, azaz huszonnégy ezüstforintot (hatvan váltóforintot) kapott. A gyermekeknek is tandíjat kellett fizetniük, fejenként harminc krajcárt, amit azonban a szülők nem mindig tudtak előteremteni. Tizenegy évig, 1905-1916 között tanított a faluban *Plell György*, közvetlen utódja, *Polt Etelka* pedig huszonkilenc évig, 1945-ben bekövetkezett haláláig. A rossz házasságban élt, gyermekét korán elvesztő, a szovjet katonák által meggyalázott tragikus sorsú tanítónő 57 évesen hunyt el Németbányán. Sírját kegyelettel ápolja a falu utolsó, Németbányán élő tanítója.

Amikor az addig nyolcosztályos osztatlan iskolát alsó és felső tagozatra osztották, már két tanítót foglalkoztattak. Hasznos volt házaspárokra bízni a tanítást. Tizennégy éven át a *Molnár házaspár* (Kálmán és *Töttő Jolán*, 1945-1959), majd a *Masszi házaspár* (Ferenc és *Hauber Anna*, 1959-1965) végezték ezt a feladatot. Ezután *Bakonyjákóra* körzetesítették a felső tagozatot. Németbánya utolsó pedagógusa *Kiss Albertné Holeczky Éva* 1965-ben kezdett Németbányán tanítani. Férje, *Kiss Albert* 1959-től vezette a szomszédos Iharkút nyolcévfolyamos osztatlan

Polt Etelka
tanítónő
(1916-1945)

A németbányai iskola épülete

Masszi Ferenc és Hauber Anna tanítók (1959-1965)

A tanítói ház 1980-ban

Kiss Éva tanító (1965-1976) és férje, Kiss Albert 2005-ben

A tanítói ház napjainkban

Osztálykép az 1-4 összevont osztályban 1965-ből

**A tanítói ház
Németbányán,
1963-ban**

iskoláját. Naponta gyalogolt át oda az erdőn keresztül a németbányai közös otthonból. Annak a falunak kezdetben se útja, se villánya nem volt. Volt egy rozoga századeleji iskolája, egy szoba-konyhás földes tanítói lakással. Hat évig lakott és dolgozott ott a húszegynéhány éves tanító, aki a világtól elzárt településnek egy személyben volt jegyzője, ügyvédje és mindenese. 1972-ben, miután megindult a buszközlekedés, az iharkúti gyerekeket a bakonyjákói iskolába körzetesítették. Tanító nélkül maradt a falu, gyerekek nélkül az iskola. 1979-ben a falu is végleg megszűnt. A föld mélyében talált hatalmas mennyiségű bauxit miatt, gazdasági okokból pusztították el. Kiss Albert közben szakosodott és történelmet tanított a körzeti iskolában. Tizenkét évig volt igazgatója a német nemzetiségi nyelvet oktató, megyeszerte elismert intézménynek. A feleség, Éva iskoláját is elérte a kisiskolák sorsa: tanítónőjükkel együtt 1976-ban már a németbányai gyerekek is Járákóra jártak. A házaspár számára szomorú esemény volt, amikor 2011-ben a nagy múltú nyolcosztályos gyönyörű és korszerű, tornacsarnokkal is rendelkező körzeti iskola is megszűnt Bakonyjácón.

A közel háromszáz éves Németbánya arculata az utóbbi ötven év alatt óriásit változott. Bár vannak még gyönyörű, karbantartott, boltíves, négyzetes oszlopfős épületek, de az épített környezet óhatatlanul átalakul, s vele együtt a lakosság összetétele is. A legszebb ilyen ház *Somkuti Andrásné sz. Hoffmann* Mária tulajdona. Hat gyermekét nevelte fel benne, akikkel ma is féltve óvják ezt az építészeti kincset, amit még Mária nagyapja épített 1910-ben.

A németajkú lakosság aránya csaknem tíz százalékra apadt. Ingatlanaikat városiak vásárolták meg nyaralónak, de költöztek is ide. A rosszabb állapotú házakat lebontották, helyükbe újakat építettek. A tájba nem illő épületek mellett – örvéndetes módon – újra megjelentek azonban a bakonyi német népi építészet stílusjegyei is a házakon: boltívek, gádor, valamint legelésző birkák, lovak, aprójószág az udvarokon. A régi német népszokásokat tiszteletben tartva, olyan új hagyományok teremődnek (télűzés, nyárbúcsúztató, pünkösddőlés, betlehemezés), melyek az új lakók igazi közösséggé kovácsolódását segítik elő.

Kiss Éva összeállítása

Somkuti Andrásné háza (bakonyi paraszt-barokk)

Téli kép a főutcáról

Maria Todte háza

EX CATHEDRA, ZAKÓBAN

– Zakó? Esküvőre mész?

Egyetemi kollégák csodálkozó gúnymosolya és néhány kolléganő elismerő csettintése:

– Na végre!

– A zsebek miatt kell – magyarázkodtam szerényen.

Nem volt könnyű megfelelőt találni. Végül az egyik belvárosi használtruha-bolt pincéjében szúrtam ki egy kissé viseltes, de még nem rongyos *külföldi* zakót. Ebben talán nem leszek olyan, mint a végrehajtó.

Próba közben a tükörbe pillantván, kővé dermedtem.

– Ez Mick Jagger zakója! Ezt viselte, amikor John Lennonnal bulizott, s egy lesifotós lekapta őket.

– Ha maga mondja... – vont vállat az eladónő, s kicserélte az árcédulát.

*

Magam kerestem a bajt. Minek kellett húbelebalázs módjára meghirdetnem a trükkregény-szemináriumot?

„Jössz Húbele Balázs órájára?” „Jövök, csak elszívom a cigit.”

Amíg nem fújom kívülről az összes nevet, regénycímet és évszámot, a zakóm zsebeiből fogok puskázni. Jobb zsebemben a világirodalom, bal zsebemben a magyarok, belső zsebemben a szerbek. (Ha a jugók nem verik szét az országukat, most néhány mellényzseb is kellene.)

Beöltöztem, aztán... Ahogy a Móricka elképzelte!

Egyetlen egyszer sem sikerült kihúznom a megfelelő cédulát. Rodolfo ügyesebben manipulált a kártyával, mint én a regényekkel.

Fontolgattam a hordozható számítógépet, de féltem, hogy a bölcsészkaron kiröhögnek. Persze mit számít, ha a zakóm zsebeiből virító cetlik miatt úgylis vigyorogni fognak?

De nem vigyorogtak. Vagy ha mégis, akkor nem a zakóm miatt, hanem a szavaimon, ha a szakzsargonban elvettem a sulykot. Például amikor a trükkregény-szeminárium első perceiben bevallottam, hogy tisztában vagyok a „trükk” szó negatív akusztikájú immanens konnotációival.

„Mit brekeg a krapek?”

Megpróbáltam másképp:

– A „trükk” szónak rossz melléköngéi vannak. Kérem, soroljunk fel néhányat!

– Svindli. Bunda. Átverés. Kicseszés.

– Köszönöm! Remek. Ezzel szemben, én a „trükkregény” kifejezést nem érték kategóriaként használom, hanem olyan semleges szakkifejezésként, mint a „kalandregény”, „családragény”, „történelmi regény”.

Hagytam, hogy ezt megrágják, majd folytattam:

– Trükkregénynek nevezem azokat a regényformájú prózai műveket, melyek szerzője elveti a történet elmondásának egyszerű módjait, s olyan információkat iktat a könyvbe, melyek révén az a látszat keletkezik, hogy az éppen olvasott szövegnek van egy másik létformája is, s a kezünkben tartott regény csak változata egy állítólagos, általában fiktív „eredetinek”. A fiktív vagy valóságos eredeti és a kezünkben tartott szöveg viszonyát tekintve két alapvető trükk létezik: 1. egyszerűbb esetben a fiktív eredeti megegyezik az éppen olvasott regénnyel (áldokumentum-regény), 2. bonyolultabb esetben a fiktív eredeti része vagy tárgya a bonyolultabb elbeszélői játéknak (regény a regényben, regény az éppen író/olvasó regény írásáról).

Megvártam, míg befejezik a jegyzetelést, aztán hozzáfűztem:

– Mindazonáltal valljuk be, hogy a klasszikus regény is átverésen alapul. Tolsztoj például mindenkit átver azzal, hogy úgy tesz, mintha tudná, mit gondol Anna Karenina a férje füleiről. Honnan tudhatná ezt Tolsztoj? A trükkregény abban különbözik a normál regénytől, hogy leleplezi az átverést, vagyis önmagát mint trükköt. Éppen ez a leleplezés az a trükk, amely azt a benyomást kelti, hogy itt nincs trükk... Világos?

„Holnap átiratokozom Az ószláv félhangok című szemináriumra.”

– Végezetül – tapogattam a zakóm zsebeit – hangsúlyozni szeretném, hogy a trükkregények között világirodalmi csúcok lapulnak.

„Lapulnak a csúcok? Hogy fogunk ebből levizsgázni?”

*

A bevezető okoskodás után azt javasoltam, hogy a trükkregény kérdését közelítsük meg egy irodalmi kísérellettel.

– Ki-kí képzelje magát regényírónak. Úgy. Remek. Hogyne, lehet zakó nélkül is. Pulcsiban. Sőt gatyában is. Hé!

Lecsillapodtak, én pedig ismertettem a kísérellet lényegét:

– Kérem, hogy mindenki írjon vázlatot egy regényhez, amely arról szól, hogy ülünk az egyetemen, s a tanár azt kéri, hogy írjunk vázlatot egy regényhez, amely arról szól, hogy ülünk az egyetemen, s a tanár azt kéri, hogy írjunk vázlatot egy regényhez, amely arról szól...

Megértették. S amikor fogadni akartam velük, hogy nem lesz két egyforma regényterv, azt felelték, hogy tudják. Szerintük sem lesz két egyforma terv. Kivéve, ha egymásról puskáznak.

Am eszükbe se jutott csalni. Elvezték a bulit. Megfűztek, hogy adjam fel házi feladatnak. Mert ihletet akarnak gyűjteni!

Na ja. Vagy lógni a következő óráról. Esetleg végleg elmenekülni a trükkregény-szemináriumról.

De nem menekült el senki. S mindenki megírta a leckét.

Van itt minden: részletes életrajzi bevezető, lírai tájleírás, indulás előtti sminkelés, metrókaland a jegyel-lenőrökkel, évfolyamtársak bemutatása... Tücsök-bogár. Végül egy meglepetés.

A szemüveges diáklány dolgozata

Jelentkeztem a trükkregény-szemináriumra. Gondoltam, megnézem, mi ez a marhaság. Még nem tudom, milyen lesz, csak az első órán vagyunk túl, de a tanár érdekes arc. Ócska zakót hord, mintha turkálóban vette volna. Kiderült, hogy tényleg. Mert amikor kivittem az indexemet a félév eleji aláíráshoz, elkezdtem tüsszögni. Allergiás vagyok a naftalinra! A pasi a bolhapiacról öltözködik. (Talán csak a tornacsukája eredeti. Habár az se mai darab.)

Amíg a zsebkendőmet kerestem, ő engem parodizált:

– Hapci-hapci!

Nem tudtam, mi ütött belé. Csak később jöttem rá, hogy nem bírja a macskaszórt. (Nagyon sajnálom, de én akkor sem fogom kidobni a cicámat, ha a trükkregény-szeminárium takonyba fullad.)

Aznap este találtam a táskámban egy kéziratot. Négyrét hajtott papír, méretéből és szagából ítélve, sokáig lapulhatott egy molyirtóval kezelt ruhadarab zsebében.

Úgy került hozzám, hogy véletlenül hozzáfogtam az indexemhez, s a táskámba dobtam. Nem tudom, hol történt: a büfében, a könyvtárban vagy a tanteremben. Máshol nem vettem elő az indexet.

A papír egyik oldalán (1) egy regényvázlat, a másikon (2) egy személyes jellegű jegyzet olvasható (bár lehet regényrészlet is).

Az alábbiakban változtatás nélkül közlöm a két szöveget.

(1)

Trükkregény a trükkregényről (szerkezeti vázlat): tanulmány a trükkregényről, plusz jegyzetek a tanulmány írójáról, aki éppen egy trükkregényt ír a trükkregényről. A tanulmány tudományos jellegű, a jegyzetek regényszerűek: szereplők, idősíkok, helyszínek és stílusok keverednek benne, csak a szerző nevében beszélő alak ugyanaz, bár folyton más és más nézőpontból látjuk őt.*

** Sajnos nem tudtam megállapítani, hogy az „író” azonos-e a „szerzővel”.*

(2)

Az a szemüveges csaj egész előadás alatt kerek szemmel stírol engem. Biztos felismerte rajtam Mick Jagger zakóját. A mai fiatalok buknak a hatvanas évekre. Retró, vagy mi az ördög. Óra végén rákérdezek.*

** Nem derült ki, mi a hézag. Amikor ki akartam őt faggatni, mindkettőnköt olyan tüsszögés fogott el, hogy a csaj elmenekült. Aztán e-mailben megírta, hogy ezentúl a hátsó padban fog ülni, mert nyilván allergiás vagyok a macskájára. Ő pedig nem bírja a naftalinszagot. Sajnálja, mert a zakóm nagyon fess.*

Ruszin ünnepek 2018-ban

Sárospatak, II. Rákóczi Ferenc emléke

Az Országos Ruszin Önkormányzat, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei és a Miskolci Nemzetiségi Önkormányzat, a Magyarországi Ruszinok/Rutének Országos Szövetsége, a Ruszinokért Alapítvány és a Ruszin Kulturális Egyesület szervezésében március 24-én tartották meg II. Rákóczi Ferenc ez évi emlékünnepeit.

Az immár hagyományos rendezvénysorozat a sárospataki Szent Péter és Szent Pál Görögkatolikus templomban Szent Liturgiával kezdődött, melyet Szónoczky János Mihály görögkatolikus lelkész végzett.

A magyar és egyházi szláv nyelvű ünnepi szertartás során a múcsnyi Nyugdíjas Klub ruszin származású tagjainak ajkán egyházi szláv nyelven szóltak meg az énekek. A ruszin himnusz elhangzása után Giricz Vera, az országgyűlés ruszin nemzetiségi szószólója köszöntötte a nagyszámú közönséget, majd Sikora Attila, Sárospatak alpolgármestere emlékezett meg a fejedelem életútjáról, emléke ápolásának fontosságáról és szerepéről a város életében. Dr. Tamás Edit, a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma igazgatója nagy érdeklődéssel kísért előadásában a Nagyságos Fejedelem és családja életének Sárospatakhoz kötődő időszakáról beszélt, s végül, dr. Enghy Sándor, a Bibliai Tudományok Intézete vezetője, a II. Rákóczi Ferenc Polgári Társaság elnöke méltatta II. Rákóczi Ferencet. Az ünnepi műsort a Sárospataki Alapfokú Művészetoktatási Intézmény tanulóinak táncai tették emlékezetessé.

A megemlékezés során a tisztelet és hála koszorúit II. Rákóczi Ferenc szobránál Giricz Vera, Sikora Attila, dr. Enghy Sándor, dr. Tamás Edit, valamint Kramarenko Viktor, az Országos Ruszin Önkormányzat

elnöke, Szilcer-Likovics Olga és Szónoczki János elnökhelyettesek, Szónoczki Mária, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei és a Miskolc Megyei Jogú Város Ruszin Nemzetiségi Önkormányzatának elnöke, a települési ruszin önkormányzatok s civil szervezetek képviselői helyezték el. Az ünnepi megemlékezést Kozsnyánszky János, a Magyarországi Ruszinok/Rutének Országos Szövetsége, a Sárospataki Ruszin Nemzeti Önkormányzat és az Országos Ruszin Önkormányzat Pénzügyi Ellenőrző Bizottsága elnöke köszönő szavai és a magyar nemzeti himnusz zárták.

Ruszin Nemzeti Ünnepe Egerben

Heves megye székhelyén, Egerben gyűlt össze május 26-án a hazai ruszin közösség, hogy az 1703. május 22-i beregszászi eseményre, a Rákóczi-szabadságharc zászlaját kibontó Esze Tamásra és a Nagyságos Fejedelemre emlékezzen. Az ünnepség az egri bazilikában kezdődött, ahol egyházi szláv nyelvű szertartáson vettek részt az ország különböző részein élő ruszin közösségek. Az ünnepi Szent Liturgiát főtisztelendő Trescsula László filkeházai parochus úr vezette, Orosz-Tóth György abodi és Tivadar Mihály budapesti lelkésszel. Szónoczky János Mihály görögkatolikus pap, az evangélium üzenetéhez kapcsolódva a megbocsátásról, a felebarátok és az ellenség

szerepéről tanított. Mint kifejtette, ez tette naggyá népünket, egyházunkat. A fájdalmak, a megaláztatások során elviselt szenvedések szenteket emeltek egyházunk oltáira. Krisztustól kapott feladatunk: emlékezni és megbocsátani – összegezte a tanulságot. A jelenlévők a szent áldozást követően a bazilika mellékhajójában lévő kápolnához vonultak, ahol az 1696-os máriapócsi csodás könnyezés során, az „átutazásban” lévő ikonról készített másolat található. Mi, a jelenlévők négyszáz fős serege, megálltunk az Istenszülő képe előtt és imáinkkal, énekeinkkel köszöntöttük őt. A jeles ünnepen énekeinket, imáinkat Tóthbegyi Zsolt szolgálata segítette.

Az ünnep további eseményének az Eszterházy Károly Egyetem Gyakorló Általános Iskola aulája adott helyt. Elsőként *Giricz Vera*, a Magyar Országgyűlés ruszin nemzetiségi szószólója köszöntötte a jelenlévőket, majd *Kramarenko Viktor*, az Országos Ruszin Önkormányzat elnöke fejtette ki gondolatait. Eger város köszöntőjét *Rázsi Botond* alpolgármester mondta el. Nemzeti ünnepünk kiemelt vendége a Kárpátaljáról érkezett „*Bábcšina szpivanocška*” népi együttes volt. *Prokop Olga* vezetésével, *Nemes Lilija* népdalénekes és *Brecko Vitalij* harmonikaművész közreműködésével hangulatossá és felejthetetlenné tették ünnepünket.

Szónoczký János Mihály

Ruszin nemzetiségűek búcsúja Sajópálfalán

A hit erejét semmi nem árnyékolhatja be! Még az aznapi eső sem, mely a beborult égboltozatból bőségesen ömlött ezen a napon, amikor ismét összegyűlt a hazai ruszinság a Sajópálfalai Kegyetemplomban. Hittel a szívünkben érkezünk a kegyhelyre, és megerősödve térhettünk haza, mert a közös hit és a közösség összetartó ereje megerősített bennünket.

A 11 órakor kezdődő ünnepi Szent Liturgiát Főtisztelendő *Dr. Orosz Atanáz*, a Miskolci Egyházmegye püspöke a jelenlévő papsággal együtt celebrálta. Az eseményre már a kora reggeli óráktól kezdve érkeztek *Debrecenből, Múcsonyból, Abodról, Irotáról,*

Hejőkeresztúrról, Filkeházáról és Pálházáról, Miskolcra, Vámosújfaluból és más településekről a közösségünkhöz tartozó hívek. Több önkormányzat is képviseltette magát ezen az alkalmon. Az évente visszatérő zarándokok között itt voltak a Boldogkőváraljai Önkormányzat képviselői is, akiket nagy szeretettel köszöntöttünk!

A Szent Liturgiát a Nyíregyházi Papnevelő Intézet kispapjai és az *Ungvári Romzsa Tódor Hittudományi Főiskola* hallgatói, kispapjai felváltva énekelték magyar és egyházi szláv nyelven. A Püspök Úr a napi evangéliumból kiindulva tanított bennünket – a ki-

rályi menyegző példabeszéde alapján azzal biztatva, hogy Jézus Krisztus által mindannyian meghívottak vagyunk Isten országába. Ez a meghívás megtiszteltetés az ember részére Istentől! Ne éljünk vissza a meghívásunkkal!

A Szent Liturgiát követően *Dr. Fürjes Zoltán*, a Miniszterelnökség Egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára köszöntötte a megjelenteket. Köszöntésében kiemelte, hogy a magyar országgyűlés kiemelt figyelmet és támogatást szentel a nemzetiségi önkormányzatoknak. Méltatta az általunk elért eredményeket, kiemelt szerepet tulajdonított Sajópálfala településnek, mely nemcsak egy a ruszinok által lakott települések között, hanem a hit közösségi megvallásának is jelentős helyszíne.

A csendesedő esőben a Szent Liturgiát követően a település egyik útkereszteződéséhez vonultunk ki. A Főtisztelendő Püspök Úr itt megáldotta az újonnan felállított útszéli keresztet, melynek költségét a település önkormányzati képviselői és az Országos Ruszin Önkormányzat biztosította. A fekete márványból készült gyönyörű kereszt hirdesse a halál feletti krisztusi győzelmet! A keresztszentelés után a Püspök Úr áldásával közös étkezésre került sor, majd a jelenlévők osztoztak az egymásra találás örömeiben.

Bízzunk a jövőnket alakító, formáló Isten kegyelmében, Jézus Krisztus szeretetében és a Sajópálfalán könnyező Istenszülőben, és abban, hogy jövőre itt újra találkozhatunk!

20 éves az Országos Ruszin Önkormányzat

Az Országos Ruszin Önkormányzat fennállásának huszadik évfordulója alkalmából szervezett rendezvénysorozat nyitó ünnepségét Sárospatakon tartották meg. A Szent Péter és Szent Pál Görögkatolikus templomban *Páll Miklós* parókus végezte a paraklizst (a könyörgő ájtatosságot – *a szerk.*). A megnyitó ünnepség a Művelődési Házban zajlott, ahol *dr. Hörcsik Richárd*, egyetemi tanár, Abaúj-Zemplén országgyűlési képviselője, az Európai ügyek bizott-

sága elnöke, valamint *Giricz Vera*, az országgyűlés ruszin nemzetiségi szószólója és *Sikora Attila*, Sárospatak alpolgármestere mondott beszédet. A Hodinka Antal-díj ünnepélyes átadása utáni gálán a Komlóscai Ruszin Nemzetiségi Népdalkör, a Múcsonyi Hagyományörző Pávakör, a Vámosújfalui Ruszin Dalkör, *Bán Mária* és *Bán Anna* lépett fel. A műsort a múcsonyi Szent Péter Görögkatolikus Általános Iskola tanulói, *Nemes Réka* és *Spirkó Balázs* vezették.

Dr. Tóth Ágnes nemzetiségkutatót

„Engem az ember érdekel, meghatározottságai, lehetőségei és válaszai”

Tóth Ágnes történész, egyetemi oktató, az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos főmunkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Német Történelem és Kultúra Délkelet-Közép-Európában Alapítványi Tanszékének vezetője. Szakterülete többek között a magyarországi németek legújabb kori története. E témában írt kötetei (Telepítések Magyarországon 1945-1948 között; Pártállam és nemzetiségek; Hazatértek) fordulópontjai a téma kutatásának.

– Akasztón, egy Duna-Tisza közti katolikus faluban születtem. Felmenőim között földműveléssel foglalkozók és iparosok egyaránt találhatók. Édesapám kereskedő volt; saját vegyeskereskedését, amit a háború után sikerült elindítania, 1949-ben államosították, azután szövetkezeti alkalmazottként dolgozott. Gyerekkoromban, az 1960-as évek második felében egy szétvert faluközösséget ismertem meg, annak minden következményével – kilátástalansággal, értéknélküliséggel, alkoholizmussal, gyakori öngyilkosságokkal – együtt. A férfiak nagy része a Dunaújvárosi Vasműbe ingázott, a nők a termelészövetkezetben és a visszahagyott háztájiban dolgoztak. Nem a megélhetési nehézségek, hanem sokkal inkább a jövőnélküliség volt nyomasztó, amelyet már gyerekként is éreztem. Öten voltunk – vagyunk – testvérek, és az egyéni ambícióinkon túl a falu perspektívtalansága is hozzájárult ahhoz, hogy mindannyian továbbtanultunk, eljöttünk onnan. A szüleimtől ez nagy áldozatvállalást követelt.

Humán érdeklődésem már az általános iskolában kialakult, s Kecskeméten, a gimnáziumi évek alatt csak tovább erősödött. Ezeket az éveket középiskolai tanáraink hatása és az az adottság formálta leginkább, hogy kollégiumban laktam. A város által kínált lehetőségek – könyvtár, színház, múzeum, irodalmi folyóirat – egy új világot nyitottak meg előttem.

Szegeden, magyar-történelem szakon végeztem. Hosszú ideig valójában az irodalom állt hozzám közelebb, szakdolgozatomat is *Szilágyi István* munkásságából írtam. Ebben az is közrejátszott, hogy az 1980-as évek első felében Magyarország 1945 utáni történetének kutatását – ami engem igazán érdekelt – még mindig nem lehetett függetleníteni a politikai elvárásoktól.

Az egyetem elvégzése után visszatértem Kecskemétre, amiben segítettek családi és gimnáziumi kötelességeim, valamint az, hogy egy kicsit már ismertem a város szellemi életét. Egy évig tájékoztató könyvtárosként dolgoztam a megyei könyvtárban. Ezt a munkát azért szerettem, mert szélesítette az általános műveltségemet, a nyolcórás munkabeosztás azonban nem adott lehetőséget a tudományos kutatásra. A könyv-

tárosságot ezért csak átmeneti megoldásnak tekintettem, de kezdetben nem adódott lehetőség a váltásra. Mint annyi minden az életben, ez a probléma is egy véletlennek köszönhetően oldódott meg. Ő. Kovács József –

– aki ekkoriban éppen katonai szolgálatát töltötte – egy szombati napon megjelent a könyvtárban. Korábban nem ismertük egymást, több évtizedes barátságunk innen datálható. Beszélgettünk erről-arról, kérdeztem mivel foglalkozik; ő pedig elmesélte, hogy munkahelyén, a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban milyen kutatási lehetőségek vannak. Nem sokkal később *Kisfaludy* Katalin átkerült a nagykőrösi fióklevéltárba, s ekkor *Iványosi-Szabó* Tibor felvett a levéltár legújabb kori részlegén megüresedett helyre. Szerencsés voltam. Azt tudtam, hogy XX. századdal akarok foglalkozni, azt is, hogy valamilyen formában a faluval, biztos témám azonban ekkor még nem volt.

– Említette, hogy az egyetemen kezdetben az irodalom vonzotta. Mi volt a fordulópont, miért pártolt át az irodalomtól a történelemhez?

– A történelem mindig is érdekelt, különösen a legújabb kori témák. Biztosan közrejátszott ebben a családi szocializáció is. Mint említettem, a szüleimnek saját tulajdonú vegyeskereskedése volt, így az államosítás után nemcsak a teljes egzisztenciális összeomlással kellett szembenézniük, hanem az évekig tartó megfélemlítéssel, vegzálással is. Árurejtegetés gyanújával évente felásták a kertünket, de az 1950-es években – a padlássöprés időszakában – nagyszüleimet is „kitüntetett figyelemben” részesítették. Bár valójában szegények voltak, mint a templom egere, nagyapámnak az elrejtett fél zsák lisztet egy szégyentáblával a nyakában be kellett vinnie a tanácsházára, hogy az aztán annak udvarán rohadjon el. Az 1960-as és 1970-es években az iskola vezetése a hittanra történt beíratásunkat igyeke-

zett szankcionálni. Az ilyen történetek mindennapok voltak abban az időszakban, én azonban ezeket az eseményeket tágabb összefüggéseikkel együtt akarom látni, értelmezni és megérteni. Engem ezekben a történetekben az ember érdekel, az adott helyzetben való meghatározottságai, lehetőségei és válaszai. Visszatérve az eredeti kérdéséhez: a történelem általános iskolás koromtól érdekelt, de az 1980-as évek második feléig egyszerűen nem volt lehetőségem arra, hogy úgy és olyan módon foglalkozzam ezekkel a kérdésekkel, ahogyan szerettem volna.

– *Hogyan fordult a német nemzetiség kutatása felé?*

– 1985 őszén kerültem a levéltárba. Alig néhány hete dolgoztam ott, amikor megjelent nálunk *Kőhegyi Mihály*, a bajai múzeum igazgatója. Ő maga régész volt, de széles érdeklődési körével sokszor ki-kikacsintott irodalomtörténeti, numizmatikai, társadalomtörténeti témák felé is, kalandozásaihoz pedig rendszerint szerzőtársakat keresett maga mellé. Megismerkedésünkkor elmesélte, hogy ő egy katymári sváb családból származik, amelynek egy részét kitelepítették, másik része viszont itt maradhatott. Beszélgetésünk után elkezdtem módszeresen felmérni, hogy a levéltárban milyen, a témához kapcsolódó anyagok vannak. Az 1945 utáni falusi társadalomról volt ugyan némi ismeretem, de számomra teljesen új volt az, amit a kutatás során a különböző nemzeti-etnikai csoportok együttéléséről, a politikai hatalom ezzel kapcsolatos törekvéseiről megtudtam. Így kezdődött, s azóta is egyik meghatározó kutatási területem a magyarországi németek legújabb kori története.

– *Miként közelítette meg a téma vizsgálatát?*

– Először az észak-bácskai falvakban történtek földolgozásával, a lokalitás irányából próbáltam megérteni a németek kitelepítését. Viszonylag rövid időn belül nyilvánvalóvá vált azonban számomra, hogy a kitelepítés során megfigyelhetők területi különbségek, amelyek megértéséhez föl kell tárnunk az ország többi, németek által lakott térségeinek eseményeit is, de megkerülhetetlen az akkori politikai hatalomnak, a pártok törekvéseinek, a személyes és politikai felelősség kérdésének vizsgálata sem. Kutatásomat ezért úgy területileg, mint a megválaszolendő kérdések tekintetében, sőt az alkalmazott módszertant illetően is kibővítettem.

Az 1990-es évek elején ezt az is lehetővé tette, hogy a belügy- és külügyminisztérium anyagai nemcsak hogy bekerültek a levéltárba, de kutathatóvá is váltak, így a németek kitelepítésének kül- és belpolitikai összefüggéseit, illetve a végrehajtás országos szintű szervezését is feldolgozhattam. Ebből született 1993-ban a *Telepítések Magyarországon 1945-1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései* című könyvem.

– *Fehér István A magyarországi németek kitelepítése 1945-1950 című, 1988-ban megjelent kötetét már a marxista kortársak is kritizálták. A politikatörténeti szemléletű mun-*

kát, azóta sokféleleképp felülvizsgálták. 1993-ban az is a szándékai között volt, hogy ezt a munkát meghaladja?

– Nem valaki, vagy valakik munkájának a meghaladása ösztökélt, hanem az, hogy én magam minél teljesebben, sokoldalúbban megmutassam ennek a folyamatnak az összetevőit, mozgatóit. *Fehér István* az 1980-as években, a Tudományos Szocializmus Tanszék vezetője volt Pécsen. Természetesen én is láttam munkájának ideológiai, értelmezési egyoldalúságait, és azt is, hogy sem ő, sem *Balogh Sándor* – a téma kutatásának másik meghatározó személyisége – egyáltalán nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak több, a németek kitelepítését alapvetően meghatározó kérdéssel. Ilyen volt például a földreform végrehajtása; a szomszéd országokból érkező menekültek elhelyezése; a bukovinai székelyek letelepítése; illetve a németek kollektív megbüntetésének a politikai hatalomért folytatott harcban játszott szerepe. Ezeknek a kérdéseknek a lokális, regionális szintű vizsgálata tette lehetővé számomra, hogy néhány kérdésben a korábbiaktól eltérő következtetésre jussak. A kutatás eredményét végül benyújtottam kandidátusi eljárásra, s a disszertáció ezzel párhuzamosan kötetként is megjelent a Bács-Kiskun Megyei Levéltár kiadásában.

– *A Telepítések... című könyve rögtön két addigi tantételt cáfolt meg. Az egyik az volt, hogy a németek kollektív büntetése nem függött össze a földkérdéssel, a földreform végrehajtásával, a másik pedig az, hogy Potsdamban a győztes nagyhatalmak írták elő a magyar kormánynak a németek kitelepítését. Hogyan értelmezte ezeket a kérdésköröket?*

– Egy-egy történelmi folyamat értelmezésekor, bemutatásakor a rendelkezésünkre álló tények, adatok legszélesebb körét kell figyelembe venni. Csak így lehet az érem mindkét oldalát bemutatni. Valójában én az Ön által említett kérdések kapcsán is csak ezt tettem. A földreform végrehajtása történelmi szükségszerűség volt. Megvalósult formájában azonban a gazdasági célokat a baloldali pártok politikai érdekei fölülírták, hiszen a társadalom olyan rétegeinek földhöz juttatását, akik korábban nem foglalkoztak földműveléssel és nem is rendelkeztek ilyen szaktudással, nem a gazdasági észszerűség, hanem az 1945 őszi választások politikai haszonszerzése, a szavazóbázis megerősítése ösztönözte.

– *Mi kellett mindehhez?*

– A kitűzött célok eléréséhez szükség volt a németek által birtokolt földek minél nagyobb részének igénybevételére. Ezt a politikai hatalom már 1945 tavaszán, a svábok kollektív vagyonkorlátozása által biztosította. Előre lehetett tudni, hogy a rendelet alapján földre jogosultak jelentős részét nem lehet saját lakóhelyén földhöz juttatni, vagyis az ország más vidékeire kell áttelepíteni őket. Ehhez járult a földreform gyors, „forradalmi módon” való végrehajtása, ami szintén nagyon sok visszaélés forrásává vált. Hatására már a kitelepítések előtt megváltozott sok település nemzetiségi összetétele. A szakértelemmel nem rendelkező csoportok vagyonhoz juttatása nagy gazdasági károkat okozott,

egyben a helyi közösségeken belül évtizedekre kiható konfliktusokat gerjesztett.

– *Mi volt a helyzet a másik megállapításával?*

– A másik tézis, amit említett, a „Potsdam-legenda” negligálása volt. Ha megnézzük a politikai pártok és a kormány törekvéseit, akkor azonnal kitűnik, hogy nem tartható fent az az értelmezés, hogy a magyar kormány csupán a nagyhatalmak előírását hajtotta végre, amikor a németeket kitelepítette. Ezzel nem a nagyhatalmak felelősségét akarom figyelmen kívül hagyni, csak azt szeretném hangsúlyozni, hogy a németek kelet-közép-európai országokból való kitelepítésében nemcsak nekik, hanem az adott országok politikai elitjének és társadalmának is van felelőssége.

Amikor az 1990-es évek elején ezzel a kérdéssel foglalkoztam, akkor a magunk felelősségét próbáltam tisztázni, hiszen mindaddig ez nem történt meg. A dokumentumokból egyértelműen látszik, hogy a magyarországi politikai pártok már 1945 tavaszán megfogalmazták a németek kitelepítésének igényét; különbség abban volt csupán közöttük, hogy az a hazai németek mekkora körét érintse, illetve azt vesztes országgént miként tudják végrehajtani. Bár a pártok farizeus módon mindvégig tagadták, hogy a németekkel szemben a kollektív bűnösség elvét alkalmazzák, ez nyilvánvaló volt, hiszen e nélkül kitűzött céljukat nem tudták volna elérni. Az akció végrehajtásához a Szovjetunió támogatását már 1945 tavaszán megszerezték. Sztálin beleegyezését azonban nem elsősorban a magyar, hanem sokkal inkább a csehszlovák kormány azon törekvésének támogatása motiválta, ami az ottani magyarság kitelepítésére vonatkozott. Ennek fel nem ismerése szúklátókörűség volt a magyar kormány és a pártok részéről.

– *Milyen volt a kötet visszhangja?*

– Miután az általam bemutatott összefüggések tényeken alapultak, az eredményeket megkérdőjelezni nem lehetett. Úgy gondolom azonban, hogy viszonylag hosszú időt vett igénybe, amíg a magyar történetírásba beépültek ezek a megállapítások. Ebben persze az is közrejátszhatott, hogy a monográfiám egy vidéki levéltár kiadásában jelent meg. A kötetet 2001-ben német nyelven is kiadták. A nemzetközi tudományosság egyértelműen kedvezően fogadta.

– *Mennyiben lehet a Bodor-féle akciót a „wilde Vertreibung”(a vad kitelepítés)* kategóriájába beleilleszteni?*

– A bukovinai székelyeket a magyar kormány 1941 tavaszán a visszacsatolt bácskai területekre telepítette

le. 1944 őszén már nyilvánvaló volt, hogy ott tarthatatlan lesz a helyzetük. Ekkor állami segítség nélkül, magukra hagyatva menekültek a front elől. Hónapokig teljesen kiszolgáltatva bolyongtak a hadszíntérré vált ország útjain. Bodor György fellépése – aki maga is székely volt – és a Nemzeti Parasztpárt azon határozott állásfoglalása, mely szerint ezeket az embereket el kell helyezni, és számukra otthont, megélhetést kell biztosítani, szó szerint az életben maradásukat jelentette. A Bodor által önkényesen levezényelt telepítési akció, s az a mód, ahogyan ezt végig vitte, nagyon sok ellenérzést váltott ki a bukovinai székelyekkel szemben. Az akciónál Erdei Ferenc, az akkori belügyminiszter is tudomást szerzett, s néhány napos késéssel a kormány tagjait is tájékoztatta. Bodornak ahhoz, hogy a bukovinai székelyeket el tudja helyezni, a németeket fizikailag is el kellett távolítania házaikból. Ezért Lengyelországban a volt Apponyi-kastélyt internálótábornak jelölte ki, ahová néhány nap alatt a völgyeségi járás németiségét internálta, földjeiket pedig – nem bizonyított Volksbund-tagságukra hivatkozva – elkobozta, mindent jórészt szóbeli döntések alapján. Bodor tevékenysége során tehát még az akkori jogszabályokat is áthágta, önkényesen járt el. Ugyanakkor látni kell azt is, hogy egy rövid ideig tartó, a Nemzeti Parasztpárt által felkarolt, részben azonban magánakciónál volt szó, amit sem a helyi közigazgatás, sem a kormányzat nem támogatott. Csehszlovákiában, illetve Lengyelországban a „wilde Vertreibung” hónapokig tartó, a helyi közigazgatás valamint a központi kormányzat által pártolt, a többségi társadalom aktív közreműködésével és brutalitással végrehajtott akció volt.

– *Ezzel kapcsolatban milyen véleményeket kapott?*

– Kritikával illettek, hogy nem voltam elég megértő, empatikus a Völgységbe telepített bukovinai székelyekkel szemben. Pedig én éppen azt próbáltam bemutatni, hogy a különböző kisebbségi csoportokat hogyan játszotta ki a politikai hatalom egymással szemben, s mennyire légüres térbe kerültek a székelyek. Az viszont tény, hogy a korábbi gazdálkodási tapasztalataik nem voltak elégségesek ahhoz, hogy egyik napról a másikra átvegyék a szőlő- és gyümölcsstermesztésen alapuló sváb gazdaságokat. Ráadásul ehhez alig kaptak állami segítséget.

– *A 2000-es évek elején munkahelyet váltott és kutatási területét is kiszélesítette. Ekkor született meg a Pártállam és nemzetiségek 1950-1973 című dokumentumkötet. Ez valaminek a lezárása volt?*

* A kelet-közép- és délkelet-európai németiségnek a második világháborút követő kényszermigrációját a szakirodalom több szakaszra osztja. Az önkényes, nemzetközi jogban nem szankcionált „vad elűzést” (wilde Vertreibung) részben a Vörös Hadsereg, részben az újjászerveződő államok (Csehország, Jugoszlávia, Lengyelország) reguláris és irreguláris egységei hajtották végre, nem ritkán tömeges erőszakkal, tömeggyilkosságokkal vegyítve. Ez az időszak a megszállástól a potsdami konferenciáig terjedt, ahol a kitelepítési határozatával lényegében a XIII. cikkely „törvényesítette” az elűzéseket, amivel a nagyhatalmak a folyamat ellenőrzését és keretek közé szorítását kívánták elérni. A Bodor-féle akciót Gerhard Seewaan összefoglaló munkája nevezi vad elűzésnek. (Ld. Gerhard Seewaan: Geschichte der Deutschen in Ungarn. Band 2. Herder Inst. Marburg. 2012., 341.)

– Nem, pont ellenkezőleg! Annak a kezdete, amivel most foglalkozom. Eljutottam a németek történetének kutatásában 1950-ig, és érdekelt, hogy egy politikai hatalom, amelynek ideológiájában meghatározó szerepe van a nemzeti identitás jelentősége tagadásának, miként viszonyult általában a nemzetiségekhez, a nemzeti kérdéshez, s melyek voltak nemzetiségpolitikájának jellemzői. Érdekes volt megfigyelni az osztályszempontok elsőségét. Azt, ahogy nemzeti identitás automatikus megszűnését hirdető politikai hatalom az 1950-es, 1960-as években társadalomszervező eszközként használta a nemzeti azonosságtudatot, majd áttért a nemzetiségek hídként szolgáló szerepének hangsúlyozására. A Magyar Dolgozók Pártja, majd a Magyar Szocialista Munkáspárt, valamint a közigazgatás különböző szintjeinek iratanyagai áttekintése során nyilvánvalóvá vált számomra, hogy azokban az időszakokban is, amelyek visszatekintve egyneműnek tűntek, eltérő súlypontokat lehet meghatározni. A korszak egészében – mint a két világháború közötti magyarországi nemzetiségpolitika esetében is – nagy eltérés, mondhatni szakadék mutatkozott az országos szinten meghozott elvi kinyilatkozások, a törvények, rendeletek nyújtotta lehetőségek és a gyakorlat között. Ez a kettőség a politikai hatalom, valamint a közép- és alsófokú közigazgatás közötti szereposztásként is értelmezhető. Megfigyelhető az is, hogy a végletekig központosított és ellenőrzött struktúrában a megyei közigazgatásnak igenis volt mozgástere, ezért aztán a nemzetiségekkel kapcsolatos eljárásban területi különbségeket tapasztalhatunk. A kötet 1973-as záró időhatárát az indokolta, hogy az 1968-as, az automatizmus elvét feladó párt-határozat hatásait is meg akartam mutatni.

– *Milyen irányba indult tovább?*

– A németek kitelepítésének kutatásakor figyeltem föl a visszaszökés vagy hazatérés jelenségére. Először nem is igazán értettem, hogy miről van szó. A forrásokban félmondatos utalásokat találtam arra vonatkozóan, hogy a kitelepített németek közül sokan visszaszöktek Magyarországra. A közigazgatási iratanyag mellett a bírósági, rendőrségi levéltári egységek, illetve az állambiztonsági iratok és a sajtó segítségével sikerült föltárni a jelenség államhatalmi kezelésének módját. De talán még ennél is jobban foglalkoztatott az egyes személyek szándéka: ki miért döntött úgy, hogy miután vagyont, állampolgárságát Magyarországon elvették, s egyetlen batyuval kidobták az országból, a megtorlást, a bebörtönzést, az ismételt kitoloncolást kockáztatva, mégis megpróbált visszajönni, ami értelemszerűen csak illegálisan volt lehetséges. Nyilvánvaló volt, hogy meg kell találnom a még élő érintetteket és meg kell nyitnom őket, hogy megismerhessem történetüket.

– *Milyen módszertant alkalmaztak a kutatások során?*

– A kérdéseim szükségszerűen indokolták az oral history (az elbeszélte történelmen alapuló kutatási módszer – *a szerk.*) alkalmazását. Strukturált interjúkat készítettünk, a visszatérés konkrét motivációin, mód-

ján kívül rákérdeztünk az adott személy szocializációjára, nemzeti identitásának jellemzőire is. Az interjúalanyokat kérdéseinkkel csak orientáltuk, aztán szabadon hagytuk beszélni őket, s bár így eltérő mélységű szövegek keletkeztek, az egyes kérdésekhez kapcsolódóan létrejött egy olyan szövegtest, ami általánosabb következtetések levonására és az összehasonlításra is alkalmas volt. A módszertan kidolgozásakor, illetve finomításakor nagy segítséget nyújtott Kovács András kollégám. Számomra nagyon érdekes volt ez a munka, épp az interjúzás, a személyes találkozások miatt.

– *Sok helyről hallottam, hogy a Hazatértek... című kötet legnagyobb újítása az volt, hogy az elemző és az idézett szöveg szinte egy elbeszéléssé olvadt össze. Miért ezt a formát és nem a kivonatolást választotta?*

– Számomra nem volt kérdés, hogy nem takarítható meg az a munka, hogy az egyes kérdésekhez kapcsolódó szövegrészekből egy teljesnek tekinthető szöveg-együttest hozzak létre. Mindent figyelembe akartam venni, ami a rendelkezésemre állt, csak így tudtam a választott utak sokféleségét megmutatni. Bár nyilvánvaló, hogy a végül felhasznált negyvenhat interjú nem tekinthető reprezentatívnak, azaz a mintegy tizenöt-húsz ezer visszaszökött, hazatért személyre vonatkozóan nem lehet általános érvényű következtetéseket levonni, de a döntések hátterét és ösztönzőit illetően is kirajzolódtak azonos mintázatok.

A könyv eredeti címe *Visszaszököttek* lett volna, csak az utolsó simításoknál változtattam meg *Hazatértek-re* – épp az interjúalanyok érvelését figyelembe véve. Ők ugyanis nem valahová, hanem a hazájukba akartak visszatérni, és bár ebben sok szempont – a német társadalom ellenállása, a kulturális különbségek, a hadifogoly férj visszavárása, az öreg szülők ellátása – játszott közre, tulajdonképpen mindannyian megfogalmazták, hogy Németországban maradásukkal maguk is jogosnak ismerték volna el a magyar állam büntetését.

– *A legújabb kutatásai a magyarországi németek történetére irányulnak a kommunista diktatúra időszakában. Hol tart a munka, és milyen súlypontjai vannak?*

– Az utóbbi években valóban a magyarországi németek 1950 és 1990 közötti történetével foglalkozom, de még csak az 1970-ig tartó időszak feldolgozásával vagyok kész. Munkám középpontjában az interakciók vizsgálata áll. Az elemzésben politika- és társadalomtörténeti szempontokat egyaránt szeretnék érvényesíteni. Az érdekel, hogy a politikai hatalomnak mik voltak a szándékai, és ezek hogyan jelennek meg az elvi deklarációk, a törvényi szabályozás valamint a gyakorlat szintjén. Bár a vizsgálatom középpontjában a német közösség áll, de ahhoz, hogy az ő helyzetükre vonatkozóan bármit is érvényesen mondhassak, a többi nemzetiség lehetőségeit is figyelembe kell venni – például az oktatás, vagy az önszerveződés területén. Az összehasonlítás tehát nem megkerülhető. Ezután meg kell vizsgálni, hogy a politikai törekvések milyen hatással voltak az adott nemzetiség helyzetére, miféle folyamatokat generáltak, milyen válaszokat adtak ezekre a közösségek. Minél mélyebbre ások, an-

nál nyilvánvalóbb számomra az, amit már korábban is említettem, hogy volt egyfajta szereposztás a politikai hatalom felső-, középső-, és alsó szintjei között a nemzetiségekkel kapcsolatos bánásmódot illetően.

– *Milyen bánásmódbeli különbségekre utal?*

– A magyarországi németek jogegyenlőségét a minisztertanács 1950-ben rendeletben mondta ki, igaz ennek ellentmond, hogy szavazati jogukat csak 1953-ban kapták vissza. Ha azonban megnézzük a mindennapi élet szintjét, láthatjuk, hogy a hátrányos megkülönböztetés egészen az 1960-as évek végéig fennmaradt. Itt most nem csupán az 1950-1953 közötti internálásokra gondolok, hanem például a családgyejesítéseknel alkalmazott hivatali eljárásra, az anyanyelvi oktatási jogok semmibe vételére egyaránt. Súlyos gazdasági problémaként jelentkezett az elvett, majd üresen maradt egykori sváb házak kérdése is. 1946-1948-ban több német családot összeköltöztettek, majd miután a magyar állam eredeti elképzelését – a németiség egészének kitelepítését – nem tudta végrehajtani, ezek a családok még az 1950-es évek végén is együtt laktak. Annak ellenére, hogy a telepések egy része már rég elhagyta ezeket a házakat és visszaköltözött eredeti lakóhelyére. A gazdasági ésszerűség is azt kívánta volna, hogy az üresen álló, leromlott állapotú házakat hasznosítsák, de az eredeti sváb tulajdonosoknak még a visszavásárlást sem engedélyezték, a visszaadásról pedig szó sem lehetett.

Nyilvánvalóvá vált számomra az is, hogy nem lehet az 1950-1970 közötti évtizedekre úgy tekinteni, hogy ez volt az az időszak, amely bevégezte az asszimilációt. Ennek egyébként a rendszerváltás utáni folyamatok is ellentmondanak.

– *Hogyan lehet értelmezni a németek lehetőségeit erre az időszakra vonatkozóan?*

– Természetesen kétségtelen, hogy a nemzetiségi közösségekre a háború utáni évtizedekben nagy államhatalmi nyomás nehezedett, s nem rendelkeztek az önazonosságuk megtartásához szükséges intézményrendszerrel sem. A németek ráadásul még ezeket a nagyon korlátozott lehetőségeket is csak jelentős időbeli késéssel kapták meg. Ezzel együtt sem lebecsülendő a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetségének vagy a kultúracsoporthoz tartozók tevékenysége, a közösségi identitás megőrzésében játszott szerepe. Én abban, hogy a németek egy része ezekben az évtizedekben elrejtette nemzeti identitását, egyfajta alkalmazkodó ellenállást is látok. Az identitás elrejtése ugyanis nem jelentette annak feladását, sokkal inkább igazodás az államhatalmi elvárásokhoz.

A helyi közösségekben mindig is számon tartották, hogy ki a német. A közösség a külső támadások hatására összezárt, befelé fordult, ugyanakkor továbbra is a közös szocializációra, tapasztalatra, munkakultúrára támaszkodott. Ez mutatkozott meg például abban is, hogy a téveszek szervezésekor saját, külön termelőszövetkezetek létrehozására törekedtek.

A kollektivizálás hatására ugyan sok, németek által lakott falu is kiürült, és a hagyományos közösségek felbomlottak, a közösség pedig tovább szórványosodott. Az 1980-as évektől már észlelhető, hogy sokan újra felfedezték korábban elrejtett identitásukat. Meg merem kockáztatni, hogy ez sokszor nem is a tánc, a zene, a hagyományok vonatkozásában mutatkozott csak meg, hanem például abban is, hogy gyerekeiket egyre nagyobb számban írták nemzetiségi iskolába, mivel ismét fontosnak tartották a német nyelv elsajátítását.

– *Mi történt 1970 után? Mit szeretne még megírni, ha ezt befejezi?*

– Az első kérdésre a választ csak akkor tudom elmesélni, ha feldolgoztam. Most már a vége felé jár a *Dokumentumok a magyarországi németek történetéhez 1944-1953* című kötet kiadása, remélem, hogy még az idén megjelenik. A forrásokat német nyelven is összefoglaltuk. Abban bízunk, hogy így a német kollégák is hasznosítani tudják őket. A forrásválogatás során főleg a folyamat társadalomtörténeti vonatkozásaira helyeztem a hangsúlyt.

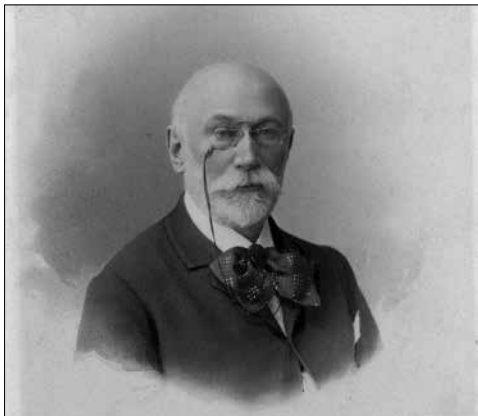
A következő egy-két évre a magyarországi németek rendszerváltásig szóló történetének feldolgozása marad hátra. Emellett mindig izgatott az egyházak nemzetiségekkel kapcsolatos szerepvállalása, törekvése. Ehhez a témához nagyrészt már összegyűjtöttem az anyagot, és „csak” a megírás van hátra. Az utóbbi években már németországi levéltárakban is elkezdtem az anyaggyűjtést egy újabb témához, amelyben azt vizsgálnám, hogy a magyarországi németek milyen szerepet játszottak a magyar-német kapcsolatokban, beleértve az egykori Kelet- és Nyugat-Németországot (az NDK-t és az NSZK-t) is.

Van még egy anyag, ami részben együtt van, s aminek a feldolgozását a közeljövőben be szeretném fejezni. Ez a jugoszláviai svábok második világháború utáni helyzetéhez kapcsolódik. 1944–1948 között egy kerényi családból, egymástól teljesen függetlenül az anya és a lánya is naplót vezetett. Míg az apát és az idősebb lányt elhurcolták malenkij robotra, az anyát és a tizennégy éves Katharina *Ackermann*t Gádorosra internálták, ahonnan ők Magyarországra szöktek és Baja környéki falvakban éltek hónapokig. Az egymással párhuzamosan, német nyelven, pontosabban dialektusban vezetett naplók önmagukban is egyedülállóak, nemcsak tartalmuk, de nyelvi vonatkozásaik miatt is. Nem kevésbé érdekes, hogy a magyar állam, azokban a hónapokban, amikor megkezdte saját német nemzetisége kitelepítését, a szomszédos Jugoszláviából átmenekült mintegy húsz-harmincezer német nemzetiségű személyt a nemzetközi jog értelmében kénytelen volt menekülteként alapvető ellátásban részesíteni.

– *Feladat tehát van bőven. Hogy nyugalom és erő is adatik hozzá, azt csak remélni tudom.*

Ritter György
ujkor.hu

A mi szecessziónk

Ráth György portréja

Ráth György kép- és éremgyűjteménye
(Iparművészeti Múzeum fotó archívuma)

Ezzel a címmel látható szeptember derekától állandó kiállítás az átmeneti bezárás után újra megnyílt Ráth-villában (Budapest VI. Városligeti fasor 12.). A földszinti termék eredeti berendezése mellett összesen 600 (!) műtárgy sorakozik az emeleti látványtárban. Ezeket az Iparművészeti Múzeum több évig tartó felújítása miatt szállították ide, hogy addig se rejtőzzenek raktárak mélyén az érdeklődők elől. A nemzetközi szecesszió magyar, osztrák, brit és francia részlegén gyönyörködhetünk ebben a jellegzetesen „összművészeti” irányzatban. A falikárpitoktól a bútorokon át a legkülönfélébb – fából, fémből, fajanszból, üvegből, bőrből vagy mindezek összeállításából született – használati és dísz tárgyakig, csillároktól padlószőnyegekig, kovácsoltvas lépcsőkörlátoktól ólomüveg ablakokig számtalan felfedezni való várja a látogatókat.

Az épület egykori tulajdonosa, Ráth György (1828-1905) jogász és művelődéspolitikus alapította 1872-ben az Iparművészeti Múzeumot, amelynek első igazgatója lett. Több ezer darabból álló magángyűjteményének méltó elhelyezésére vásárolta meg 1901-ben Wechseltmann Ignác építkezési vállalkozó villáját, amelyet saját céljaira alakított át. A munkálatokkal korának legjobb mestereit bízta meg. A lépcsőház kovácsoltvas korlátja és az egyik, fagyöngycsokor díszítésű függőlámpa például Jungfer Gyula munkája, az ólomüveg ablakokat pedig Róth Miksa készítette. A pompásan berendezett épület még életében az értelmiségiek kedvelt találkozó helye lett, halála után pedig a róla elnevezett állami múzeummá vált. Az épület sértetlenül megúszta a második világháborút. Az 1950-es évekig Ráth hagyatékát állították itt

ki, majd ideológiai okokból a nagypolgári miliót kelet-ázsiai (kínai, koreai, vietnámi) bemutató váltotta fel „az internacionalista munkásszolidaritás” jegyében. Csak a rendszerváltás után, az anyaintézet fiókintézményeként térhetett vissza fokozatosan eredeti mivoltához, mely a mostani kiállítás révén még a szakmabeliek számára is tud újdonságot nyújtani. Például Ráth György eklektikus képtárának, illetve szecessziós ebédlőjének helyreállításával. A csillárok eddig – állapotuk miatt – nem szerepelhettek a nyilvánosság előtt, de frissen restaurálva odaillő légkört teremtenek, a Minton-féle, katángkórómintás, ember nagyságú, kétrészes pálmartató díszedényrel együtt. Új elgondolás a kortárs formatervezés bemutatása a Körforgásban tárlatsorozat keretében. Elsőként Smetana Ágnes (Artista Stúdió) jelentkezik, tucatnyi üvegedényével, amiket 1993-2014 között a múzeumi anyag ihletett.

A belépőt az előtérben Ráth György bronz mellszobra köszönti, amelyet Stróbl Alajos mintázott 1894-ben. A hallban többek között a pécsi Zsolnay gyár szebbnél szebb, domborműves és eoizinmázás kaspói, vázái díszelnek a XIX-XX. század fordulójáról, például Apáti Abt Sándor liliumszedő lányalakjával. A képtár itáliai és flamand mesterek festményeit mutatja be, melyek alatt a Schickedanz Albert tervei szerint, különféle nemes fából egybeszerkesztett, berakásos kabinetszekrény áll. (Építészként Schickedanz tervezte egyébként a Szépművészeti Múzeumot is.) Szekrényén Rappaport Jakab rézből kalapált, égszínkék zománcos kaspója látható, mellette pedig egy a diófából faragott, rusztikus ládapat. Ugyanitt, egy ezekkel egykorú francia vitrin-

asztalban tárolják a XV-XVI. századi éremgyűjteményt, német és olasz ötvösök európai uralkodókat megörökítő arcmásaival. A szecessziós ebédlő bútorait *Thék Endre* budapesti bútorgyárában készítették 1900 körül, ritka faféleségekből, sárgaréz veretekkel és bársonykárpitozással. A metszett fali tükör faragott fakeretét Nyíregyházán *Opris Oszkár* borította be domborított bőrrel. A sarokban a másfél méteres padlóóra (1899) valódi közösség együttműködésének eredménye: *Spiegel Frigyes* terve szerint *Hoser Viktor* órásmeister szerkesztette zománcozott számlappal és üveg lunettával, *Polgár Alajos* mahagóni, paduk- és jávorfából faragta, *Vandrák László* ötvös sárga- és vörösrézrel díszítette. Szembeszökő mintáival rögtön feltűnik egy darabonként egyedi díztányérsorozat, amit *Rippl-Rónai József* festőművész eredetileg gróf *Andrássy Tivadar* budai palotájába tervezett, és *Zsolnayék* gyártották le 1897-98-ban porcelánfajanszból, magastüzzű, színes mázakkal. Szintén a kaposvári mestertől származik, azonos megrendelő számára a tulipánforma díszüveg készlet, amit *Friedrich Zitzmann* fűjt és alakított 1898 körül, szintelen üvegből. A sárga talpú borospohár készlet tervezője 1896 táján *Louis Comfort*, kivitelezője pedig a világhírű New York-i *Tiffany* volt. Az 1900 körüli tucatnyi pezsgős kehely az ajkai üvegyár terméke. Élénk színfolt a tárlóban az a festett, aranyozott, magastüzzű mázzal bevont keménycserep orchideás teáskészlet, amit *Zsolnay Júlia* 1884 körül eredetileg *Rotschild báró* számára tervezett. A fogadószoba bútorai (1904) *Faragó Ödön* terve szerint *Lukácsévics Lajostól* és *Steinbach Gábortól* valók, pácolt és részben aranyozott rózsafából, kőrishből, fenyőből, topolyából, csontberakással és rézveretekkel díszítve, kárpitozva. A szekrény tetején álló, prédára lecsapó sasokkal festett *Zsolnay* virágcsereptartó mellett találóan idézik *Ady Endre Héja-nász* az avaron című versét...

Az emeleti termekben az egyetemes szecesszió három fő nemzeti irányát szemléltetik. A brit részlegről az „először fellépők” alkotásai között már említettük a *Minton & Co. Ltd.* *Stoke-on-Trent* talapzattal ellátott padlókaspóját (1898). Az osztrák teremben a Monarchia koronatarományyaiból származó munkák számítanak különlegességnek, mint a cseh területen működött a híres üveghuták, *Johann Loetz Witwe* (*Klostermühle*, ma *Rejstein*) vagy a *Joseph Meyr's Neffe* (*Winterberg*, ma *Vimperk*) manufaktúra, lüszteres, részben ezüstözött vagy üvegfonállal díszített termékei, vagy a *Schütz* kerámiagyár (*Blansko-Olomouc*) korongolt, dombormintás szí-

**Háry Gyula (terv),
Hibján Samu (kivitelezés):
Arany-ezüst zománcozott
karperec gyémántokkal
(1899-1900)**

Fotók: Iparművészeti Múzeum

nes mázú dísztalai. A híres bécsi külső- és belsőépítész, *Josef Hoffmann* 1907-ben tervezett ülőgarnitúrját 1920 után a *Thonet Mundus* erdélyi (borosjenői – ineui) gyáregységében hajlították bükkfából és kárpitozták mustársárga plüssel. A francia szekcióból feltehetően *Nancy*, Bécs vagy Budapest lehetett a „szülővárosa” *Louis Majorelle* támlásszékeinek (1899). Ezek a tervező fafaragásával és *Friedrich Otto Schmidt* kárpitozásával készültek. Kiállították *Basch Árpád* *Amazonok* (1900) című, nyomdai úton sokszorosított képeslap-ciklusát. A kiállítás külön szakasza „A Kelet varázsa”. Itt egyebek mellett az olasz *Carlo Bugatti* előkelő dolgozószoba-berendezése (1895 körül) és *Zsolnayék* 1898-1910 közti vázái, Japán idéző tájakkal, darvakkal vagy krizantémokkal keltenek nagy figyelmet.

Számunkra különösen kedves lehet „A magyar út”, a gödöllői művésztelep tagjainak a nemzeti múlt hősi mondái, regéi vagy az erdélyi „gyökerek” felé fordulását megjelenítő művei. Ilyen például a *Kós Károly* terve szerint, *Taller Pál* égetéssel készített árnyalt jávor- és kőrisha paravánja *Attila* haláláról (1909) és *Thoroczkai Wigand Ede* tölgyfából faragott, hánckárpitozású úgynevezett *Mesélő* bútorgarnitúrája (1912 körül), illetve az ezzel egyidős, kilim (szőtt, csomózás nélkül készült – a szerk.) *Csaba-faliszőnyege*. *Körösfői-Kriesch Aladár Zách Klára* (1906 körül) és *Kopjafák* (1918) kárpitja, valamint *Nagy Sándor Toldi* (1917) gyapjú szőttese is ide sorolható.

A Látványtár honi és külföldi csempéi, kerámiái, porcelánjai, üvegei, ötvösmunkái még számos további élményt kínálnak...

**Zsolnay
gyár:
Tulipános
porcelán-
fajansz
váza
(1899)**

A handlétől a Grand Caféig

Ezzel a címmel látható a zsidók 1867 és 1918 közötti hazai helyzetéről érdekes tárlat február 3-ig a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban (Budapest, III. Korona tér 1.). A magyarokkal azonos polgári egyenjogúságot biztosító 1867. évi törvény nyomán ugrásszerűen megnőtt a zsidók aránya a kis, füstös „zengerájoktól” a zenés kávéházakig, az apró szatócsboltoktól a nagyáruházakig. A kiegyezés után a „boldog békeidők” több évtizedes gyarapodást hoztak az ország lakosságának, ennek keretében a magyar zsidóság fokozatosan a honi ipar és az üzleti szféra egyik legjelentősebb rétegévé vált, a duális monarchia pedig Európa-szerte, sőt, világviszonylatban is lehetővé tette a bekapcsolódást a nemzetközi vérkeringésbe.

A múlt század fordulóján, negyedszázados jubileumán ezt foglalta alkalmi versikébe Mauthner Ödön „Cs. és Királyi Udvar Szállító”, addigi díjait és kitüntetéseit összesítő 1899-es falragaszán: „Kiterjedt gyökérzet:/ a tölgyfa ereje./ Kiterjedt jó hírnév:/ a cégnek gyökere / A Mauthner cég itt gyökeredzik a Magyar Hazában / De jó magvait kitüntetik az egész világban”. A pesti fiatalember növényta-

ni ismereteit arisztokraták nagybirtokain szerezte, mint gazdatiszti gyakornok: József főherceg kisjenő (ma Chisineu Cris, Románia) uradalmában, Esterházy Pál bujáki földjein és Károlyi György mácsai mintagazdaságában. A mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia elvégzése után Németországban járt tanulmányúton. A fentebb említett, ominózus esztendőben Ferenc Józseftől Jánoshegyi nemesi előnevet és lovagkeresztet kapott. Nálunk ő foglalkozott először növénymag nemesítéssel és forgalmazással, a pesti Koronaherceg (ma Petőfi Sándor) utcában 1876-os alapítású „magtermény kereskedésének” profilját fokozatosan bővítette, hét évtizedes fennállása alatt. A sikertörténetnek csak az 1946-os államosítás vetett véget... Más műfajban ugyan, de hasonló volt a pályafutása a máramarosszigeti (ma Sighetul Marmatiei, Románia) rabbi átköltözése után immár a Komárom megyei Ács községben született fiának. Sternberg Ármin a családi legenda szerint olasz mestertől leste el a szakma titkait, majd 1884-ben a pesti Kerepesi úton (ma Rákóczi) nyitott hangszerboltot. „Jó időben volt jó helyen”, mert a fővárosi polgárság köreiből épp akkortájt jött divat-

A Wertheimer-Frankl firma Excelsior márkája

A Sternberg hangszergyár kétnyelvű plakátja (Fotók: MKVM)

ba a zenével való foglalkozás. Termékei hamarosan külföldön is keresetté váltak, mivel a hagyományos „zeneszerszámok” mellett „haladt a korral” és olyan újdonságokat is forgalmazott, mint a villamos zongora, a tölcéses hegedű, az önműködő cimbalom, a zenélő automata, a beszélőgép és a gramofon. Amikor világszerte felvirágozott a hanglemezzgyártás, raktárakuk szerepelt a világhírű mesterek teljes repertoárja bakeliten. A millenniumi kiállításon ők kapták meg először a nagy állami aranyérmét, ezzel együtt pedig az „udvari hanglemezzgyár” és „udvari szállító” kinevezést. A 20. század első évtizedére már fiáláljuk volt Bécsben és Párizsban, New Yorkkal pedig közvetítő kereskedelmet bonyolítottak le. Az osztrák-magyar koronás és címeres, kétnyelvű korabeli plakát alatt régi tárogató dobogtathatja meg a zenebarátok szívét.

A „könnyű múzsa” tündöklését és bukását példázza Singer Károly sorsa. Mivel honvédek toborzó tiszt volt, a forradalom és szabadságharc bukása után bujkálni kényszerült, majd pincéreként merült alá az éjszakai életben. Első kis kávéházát a Váci körúton (ma Bajcsy-Zsilinszky) nyitotta, ez a Kaffé Singer sikamlós hangulatával illetve büntényekkel terhelt légkörével lett hírhedt, de tulajdonosának gyors meggazdagodást hozott. A „sötét múlttal” szakítva az előkelőbb hangzású Somossyra változtatta nevét és így alapította az Orfeumot a „magyar Broadway” szívében, a Nagymező u. 17. alatt. Itt az Európa-szerte sikeres színházépítő bécsi Fellner & Helmer firmával 1894-ben emeltette Budapest legnagyobb szórakoztató palotáját, ahol a díszterem mennyezetén 116 égővel ragyogott a csillár. Ő honosította meg mifelénk is a sanzont, ő vezette be nálunk a varieté műfaját az „obligát dívával” és a nemzetközi artistavilág turnézó sztárjaival, emellett operettek és táncjátékokat mutatott be, sőt, filmeket is vetített. Ennek ellenére 1899-ben tönkrement és megvált az épülettől, majd nagy nyomorban egy mosónő albérlőjeként hunyt el... Emlékét korabeli műsorfüzetek és kellékek – strucctoll, csokornyakendő, legyező, parfümös üvegse vagy pezsgőspohár – idézik... Ezzel párhuzamosan, Wertheimer Albert és Frankl Mór 1890-ben hozta létre az „Első Magyar Gőz-Kávé-Pörköldét” a hetedik kerületben, amely füge-nedűjéről híresült el, továbbá házi specialitása volt a saját márkájú „Excelsior” kávé. Ezt minden fűszerkereskedésben forgalmazták, az Osztrák-Magyar Monarchia valamennyi tartományában. A Szabadság-tér rendezése után, a Hold és a Perczel Mór utca sarkán építették fel „Fűszerudvar” nevű, négyemeletes bér- és áruházukat, amely az első világégés nehézségeit is túlélte, egészen életük végéig. A vitrinben különféle minőségű babkávék fém tárlókban, zománczott merőkanalak és darálók, emblémás porcelán hamutálca, karton alátétek, nyomtatott árjegyzékek, kézírásos számlák és tarkabarka reklám szórólapok.

A teljesség igénye nélkül tovább tallózva említetjük az egyik legjelentősebb fővárosi kávé di-

nasztiából a Steuer-fivérek. Az idősebb Gyula (1841-1913) Bécsben tanulta ki a szakmát és 1888-ban nyitotta meg az Abbáziát, amely az akkori Budapest legfényesebb kávéháza lett az ország legnagyobb tükreivel, onix-márvány asztalaival, délszaki növényeivel. Mivel a vendégek beszélgetését nem zavarta zene, hamarosan politikusok és művészek fő találkozó helye lett. Így például Eötvös Károly sztár-ügyvéd arról híresült el, hogy a tiszzaeszlári „vérvád-perben” sikerrel védte az emberöléssel gyanúsított zsidókat. A művészasztalnál Szinyei Merse Pál, Kernstok Károly, Lechner Ödön, Fényes Adolf időzött rendszeresen. Apja halála után fia bevezette a café-restaurant fogalmát, éttermét óriási terasszal bővítette, ahol a vendégek közvetlenül fizethettek a kiszolgáló pincérnek. Mondén jellegéről Szerb Antal így emlékezett meg: „De most már tudtam, hogy minden kávéház az Abbázia tulajdonképpen, és az emberek alapjában mindenütt pestiek...” (A vitrinben ezüst étkészlet, kristályüveg fűszertartó pár, márkás porcelán kávéscsésze és damaszt szalvéta idézi a néhai eleganciát. Öccse, Sándor 1894-től a New York Biztosító Társaság nagykörúti székházának földszintjén nyitotta meg és 1901-ig futtatta fel „a világ legszebb kávéházának” tartott, azonos nevű intézményét, a híres Korb és Giergl építész páros pompás belső kiképzésével, Mannheimer Gusztáv és Eisenhut Ferenc festőművész fali képeivel. Az író és művész világ rögtön megkedvelte, törzsvendég volt Szép Ernő, Krúdy Gyula, Heltai Jenő, a bejáratától jobbra a színházi ügynökök tanyáztak, balra a Magyar Kinematográfusok Szövetségének tagjai ültek: a később Amerikában világhírűvé vált Korda Sándor mellett az akkor még ismeretlen Kaminer Manó, aki később Kertész Mihályra magyarosította művésznevét. Ezek a „reklámarcok” odavonzották az átlagembereket, városi legendák keltek szárnyra a pincében egész hordóval tárolt tintáról meg a stószokban tartalékolt „kutyanyelvekről” (hosszú, keskeny papír fecnikről), amelyek tisztavirág életű napilap-tárcák vagy maradandó értékű irodalmi remekművek létrejöttét segítették. A vitrinben eredeti, ólom kupakos, metszett üveg kalamáris és fémhegyű író toll, kézírással sűrűn telerótt korabeli kutyanyelv, ezüst szerviz, kristály pohár, porcelán tejszínes kiöntő (a földgömböt szárnyaival beterítő sas emblémájával) idézi a múlt század fordulójának atmoszféráját. Az eredeti reklám szerint „400 féle újság a világ minden tájáról” igyekezett kielégíteni a nemzetközi vendégsereg hírehségét a szomjoltás és az étvágy csillapítása mellett. Heltai Jenő véleménye szerint: „Minden előkelőségével is demokratikus kávéház volt, egyformán vonzotta az arisztokratákat, a nyárspolgárokat, a bohémokat... Mindenki mindenkit ismert benne...” Bár az eltelt egy és negyed század alatt voltak működésében apályos és dagályos időszakok, manapság is várja hazai közönségét éppúgy, mint a külföldi turisták népes csoportjait.

Wagner István

Év végi dínomdánom

Ahány ház, annyi szokás, ezen túlmenően pedig az egyes nemzetiségeknek is megvannak a maguk hagyományos karácsonyi és újévi ételeik. Ünnepi fogásaink némelyikének nemzetiségi eredete már háttérbe húzódott, szinte minden otthonban, étteremben az ilyenkor szokásos menü része. Mászt talán nem ismerünk, vagy másképpen készítjük, éppen ezért érdemes „átlátogatni” egymás konyhájába. A karácsonyt megelőző böjti időszak minden keresztény nép étkezési szokásait meghatározta, ahogyan közös vágy az újévre kívánt bőség és áldás is – hal, kalács, lencse, diós-mákos sütemények számtalan változata kínálkozik nemzetiségeink asztalán gazdag jelképi tartalommal kapcsolódva az év végi ünnepkörhöz.

Kerek kalács

Édes kelt tésztából készül, és kerek cipó alakú – ez a közös a szerbek, ruszinok, a görögök és a svábok karácsonyi kalácsában. A szerb „veliki kolac” közepébe kelt tésztából egy rózsát formáznak, ami megsütve szétnyílik, egy szem egész diót tesznek bele. A ruszinok újévi kalácsa, a „novi ročni kolac” újévkor kerül az asztalra. A görögök vasilopitája piskótatesztából is készülhet. A nyers tésztában elrejtjenek egy fémpénzt, akihez a közös étkezésnél a pénzt rejtő szelet kerül, annak lesz szerencséje az új évben. A svábok hármastöltött és körré zárt fonata: a bürgermeister, drezdai kalácsa: a stollen cukrászdákban és élelmiszerboltokban is kapható ez idő tájt.

Bürgermeister

Hozzávalók a tésztához: 50 dkg liszt, 2 dl tej, 10 dkg margarin, 6 dkg kristálycukor, 4 dkg élesztő, 3 tojás sárgája, 1 tojás fehérje, 1 zacskó vaníliás cukor, 1 citrom reszelt héja, csipet só, a tetejére mandulaforgács. **A mákos töltelékhez:** 12 dkg darált mák, 8 dkg kristálycukor, citromhéj, fahéj, mazsola, vaníliás cukor és tej. **A diós töltelékhez:** 12 dkg darált dió, 8 dkg kristálycukor, narancshéj, vaníliás cukor, mazsola és tej. **A gesztenyés töltelékhez:** 15 dkg gesztenyemassza, cukor, rum, tejszín.

A tészta hozzávalóit összegyűrjük, majd fél órán át kelesztjük. Ezután a tésztát három részre osztjuk, kinyújtjuk mindegyiket, és beletesszük egy-egy csíkban a töltelékét. A mákos és diós töltelékhez kevés tejben összefőzzük a hozzávalókat. Vigyázzunk, nehogy lágy legyen a töltelék! A megtöltött tésztát összesodorjuk, majd a hármast összefonjuk, körré zárjuk, és kapcsos kerek tortaformába tesszük. Tojássárgájával megkenjük, és 40 percig pihentetjük. Sütés előtt még egyszer átkenjük tojássárgájával,

meghintjük mandulaforgáccsal. 170 fokon, kb. 60 percig sütjük. Kihűlve vesszük ki a formából. Különleges sváb ünnepi kalács.

Sváb lencse

Hozzávalók: 35 dkg száraz lencse, 15 dkg füstölt sonka, 15 dkg vöröshagyma, 10 dkg húsos szalonna, 10 dkg sárgarépa, 5 dkg főzőkolbász, só, őrölt feketebors, ecet, friss petrezselyemzöld.

A szalonnát felkockázzuk, zsíriját kisütjük, a pörccöt félretesszük. A vöröshagymát apróra vágva megpirítjuk a szalonna zsírijában. A sonkát feldaraboljuk, a hagymához adjuk, beletesszük a megmosott lencsét. Annyi vízzel öntjük fel, hogy ellepje. A sonka, szalonna és a kolbász sótartalmát figyelembe véve mérsékelten sózzuk. Kis lángon, fedő alatt addig főzzük, amíg megpuhul. Közben megtisztítjuk és hasábokra vágjuk a sárgarépát, felkarikázzuk a kolbászt, majd hozzáadjuk a félig megfőtt lencséhez. Miután a lencse teljesen puhára főtt, ecettel, petrezselyemmel ízesítjük. Behűtve, a kisült szalonna-pörccel megszórva tálaljuk.

Plätzchen (karácsonyi fahéjas aprósütemény)

Hozzávalók: 40 dkg liszt, 25 dkg vaj, 14 dkg mogyorókrém, 13 dkg cukor, 2 db tojás, 2 teáskanál fahéj, csipet só.

A vajat a tojással és a cukorral habosra keverjük. Hozzáadjuk a lisztet, fahéjat s a csipetnyi sót, és lágy tésztává gyúrjuk. Teáskanál segítségével kis golyókat szaggatunk a tésztából, és sütőpapírral kibélelt tepsire rakjuk őket egymáshoz nem túl szorosan. Egy mokkáskanál fahéjat egy evőkanál cukorral összekeverünk. Egy üvegphár alját benedvesítjük, a cukros fahéjba mártjuk, és a tésztagolyókat ezzel a pohárral lelapítjuk. A poharat időnként újra benedvesítjük, és a cukros fahéjba mártjuk. 170 fokra előmelegített sütőben kb. 12-15 perc alatt megsütjük. A mogyorókrémet gőz fölött megolvasztjuk, majd a teljesen kihűlt sütemény egyik oldalára kenve kettősével összeragasztjuk azokat.

Stollen

Hozzávalók: 50 dkg liszt, 2,5 dl tej, 20 dkg vaj, 20 dkg marcipán, 10 dkg porcukor, 10 dkg mandula felaprítva, 10 dkg mazsola, 10 dkg aszalt sárgabarack felaprítva, 5 dkg élesztő, 5-5 dkg kandírozott citrom- és narancshéj, 5 dkg aszalt vörös áfonya, 1 tojás, 1 kupica barna rum, 1 csomag vaníliás cukor, 1 kávéskanál őrölt fahéj, fél kávéskanál

őrölt szerecsendió, fél citrom reszelt héja, csipet só. **A tetejére:** 5 dkg vaj, porcukor.

Az élesztőt felfuttatjuk 1 dl langyos cukros tejben. A liszt közepébe kis mélyedést vájunk, beleöntjük a felfuttatott élesztőt, kis liszttel elkeverjük, és kb. 10 percig kelesztjük. Addig 1,5 dl tejet elkeverünk a tojással, a porcukorral, vaníliás cukorral, csipet sóval, fahéjjal, szerecsendióval, és végül a felolvasztott vajjal. Osszedolgozzuk a liszttel. Robotgéppel legalább 10 percig dagasztjuk, hogy a tészta szép fényes legyen. Langyos helyen kétszeresére kelesztjük. Kelés után kissé kinyújtjuk, majd az aszalt gyümölcs- és magkeveréket lazán beledolgozzuk. Hosszúkása nyújtjuk, a szélét visszahajtjuk. Meleg helyen negyven percig kelesztjük. Ekkor kissé kinyújtjuk, közepébe tesszük a rúddá formált marcipánt. Két oldalról ráhajtjuk a tésztát. Tepsibe téve, sütőpapíron negyedóráig kelesztjük. Előmelegített, kb. 180 fokos sütőben 45 percig sütjük. Még melegen megkenjük a tetejét olvasztott vajjal és megszórjuk porcukorral.

Vaszilopita

Hozzávalók: 3 pohár liszt, 2 pohár cukor, 4 tojás, 1 pohár tej, 1 pohár puha vaj, 4 kávéskanál sütőpor, 1 csomag vaníliás cukor, egy narancs és egy citrom reszelt héja, fél pohár durvára darált mandula és dió darálva, ízlés szerint fahéj, őrölt szerecsendió, őrölt szegfűszeg, csipet őrölt csillagánizs és egy megmosott, alufóliába tekert pénzérme.

A tojásokat szétválasztjuk. A puha vajat a cukorral habosra keverjük. Beledolgozzuk a tojások sárgáját, a tejet, narancs- és citromhéjat, majd a sütőporral elkevert lisztet, a darált mandulát és diót, végül a felvert tojásfehérjét. Belerejtjük az érmét. Kb. 24 cm-es kerek formában 180 fokon 50 percig, illetve sikeres túpróbaig sütjük. Ha nagyon sül és a belseje még nyers, letakarhatjuk sütőpapírral vagy alufóliával. Kihűlés után írjuk a tetejére habbal vagy lekvárral az újévi köszöntést: Καλη χρονια! (Jó évet!) és az évszámot.

Haluska

Hozzávalók: 1 kg burgonya, 40-50 dkg liszt, ízesítésnek brindza, káposzta, hagyma, szalonna, túró, dió vagy mák és cukor.

Sztrapacska néven valamennyien ismerjük ezt a szlovák ételt, amit karácsonykor a szokásostól eltérő ízesítéssel, diós vagy mákos nudliként is fogyasztanak. A meghámozott nyers burgonyát lereszeljük, majd belekeverünk 40-50 dkg lisztet (attól függően, mennyit vesz fel). Közepes sűrűségű, galuskához, nokedlihez hasonló tésztát kell kapnunk. Forrásban lévő sós vízbe szaggatjuk nokedliszaggatóval. Régen haluskaszaggató deszkáról (lopatkáról) kanállal, vagy a kés tompa oldalával szaggatták a háziasszonyok. Főzés közben fakanállal megkavarjuk a tésztát, hogy ne ragadjon le a fazék aljára. Közben felkocakázott szalonnát pirítunk egy mélyebb serpenyőben, a kisült pörcöt kiemeljük és félretesszük. Ezalatt a megfőtt haluskák feljönnek a víz felszínére, szűrőka-

nállal kiszedjük a serpenyőbe, a zsírra dobjuk, majd óvatosan átkavarjuk, hogy ne ragadjanak össze. Ezután ízesíthetjük juhtúróval (brindza) vagy tehéntúróval, párolt édes vagy savanyú káposztával, pirított hagymával, az egész tetejére jön a pirított szalonna. Karácsonykor a diós, mákos változat szerepel.

Koljivo

Hozzávalók: 25 dkg búza, 10-15 dkg dió vagy mák, 10-15 dkg cukor vagy méz, 1 tasak vaníliás cukor, őrölt fahéj, ízlés szerint mazsola, díszítésnek mandula.

A búzát előző este beáztatjuk, és másnap cukros vízben megfőzzük. Kiterítjük, hogy egy kicsit megszáradjon, utána a dióval együtt ledaráljuk, belekeverjük a cukrot, a mazsolát, és őrölt fahéjjal ízesítjük. Akkor jó, ha legalább egy napot áll, hogy az ízek jól összeérjenek. Tálban halomba rakjuk és tetejét kereszt alakban, hámozott mandulaszemekkel díszítjük. Több szláv nép karácsonyi asztalának csemegéje.

Karácsonyi guba

Hozzávalók: 1 kg liszt, 5 dkg élesztő, 1 teáskanál cukor, 1 mokkáskanál só, darált dió vagy mák, cukor.

Románok és lengyelek karácsonyi édessége, valójában mindannyiunk kedvence az Európai Unióban magyar specialitásként elhíresült mákos guba. Hagyományosan nem kifliből készítik a gubó vagy bobájka néven is ismert – a néphit reménye szerint sok pénzt varázsló – finomságot, hanem gyúrt tésztából. A lisztből és a langyos, cukros vízben felfuttatott élesztőből só és víz hozzáadásával tésztát dagasztunk. A kenyértésztát vékonyra nyújtjuk, tepsire fektetjük, és derelyemetszővel kis kockára vágjuk, és megsütjük. Az így készült száraztészta előnye, hogy hónapokig eláll textilizacskóban tárolva. Fogyasztás előtt egy tálban meleg, cukros vízzel leöntjük. A megduzzadt gubát mákkal vagy dióval és cukorral szórjuk meg.

Töltött hal

Hozzávalók: 2-3 szép pisztráng, 1 borospohárnyi rizs, féldiónyi gyömbér, félmaréknyi mazsola, só, 1-2 evőkanálnyi vaj, petrezselyemzöld.

A rizsből kétszer annyi vízzel, pici sóval, reszelt gyömbérral és mazsolával ízesített párolt rizst készítünk. Amíg elkészül és kihűl, a pisztrángot megpucoljuk: a feje alatt a gerincig bevágjuk, majd a keletkezett nyíláson át kiszedjük a belsejét. Sózzuk, kevés lágú vajjal kívül-belül bekenjük, a párolt rizsszel megtöltjük, és a hal farokuszonyát át dugjuk az alsó állkapocs nyílásán. Ezután a vajjal megkent serpenyőben vagy tepsiben a sütőbe helyezzük, megsütjük. Petrezselyemzölddel megszórva, szeletekre vágva, mazsolás gyömbéres rizzsel tálaljuk. Ha már megpucolt pisztrángból készítjük, megtöltés után varrjuk be a nyílást és körre hajlítás nélkül süssük meg. Örmény különlegesség.

Inhalt „Barátság”/„Freundschaft”

Jahrgang 25. Heft 6.

Unsere Dezemberausgabe beginnt mit der Zusammenstellung WEIHNACHTEN DER VÖLKER, worin wir die Traditionen, die Bräuche, die Zaubereien, sowie die Glaubenswelt der Völker weltweit vorstellen. In der Rubrik UNSER GEMEINSAMES EUROPA finden Sie ein Interview mit dem stellvertretenden Staatssekretär für Kirchen- und Nationalitätenangelegenheiten, Zoltán Fürjes, sowie eine Prognose: mit welchen Rechtsvorschriftenänderungen und sonstigen Änderungen die ungarischen Nationalitäten rechnen müssen. Die Kirche in Kier/Németkér ist 200 Jahre alt, wir stellen ihre Geschichte in Wort und Bild vor. Auf den Spalten unserer Zeitschrift lädt uns die pensionierte Lehrerin Éva Kiss zu einem imaginären Spaziergang ein, und erzählt über die jubelnden Gebäude des kaum 100 Einwohner zählenden Dorfes im Bakony, Deutschütten/Németbánya, über die 110 Jahre alte einstige Schule, über die Kapelle der Versöhnung, über die einstigen Lehrer der Siedlung, sowie über die Dorfgeschichte. Wir blicken im Jahre 2018 in Bild und Wort auf ruthenische Bräuche zurück. Das Nikola Tesla Serbische Bildungszentrum in Budapest wurde aus einer Summe von 200 Millionen HUF renoviert, wir haben an der feierlichen Übernahme teilgenommen. Die Kroaten in Ungarn feiern im November den traditionellen Kroatischen Tag, in diesem Jahr erhielten Pädagogen, Institutsleiter und Literaturwissenschaftler ihre Auszeichnung in Pécs. Wir berichten über den Feiertag in einer bunten Bildzusammenstellung. Die Dezemberausgabe schließen wir mit Weihnachts- und Neujahrsrezepten. Die Zeitschrift „BARÁTSÁG“ erscheint das nächste Mal am 15. Februar 2019.

Contents “Barátság”/“Friendship”

Vol. 25. No. 6.

Our December edition starts with a selection titled CHRISTMAS OF THE NATIONS, in which we collected the Christmas traditions, beliefs, customs and magic of the people from around the world into a bundle. In our SHARED EUROPE column we publish a year closing interview with Zoltán Fürjes, deputy secretary of state for ecclesiastical and nationality affairs and we look forward the legal and other changes affecting the nationality communities living in Hungary. The church at Németkér is 200 years old and we introduce its history both in writing and in pictures. Éva Kiss retired teacher invites you to an imaginary walk on the pages of our periodical talking about the notable buildings of the little village in the mountains of Bakony with barely a 100 living souls, the 110 year old school, the chapel of reconciliation, the previous teachers of the settlement and the history of the village itself. We are looking back at the Ruthenian holidays in 2018 both in words and photos. The Nikola Tesla Serbian Educational Center in Budapest was renovated with the help of 200 million forints and we were there at the ceremonial inauguration. The traditional Croatian Day of the Croats living in Hungary is held in November and this year the teachers, heads of institutions, writers were awarded in Pécs. We publish a colourful photo selection about the ceremony. We close our December issue with Christmas and New Year's Eve recipes. The next issue of BARÁTSÁG will come out on the 15th of February, 2019.

Lapzárta: 2018. november 30.

A BARÁTSÁG következő száma 2019. február 15-én jelenik meg.